

Sotsiaalained

1. Ainevaldkonna üldalused	3
1.1 Sotsiaalainete õpetamise eemärk	3
1.2 Ainevaldkonna õppeained	4
1.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming	4
1.4 Üldpädevuste kujundamise võimalusi	5
1.5 Õppeainete lõimingu võimalusi teiste ainevaldkondadega	6
1.6 Läbivate teemade rakendamise võimalusi	7
1.7 Õppetegevuse kavandamine ning korraldamine	9
1.8 Hindamise alused	10
1.9 Füüsiline õpikeskkond	11
2. Ajalugu	12
2.1 Üldalused	12
2.2 I kursus „Üldajalugu“	15
2.3 II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“	18
2.4 III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“	20
2.5 IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“	23
2.6 V Kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“	25
2.7 VI kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“	28
3. Inimeseõpetus	30
3.1 Üldalused	30
3.2 Perekonnaõpetus	32
4. Ühiskonnaõpetus	36
4.1 Üldalused	36
4.2 I kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia“	41
4.3 II kursus „Majandus ja maailmapoliitika“	44
5. Valikkursused	46
5.1 Euroopavälised tsivilisatsioonid	46
5.2 Euroopa ja Põhja-Ameerika riigid	50
5.3 Läänemaa kultuurilugu	55

5.4 Psühholoogia	58
5.5 Inimene ja õigus.....	64
5.6 Politoloogia.....	67
5.7 Filosoofia	70
5.8 Eetika	73
5.9 Usundiõpetus	76
5.9.1 I kursus „Inimene ja religioon”	79
5.9.2 II kursus „Eesti usuline maastik”	82
5.10 Maailmareligioonid	85
5.11 Riigikaitse.....	87
5.11.1 I kursus „Riigikaitse“	90
5.11.2 II kursus „Praktiline õpe välilaagris”	100
5.12 Õpioskused	104
5.13 Uurimistöo alused.....	106
5.14 Innovatsioon ja tulevikukujundamine	108
5.15 Majanduse alused (v.a majandusklass).....	109
5.16 Majanduse alused (majandusklassile)	110
5.17 Ettevõtluse alused	112
5.17.1 Ettevõtluse alused I.....	112
5.17.2 Ettevõtluse alused II.....	113
5.18 Turundus.....	115
5.19 Makromajandus	116
5.20 Jätksuutlik majandus.....	118

1. Ainevaldkonna üldalused

1.1 Sotsiaalainete õpetamise eemärk

Sotsiaalainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes sotsiaalvaldkondlik pädevus, see tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ning kasutada mõnda neist õppes ja igapäevaelus; luua tulevikustsenaariume ja -visioone mingis sotsiaalselt või personaalselt olulises valdkonnas; tunda ning austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilist eripära ning järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamusi ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) mõistab inimühiskonna ajaloos toimunud ja tänapäeval toimuvate ühiskondlike muutuste protsesse ning olulisemate sündmuste põhjuseid ja tagajärgi;
- 2) austab demokraatiat ning inimõigusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi ning mõistab kodanikuvastutust;
- 3) tunneb mõningaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ning kasutab neist mõnda õppes, seostades õpitud igapäevaeluga;
- 4) tunneb erinevate rahvaste kultuure, nende eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse, juhul kui need vaated pole inimväärikust alandavad;
- 5) on omandanud teadmisi ja oskusi sotsiaalselt aktsepsitud käitumisest ning inimsuhetest, mis aitavad kaasa tõhusale toimimisele erinevates sotsiaalsetes kontekstides, väärtustades neid;
- 6) on omandanud teadmisi ja oskusi, mis toetavad tervikliku ning autonoomse inimese kujunemist, väärtustades sotsiaalset õiglust ning positiivset suhtumist endasse ja teistesse;
- 7) on omandanud teadmised, oskused ja hoiakud, mis toetavad tervikliku, iseseisva ja terviseteadliku inimese kujunemist;
- 8) väärtustab vabadust, inimväärikust, võrdõiguslikkust, ausust, hoolivust, sallivust, vastutustunnet, õiglust, isamaalisust ning peab lugu endast, teistest ja keskkonnast.

1.2 Ainevaldkonna õppeained

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, ühiskonnaõpetus, inimeseõpetus, geograafia (inimgeograafia).

Kohustuslike kursuste arv õppeaineti on järgmine:

Ajalugu 6 kursust: „Üldajalugu“, „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“, „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“, „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“, „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“, „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“.

Inimeseõpetus 1 kursust: „Perekonnaõpetus“.

Ühiskonnaõpetus 2 kursust: „Ühiskonna areng ja demokraatia“, „Majandus ja maailmapoliitika“.

Sotsiaalainete valdkonda kuuluv inimgeograafia 1 kohustuslik kursus „Rahvastik ja majandus“ on kirjeldatud loodusainete valdkonnas.

1.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete õppimine aitab siduda erinevates õppeainetes õpitavat tervikuks ja arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku isiksuse ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade käsitlemise kaudu kujundatakse õpilastes valmisolek aidata kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ühiskonnas ja soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Ainevaldkonnasisese lõiminguga taotletakse valdkonna üldeesmärkide täitmist. Lõimingu aluseks on teemad, mõisted ja õpetamismeetodid.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õpilasi, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajaloõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse üldeesmärk on arendada õpilaste sotsiaalseid toimetulekuoskusi ning aidata kaasa õpilaste isiksuslikule arengule, kujundada terviseteadlikkust, teadmisi soolisest võrdsusest ja sotsiaalses elus vajalikke oskusi ning üldnimlikke väärtusi.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust ja austust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaatelistes küsimustes. Õppesisu käsitlemises teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused ning taotletavad õpitulemused oleksid saavutatud.

1.4 Üldpädevuste kujundamise võimalusi

Ainevaldkond võimaldab kujundada kõiki üldpädevusi igapäevases õppes nii teooria kui ka praktiliste tegevuste kaudu. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – sidumisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujunemist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad ajalugu, ühiskonnaõpetus ja geograafia suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning juhendada nendest oma tegutsemises, samuti lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse ja kultuurilistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval ka teiste arvestamist. Oskust seista vastu keskkonna normide rikkumisele ning järgida sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtteid õpetab ühiskonnaõpetus.

Enesemääratluspädevust aitab vormida eeskätt inimeseõpetus, mis toetab õpilase eneseanalüüsivõime kujunemist, õpetab hindama oma nõrku ja tugevaid külgi, järgima terveid eluviise, lahendama iseendaga, oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid ning inimsuhetes tekkivaid probleeme. Rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujunemist toetavad teisedki valdkonnaõppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda, leida õppimiseks vajalikke vahendeid ja teavet ning arendab õpioskusi, oskust õppimist mõtestada ja plaanida ning kasutada õpitut erinevates kontekstides.

Suhtluspädevus. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt erinevates suhtlusolukordades väljendada; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Sotsiaalainete õppimine eeldab suutlikkust analüüsida erineval kujul esitatud statistilisi andmeid (graafikuid, tabeleid, diagramme) ning teha nende põhjal järeldusi, kasutada matemaatilisi sümboleid ja meetodeid erinevaid ülesandeid lahendades (nt ajaarvamist ja ressursse plaanides) ning tulemuse tõesust kontrollides. Seda toetavad õppetegevuse kaudu kõik valdkonna õppeained. Sotsiaalaineid õppides tutvutakse tehnika ja tootmise arengu seostega ühiskonna muutumise vältel; õpitakse hindama tehnoloogia rakendamisega kaasnevat võimalusi ja ohte; mõistma tehnoloogia nüüdisaegseid arengusuundi ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevast tehnoloogiat tõhusalt ning eetilisele oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutama tehnovahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja autoriõiguste kaitse nõudeid.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid aitavad teisedki valdkonna õppeained. Õpitakse nägema, analüüsima ja lahendama probleeme, seadma eesmärgi, valida ideede elluviimiseks sobivaid ja loovaid meetodeid ning tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd.

1.5 Õppeainete lõimingu võimalusi teiste ainevaldkondadega

Sotsiaalained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus – suutlikkus väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ning mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainesõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeled – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleskus.

Matemaatika – ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme esitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusained – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamise, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Kunstained – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Kehaline kasvatus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil ning meditsiinisaavutuste rolli ühiskonna arengus; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ja järgida ausa koostöö põhimõtteid.

1.6 Läbivate teemade rakendamise võimalusi

Läbivad teemad on üldpädevuste saavutamise teenistuses ning võimaldavad aineõppe kursuste ning muude õppetegevuste lõimimiseks leida sobilikke teemasid, meetodeid ning õppekorralduse ülesehituse viise. Läbivad teemad aitavad kaasa sotsiaalvaldkondliku pädevuse järjepidevale kujundamisele, pakkudes kokkupuutekohti ühiskonnas aktuaalsete teemade käsitlemiseks õppe raames.

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Sotsiaalaineid õppides käsitletakse inimeste erinevate tegevusalade arengut eri ajajärkudel, majanduslikke protsesse ühiskonnas ja nende mõju inimtegevusele. Erinevate õppetegevuste kaudu suunatakse õpilasi mõistma ja väärtustama elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestama karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt ettevõtte külastusi, õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Õppetegevus võimaldab õpilasel süvendada teadmisi hariduse ja töömaailma vahelistest seostest, töösuhteid käsitlevatest õigusaktidest. Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet ning oskust iseseisvalt leida ja analüüsida oma arengu vajadustest tulenevat infot edasiõppimise võimaluste kohta ja koostada karjääriplaan. Erinevad õppetegevused, sh õpilaste iseseisvad tööd, võimaldavad õpilasel seostada huvisid ja võimeid ainealaste teadmiste ja oskustega ning mõista, et hobid ja harrastused hoiavad elu ja karjääri

tasakaalus.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Õpitakse väärtustama keskkonda kui tervikut, mõistma inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele; aru saada inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikusest seotusest. Õpitakse mõistma inimtegevusega kaasnevaid riske ning vajadust kujundada isiklike seisukohti keskkonnaküsimustes, olema sotsiaalselt aktiivne ja vastutustundlik.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Õpitakse väärtustama demokraatliku ühiselu korraldamist, koostööoskust, toetama algatusvõimet ning hindama vabatahtlikkusel põhinevat tegutsemist.

Kultuuriline identiteet. Õpitakse mõistma inimese rolli kultuuri kandjana, edasiviijana ja kultuuride vahendajana ning aru saada kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsusest. Teadvustatakse osalemist kultuuridevahelises suhtluses; väärtustatakse sallivust ning oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandit, taunitakse diskrimineerimist ning tunnustatakse mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilist mitmekesisust.

Teabekeskkond. Õpitakse määrama oma teabevajadusi ja leidma sobivat teavet; arendatakse kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskusi; teadvustatakse meedia toimimist ja mõju, vajadust tunda avalikus ruumis (sh teabekeskkonnas) kehtivaid reegleid ning järgida autoriõiguste kaitset.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Õpitakse mõistma tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus; aru saada tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikustest mõjudest; käsitletakse tehnoloogilise arengu positiivsete ja negatiivsete mõjude ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilisi küsimusi; kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (IKT) eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Tervis ja ohutus. Õpitakse analüüsima erinevate valikute ja riskikäitumise (sh uimastite) mõju ning tegema tervisele ja turvalisusele (sh keskkonnale ja ühiskonnale) ohutuid otsuseid.

Väärtused ja kõlblus. Õpitakse analüüsima väärtusi ja kõlbelisi norme ning tundma erinevate väärtussüsteemide seoseid ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; reflekteeritakse arutletakse isiklike väärtushoiakute ja kõlbeliste tõekspidamiste üle; õpitakse arvestama erinevaid vaateid ja seisukohti oma tegevust plaanides, väärtustama mitmekesisust kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimust.

1.7 Õppetegevuse kavandamine ning korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut nii ainesiseselt kui ka teiste õppeainetega ja läbivate teemade abil;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas ning jätab piisavalt aega nii huvitegevuseks kui ka puhkuseks;
- 3) võimaldatakse õppida üksi ja koos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd, õppekäigud, praktilised tööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid IKT-l põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, arhiiv, näitus, raamatukogu, ajaloolis-kultuuriline keskkond, sh muistised, ehitised, omavalitsus- ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, kohtud, laborid, erinevate religioonide pühapaigad, lahingupaigad, sõjaväeosad ja teised riigikaitseinstitsioonid, sh kaitseväge õppeasutused, jne;
- 7) kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh:
 - a) aktiivõpet: paaris- ja rühmatöö, vestlus, diskussioon, väitlus, seminar, ajurünnak; projektõpe, loovülesande lahendamine (kirja ja kõne koostamine, teemantluuletus, ajaleht jne), juhtumianalüüs, rollimängud ja simulatsioonid, projektides osalemine, õppekäigud ja muu taoline;
 - b) skeemi, plaani, võrdleva tabeli ning õpimapi koostamine, töölehe ja kontuurkaardi täitmine, arutluse ning temaatilise kava koostamine, arutluse kirjutamine;
 - c) uurimuslikud tegevused, sh praktiliste ja uurimistöde koostamine, loodusobjektide ja protsesside vaatlemine, infootsing teabeallikatest ning infoanalüüs, referaadi ja ettekande koostamine, retsenseerimine ning esitlemine IKT vahendeid kasutades;
 - d) allikaanalüüs (dokument, tekst, statistika, pilt, karikatuur jms) ning allika usaldusväarsuse hindamine;
 - e) tegevuspõhine õpe (nt dramatiseering, esitluse ja temaatilise ekspositsiooni koostamine, õppekäigu ettevalmistamine ning korraldamine), vabatahtlik töö;
 - f) mõistete seletamine ja kasutamine kontekstis, plankide ning ankeetide täitmine;

- g) kohtumised õigusorganite esindajatega ja teiste spetsialistide esindajatega koolis ja nende töö jälgimine töökohal jmt;
- 8) arvestatakse õpilaste võimeid ja suutlikkust ning kohalikku eripära ja ühiskonnas toimuvaid muutusi;
- 9) arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhirõhk hoiakute kujundamisel;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane.

1.8 Hindamise alused

Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnangu, kusjuures tähtis on õpilase enda roll hindamises, andes võimalusi enesehindamiseks. Õpitulemuste kontrollimise ning hindamise vormid peavad olema mitmekesised. Õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase ainealasest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Ajaloo õpitulemuste kontroll ja hindamine sisaldab suulist ning kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusvääruse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi; hoiakute ning väärtushinnangute kujunemise kohta antakse õpilasele tagasisidet. Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid. Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning omavahelisi seoseid;
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud

teadmistega ja igapäevaeluga;

3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;

4) demonstreerib faktide, mõistete ja seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;

2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis,

3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi kulgu. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Lisaks hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, teksti mõistmist ja tööd erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid jms). Kontrollitakse ja hinnatakse mõistete seletamist ning kasutamist, probleemidest arusaamist ja nende analüüsi, argumenteerimise oskust, õiguslase info otsimise ning tõlgendamise oskust, osalemist ühistegevuses (matkimine, rollimängud, projektid), plankide, avalduste, reklamatsioonide jne täitmise õigsust, kompleksust ja täpsust, ettekannete, ülevaadete, kokkuvõtete, referaatide, esitluste jt iseseisvate ning rühmatöö ülesannete täitmist ja esitlemist. Kursuse hinne kujuneb kontrolltööde, praktiliste tööde ning uurimuste, iseseisvate tööde ja ettekannete hinnetest. Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ning vormistamise korrektsus. Praktilised tööd on mingi konkreetse üksikteema, materjali vms kohta. Iseseisvad tööd on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitunnitööd, mida hinnatakse valikuliselt. Kursuse jooksul võib hinnata ka koduseid töid, suulisi vastuseid, ülesannete lahendamist, osalemist rühmatöös jne.

1.9 Füüsiline õpikeskkond

Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus on:

1) võimalused rühmatööks;

2) internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.

Kool võimaldab kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid:

1) ajaloo- ja maailmaatlased, Eesti atlase komplekt (iga õpilase kohta), kontuur- ja seinakaardid, allikakogumikud, käsiraamatud, elulooraamatud ja teabekirjandus, auvisid, digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid, demonstratsioonivahendid ja illustratiivsed pildid (fotod, karikatuurid) ning IKT-põhiseid õppematerjale;

2) Eesti, Euroopa ja maailma poliitiline kaart, Eesti Vabariigi põhiseadus (üks eksemplar õpilase kohta) ning põhiseaduse kommenteeritud väljaanne (üks kooli kohta), ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon (vähemalt üks kahe õpilase kohta), Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (üks kooli kohta), ÜRO lapse õiguste konventsioon (üks kooli kohta), Euroopa Liidu põhiõiguste harta ning parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta (üks kooli kohta);

3) eri liiki meediaväljaanded.

Kool võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul. Kool võimaldab sobivad hoiutingimused praktiliste tööde ning demonratsioonide tegemiseks vajalike materjalide kogumiseks ja säilitamiseks ning korraldab praktilisteks töödeks vajaduse korral õppe rühmades.

2. Ajalugu

2.1 Üldalused

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloos osalejana, määratleb end oma rahva ja Eesti ühiskonna liikmena, eurooplasena ning maailmakodanikuna;
- tunneb ajalugu ajastule omaste sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- mõistab ajaloosündmuste ning -protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, arvestab oma seisukohti kujundades ajastu konteksti;
- väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
- leiab ja analüüsib kriitiliselt ajalooteavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;
- mõistab ning tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest;
- tunneb ning kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid,

väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta;

- teab ainevaldkonnaga seotud erialasid, mõistab seoseid ainevaldkonnaga seotud teadmiste ja tööturu võimaluste vahel ja analüüsib enda ainealaseid teadmisi ja oskusi haridustee kavandamisel.

Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes nii enda kui ka teiste vaatenurgast.

Gümnaasiumi ajalooõpetuse kursuste järjekord on kronoloogilis-teemaatiline, st ajaloolisi probleeme käsitletakse kronoloogilist järgnevust silmas pidades. Gümnaasiumi algul ei ole õpilastele jõukohane luua ning näha seoseid ajalisel ja kultuuriliselt kaugemate valdkondade vahel, mida on vaja teemaatiliseks käsitluseks. Teemaatilise käsitluseni jõutakse gümnaasiumi lõpul lähiajaloo III kursusega, mida õppides saab õppiija toetuda varem omandatule. Ainesisus, suurte teemaplokkide sees võib rakendada võrdluse ja üldistuse tegemiseks teemaatilist käsitlust kõigis kursustes.

Eesti ajaloo kursuste suurte teemaplokkide ees on vastavad üldajaloo teemaplokkid. Üldajaloo kursuses õpitud teemasid ja põhimõisteid Eesti ajaloo kursuses eraldi esile ei tooda. Kursuste õppimise järjekord järgitakse kronoloogilise järgnevuse põhimõtet, st üldajaloo kursus on esimene, seejärel õpitakse Eesti ajalugu ning siis lähiajalugu.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hinnatakse allikate usaldusväärsust.

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust ning kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppiija rolli

kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajaloõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist ja võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse arutluse ning analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, eri inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitus erinevatest aspektidest lähtudes.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
- ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine; oskussõnavara laienemine;
- ajalooküsimuste esitamine ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumine;
- funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine, kriitiline hindamine ja analüüsimine, allika usaldusväärsuse hindamine;
- suuline ja kirjalik eneseväljendus, referaadi ja ajaloo uurimistöö koostamine, IKT vahendite kasutamine, et hankida infot ning esitleda oma töötulemusi.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade läbimise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpus õpitulemustena.

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- tunneb ajastute iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi, Eesti ajaloo seoseid Euroopa ja maailma ajaloo, mõistab ajaloolise arengu järjepidevust ning ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi;
- tunneb maailma olulisemaid kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust, väärtustab kultuurilist mitmekesisust, teadvustab kultuuri rolli enesemääratlemises ning oma rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
- võrdleb ning analüüsib poliitilisi, ühiskondlikke, olmelisi ja/või kultuurilisi arengusuundi ja probleeme, kirjeldab ideoloogiliste ning tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnanguile, võrdleb suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- leiab, selekteerib, refereerib ning analüüsib kriitiliselt infot, erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, hindab allika või käsitluse usaldusväärsust, eristab fakti arvamusest; selgitab sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi;
- kasutab ajaloosõnavara, erinevaid õpivõtteid, korrigeerib oma eksimusi, koostab referaate ja uurimusi, kirjutab arutlusi, osaleb diskussioonis, töötab kaardiga, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab IKT vahendeid;
- suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning arvestades ajastu eripära.

2.2 I kursuse „Üldajalugu“

Antiikaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
- selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval;
- tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi, Rooma vabariigi ning keisririigi toimimise põhimõtteid;

- iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
- kirjeldab näidete abil antiikkultuuri saavutusi, toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel, töötab ajastut iseloomustavate allikatega ning hindab neid kriitiliselt;
- näitab kaardil Kreeka linnriike ja hellenistliku kultuuri levikuala ning Rooma riigi laienemist;
- teab, kes olid Homeros, Herodotos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Perikles, Aleksander Suur, Romulus, Caesar, Augustus, Constantinus Suur, Jeesus ja Paulus, ning iseloomustab nende tegevust;
- teab ja kasutab kontekstis mõisteid *polis, aristokraatia, türannia, demokraatia, hellen, barbar, kodanik, senat, konsul, vabariik, keisririik, patriits, plebei, Piibel, Vana Testament, Uus Testament, Rooma õigus*.

Õppesisu

Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena.

Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu.

Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst.

Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.

Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.

Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar.

Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma.

Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst.

Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.

Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.

Keskaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;
- iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;

- kirjeldab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
- teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond;
- kirjeldab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
- teab ristsõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
- iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kirik, klooster, vaimulikud ordud, ketserlus, inkvisitsioon, ristsõjad, läänikord, naturaalmajandus, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, skolastika, koraan*;
- teab, kes olid Muhamed, Karl Suur, Innocentius III ja Aquino Thomas, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.

Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.

Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur.

Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.

Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.

Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus.

Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristsõjad.

Ülikoolid ja skolastika.

Uusaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
- kirjeldab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;
- teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
- iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
- näitab ja analüüsib tähtsamaid uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
- tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *renessanss, humanism, reformatsioon, absolutism, parlamentarism, valgustus, revolutsioon, reform, kapitalism, kolonialism, urbaniseerumine, sotsialism*;
- teab, kes olid Leonardo da Vinci, Christoph Kolumbus, Fernão de Magalhães, Martin Luther, Louis XIV, Voltaire, George Washington, Napoleon, Karl Marx ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ning tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon.

Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine.

Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale: valgustus. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke.

Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.

2.3 II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“

Esiaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab tähtsamaid Eesti esiaja perioode; mõistab muististe kui ajalooallikate eripära;
- kirjeldab inimeste eluolu ja toob näiteid inimeste tegevusaladest ja nende muutustest esiajal;
- iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;
- kirjeldab Eesti halduskorraldust ja majanduse arengut esiaja lõpul;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisted *arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism*.

Õppesisu

Jääaeg ja selle taandumine. Inimasustuse algus Euraasia põhjaosas.

Muinasaja allikad ja nende uurimine.

Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised.

Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.

Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti.

Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud.

Muinasusund ning ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

Keskaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib Balti ristsõja põhjusi, kulgu ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
- tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
- analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja tähendust ajaloolise narratiivina;
- iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ning majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;
- kirjeldab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; saab aru kultuurilisest järjepidevusest;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Vana-Liivimaa*, *Liivi Ordu*, *vasallkond*, *mõis*, *teoorjus*, *sunnismaisus*, *adramaa*;
- teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Muistne vabadusvõitlus: Balti ristsõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.

Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikideomavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.

Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine.

Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas.

Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid.

Üleminekuage keskajast uusaega

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- kirjeldab rahvusvahelisi suhteid Läänemere piirkonnas 16. sajandil;
- selgitab allikate alusel Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemusi;
- teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
- iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
- teab, kes olid Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Tugeva keskvoimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis.

Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.

Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemused.

Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon.

Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

2.4 III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“

Rootsi aeg

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
- iseloomustab allikate ja teabetekstide põhjal Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal;
- kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
- mõistab luterluse mõju ning Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rüütelkond, reduktsioon, vakuraamat, piiblikonverentsid, Academia Gustaviana*;
- teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Rootsi suurriigi ajastu.

Rootsi keskväim ja baltisaksa aadel.

Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus.

Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

Eesti 18. sajandil

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
- iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
- analüüsib Euroopa valgustusideede mõju Eesti vaimuelule;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Balti erikord, restitutsioon, asehalduskord, vennastekogud*;
- teab, kes olid Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused.

Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.

Balti erikord: Vene keskväim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.

Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
- mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
- iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
- teab, mis olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
- iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *estofiil*, *ärkamisaeg*, *rahvuslik liikumine*, *venestamine*, *Aleksandrikool*;
- teab, kes olid Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.

Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.

Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.

Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

2.5 IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“

Maailm Esimese maailmasõja eel

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- kirjeldab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
- tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
- iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit*.

Õppesisu

Suurriikide arenguhooned: poliitiliste süsteemide erinevused, Venemaa.

Maailma majandus: teadusrevolutsioon, monopolid, kapitali eksport, vabaturumajandus ja protektsionism.

Suurriikide liidud: kujunemise põhjused ja tagajärjed.

Esimene maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
- analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
- analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
- teab Eesti Vabadussõja tähtsamaid sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
- mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu, Päästekomitee, iseseisvusmanifest*;
- teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Esimese maailmasõja põhjused. Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid.

Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit.

Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu.

Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib ning võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
- iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
- analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ning 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *demokraatia*, *diktatuur*, *autoritarism*, *totalitarism*, *kommunism*, *NSVL*, *fašism*, *natsionaalsotsialism*, *Rahvasteliit*, *Versailles' süsteem*, *vaikiv ajastu*, *vabadussõjalased*;
- teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted.

Demokraatia laienemine. Demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss.

Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism.

Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripära ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Uute konfliktide kujunemine, kriisikoldded.

Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Teine maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- kirjeldab sõjategevust kaardi järgi;
- teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;
- analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
- teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Anschluss*, *Müncheni konverents*, *MRP*, *baaside leping*, *okupatsioon*, *Suvesõda*, *Atlandi harta*, *ÜRO*, *Talvesõda*.

Õppesisu

Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk.

Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike lääneriikide lepituspoliitika nurjumine.

Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ning selle kujunemine: Atlandiharta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentsi tähtsus.

Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant).

Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ning ideoloogilisele arengule.

Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.

2.6 V Kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“

Külm sõda

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
- analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
- teab, kes olid Harry Truman, John Fitzgerald Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro ja Konrad Adenauer, ning iseloomustab nende tegevust;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie*.

Õppesisu

Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud.

Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid.

Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis.

Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
- teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
- teab, kes oli Robert Schumann, ning iseloomustab tema tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE*.

Õppesisu

USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.

NSVL ja kommunistlik süsteem

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja erinevaid arenguetappe;
- iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
- analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
- analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kollektiviseerimine, industrialiseerimine, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik*;
- teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Kommunistliku süsteemi kujunemine.

Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus.

Kommunistlik Hiina.

NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon.

Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted väliseestlastega.

Maailm sajandivahetusel

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
- teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
- analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
- analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
- selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
- teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika*, *glasnost*, *laulev revolutsioon*, *Rahvarinne*, *Balti kett*, *interrinne*, *ERSP*, *Eesti Kongress*.

Õppesisu

Majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis.

NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine. Berliini müüri langemine. Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine.

USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas.

Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine.

Uued pingekolled: Balkani kriis.

2.7 VI kursus „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“

Eluolu ja kultuur

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja iseloomustab nende mõju ühiskonnale;
- teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendumist igapäevaelus;
- analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

Õppesisu

Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris.

Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad.

Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu.

Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika.

Mitmekultuurilisuse kontseptsioon.

Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

Sõja ja rahu küsimus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
- analüüsib rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
- teab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *desarmeerimine*, *võidurelvastumine*, *patsifism*.

Õppesisu

Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht.

Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO. Uue maailmakorra loomise katsed.

Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel.

Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

Inimsusevastased kuriteod

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- selgitab, mis arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
- mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG.

Õppesisu

Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured.

Koonduslaagrid, GULAG. Küüditamised.

Natsismikuriteod.

Kommunismikuriteod.

Genotsiid, etnilised puhastused.

Inimsusevastased kuriteod Eestis.

Muu maailm

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
- analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu.

Õppesisu

Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed.

Uute vastasseisude kujunemine, terrorism.

Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.

3. Inimeseõpetus

3.1 Üldalused

Õppe- ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi inimeseõpetusega taotletakse, et õpilane:

- austab enda ning teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse, arvestab nende erivajadusi ja individuaalsust ning väärtustab individuaalseid ja kultuurilisi erinevusi;
- mõistab ning austab erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi;
- on aktiivne ja kompetentne demokraatliku ühiskonna kodanik, kellel on valmisolek kohaneda muutustega töö- ja ühiskonnaelus ning kes vastutab oma elu eest ja tuleb toime enda probleemide lahendamisega;
- väärtustab perekonda, mõistab vastastikust rahuldust ja toetust pakkuvate suhete loomise ja hoidmise põhimõtteid ning pereliikmete vastutuse osa perekonna väärtuste hoidmisel ja laste arengu toetamisel;
- mõistab erinevate elurollide osa karjääri kujunemises ning pere- ja tööelu tasakaalus hoidmise tähtsust.

Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas, et omandada vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud tulevase perekonnaelu alusena. Kursus toetab õpilase isiksuse arenemist, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalset ja väärtuspädevust. Teistest õppeainetest on kursus tihedalt seotud loodusainete, kirjanduse ning teiste sotsiaalvaldkonna ainetega.

Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimivaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Perekonnaõpetus lõimib sotsiaalainete õppes saadud teadmised ja oskused. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlusele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest.

Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad:

- mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid (nt arutelud, rollimängud, rühmatööd,

paaristööd, projektitööd, uurimistööd, juhtumianalüüsid, ajurünnakud jne) ning praktilised ülesanded (nt vaatlused, intervjuud jne);

- üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
- õppe sidumine koolivälise eluga (nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne), tagades aine seotuse igapäevaeluga.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on metoodiliselt mitmekesised, luues nii üksikui kui ka ühisõppe võimalused ning sidudes need igapäevaeluga.

Väärtuskasvatust ja hoiakute kujundamist vaimse õpikeskkonna osana korraldatakse üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õpikeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalustele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksikui kui ka koos teistega.

Õppeteemasid võib käsitleda nii üksteise järel kui ka lõimituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- mõistab ning oskab selgitada kooselu ja perekonna eri vormide osa üksikisiku ning ühiskonna elus;
- väärtustab perekonda ja oskab analüüsida lähedaste inimsuhete rolli inimese elus ning põhjendab iseenda vastutust ja rolli peresuhetes;
- analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning on valmis korraldama argielu kodus, arvestades pereliikmete turvalisust, vajadusi ja tervist;
- mõistab abielu ja perekonna psühholoogilisi, õiguslikke ning majanduslikke aspekte ning oskab leida infot ja abi, et tulla toime probleemidega;
- selgitab lapse arengu põhiküsimusi ja lapsevanema rolli lapse kasvatamises;
- seostab püsisuhte olemust ning selle seost seksuaalsuse ja armastusega, väärtustades usaldust ning positiivseid tundeid;
- tunnetab iseennast, oma rolli ja vastutust nii kasvuperekonna kui ka loodava perekonna liikmena;
- on valmis seostama enda tehtavaid valikuid isikliku pereelu õnnestumise võimalusega tulevikus;

- mõistab vajadust tegutseda turvaliste inimsuhete loomise, säilimise ja arendamise nimel ning on valmis olema pere ja peret ümbritseva sotsiaalse võrgustiku liige.

3.2 Perekonnaõpetus

Perekond

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- mõistab, kuidas ühiskonnas toimuvad muutused avaldavad mõju perekonna ja peresuhetega seotud väärtustele ja traditsioonidele;
- mõistab kooselu ja perekonna vormide mitmekesisust, analüüsides nende eeliseid ning puudusi;
- analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning oskab selgitada, kuidas oleneb nende täitmine igast pereliikmest;
- selgitab ja toob näiteid perekesksest ja individualistlikust perekäsitlusest.

Õppesisu

Perekond. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. Kooseluvormid. Perekonna eri vormid. Perekonna funktsioonid indiviidi ja ühiskonna seisukohast. Perekeskne ja individualistlik perekäsitlus.

Püsisuhe

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab ja oskab analüüsida püsisuhte loomist ning säilimist mõjutavaid tegureid;
- mõistab püsisuhtest tulenevat vastutust ning analüüsib toimetulekuviise lähisuhete lõppemise korral;
- kirjeldab armastuse olemust, võttes aluseks armastuse liigituse;
- mõistab seksuaalsuhete seotust armastusega ning turvalise ja vastastikku rahuldust pakuva seksuaalkäitumise põhimõtteid inimsuhetes;
- kirjeldab, kuidas mõjutavad ühiskond ja kultuur suhtumist seksuaalsusesse ning seksuaalsuhetesse.

Õppesisu

Lühi- ja pikaajaline suhe. Püsisuhte loomine ning säilitamine. Püsisuhte püsimist mõjutavad tegurid. Tunded ja püsisuhe. Püsisuhtest tulenev vastutus. Toimetulek suhete lõppemisega. Armastuse olemus ja liigid. Seksuaalsuhted. Turvaline seksuaalkäitumine. Ühiskonna ja kultuuri mõju suhtumisele seksuaalsusesse.

Abielu

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib registreeritud ja vabaabielu võimalikke eeliseid ning puudusi;
- teab abieluga seonduvate tavade ja kommete tugevdavat ning toetavat mõju inimsuhetele;
- mõistab lähedase sotsiaalse võrgustiku tähtsust abielu toetava süsteemina;
- kirjeldab abieluperioode ning mõistab tegureid, mis mõjutavad abieluga rahulolu;
- teab abielusuhtest tulenevaid õigusi ja kohustusi.

Õppesisu

Abielu: registreeritud abielu ja vabaabielu. Abielu, tavad ja kombed. Abielu toetav lähedane sotsiaalne võrgustik. Abieluline kohanemine. Abielu perioodid. Abielulise rahulolu muutused kooselu jooksul. Abielusuhtest tulenevad õigused ja kohustused.

Lapsevanemaks olemine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- mõistab lapsevanemaks olemise rolli kui isiksuse arenguvõimalust;
- analüüsib vanemate kasvatuslikust rollist tulenevat vastutust lapse kasvatamisel;
- analüüsib vanemate kasvatusstiile, lähtudes lapse arengu toetamisest kodukasvatuses;
- teab tegureid, mis mõjutavad inimese reproduktiivtervist, ja tõhusaid meetodeid raseduse plaanimiseks;
- analüüsib plaanimata rasedusega kaasnevat valikuid ning neid mõjutavaid tegureid.

Õppesisu

Lapsevanemaks olemine ja selle komponendid: bioloogiline, juriidiline, psühholoogiline, sotsiaalne. Vanemate roll ja vastutus lapse kasvatajana. Vanemate kasvatusstiilid. Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeerimata rasedus.

Laps

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab laste arenguvajadusi varases lapseas ja vanemate osa nende rahuldamisel;
- analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte olemust ning vanemate mõju selle kujunemisele;
- analüüsib kodukasvatuse olemust ja tähtsust lapse arengus.

Õppesisu

Lapse areng ja vanema osa selles. Kiindumussuhe lapsega ning vanemate mõju selle kujunemisele. Kodukasvatuse olemus, eesmärgid ja osa lapse arengus.

Kodu ja argielu

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- mõistab kodu kui turvalise elukeskkonna mõju inimese ja tema lähisuhete arengule;
- teab ning oskab näha võimalusi pereliikmete vajaduste ja väärtustega arvestamiseks ning vastastikuseks toetuseks ja abiks;
- mõistab pereliikmete rollide ning rollinõuete kokkuleppelisust ja paindlikkust ning nende mõju peresuhetele;
- rakendab õpituatsioonid tõhusaid lahkhelide lahendamise viise peres;
- teab tegureid, mis mõjutavad pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist, ning oskab hinnata tervise säilitamist tervisliku eluviisi kaudu;
- analüüsib, kuidas mõjutab sõltuvus erinevatest ainetest või tegevustest peresuhteid, ning mõistab kaassõltuvuse olemust;
- analüüsib lahkuminekku ja lahutuse põhjusi ning tagajärgi;
- selgitab leina olemust ning oskab kirjeldada leinast ülesaamise võimalusi;
- väärtustab perekonnasuhete säilimist ja perekonda.

Õppesisu

Kodu ja selle loomine. Kodu kui elukeskkond. Pereliikmete vajadused ja väärtused ning nende arvestamine. Sallivus suhetes. Rollide jaotumine peres. Abistavad suhted peres.

Suhtlemine peres. Lahkhelid peres ning nende lahendamise võimalused.

Perekond, inimese tervis ja tervislik eluviis. Terviseriskid ning nende ennetamine üksikisiku, perekonna ja kogukonna tasandil. Lahkumine ja lahutus. Lein ja toimetulek sellega. Perekondlike suhete säilitamine.

Perekonna majanduselu ja õigusaktid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- mõistab perekonna eelarve planeerimise ja kulutuse analüüsimise vajalikkust;
- mõistab iga pereliikme õigust oma ajale, ruumile ja materiaalsele kulutustele, arvestades teisi;
- teab põhilisi pereelu ja laste elu reguleerivad seadusi.

Õppesisu

Pere eelarve ja materiaalsed ressursid peres. Abielu ning laste elu reguleerivad seadused.

Perekond inimese elus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel;
- mõistab põlvkondi ühendavate sidemete tugevdavat ja toetavat mõju pereelule;
- väärtustab perekonnaelu positiivset rikastavat mõju inimese lähisuhete võrgustikus.

Õppesisu

Perekonna tähtsus inimese elu erinevatel perioodidel. Side põlvkondade vahel. Õnn ja perekonnaelu.

4. Ühiskonnaõpetus

4.1 Üldalused

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- mõistab, väärtustab ja kaitseb inimõigusi ning põhivabadusi; austab demokraatia põhimõtteid, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas;
- määratleb ennast Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna, teadvustab oma kohustusi ning vastutust kodanikuna; toetab oma käitumisega ühiskonna, kultuuri ja looduskeskkonna jätkusuutlikku arengut ning kavandab teadlikult oma tulevikku;
- austab enda ning teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse ning arvestab nende erivajadusi;
- mõistab ning austab oma ja teiste rahvaste kultuuri väärtuslikkust, erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi (v.a inimsusevastased) ning saab aru kultuuride dialoogi tähendusest ja vajalikkusest;
- märkab, uurib ning seostab ühiskonna protsesse ja arengut ning aitab võimaluste piires probleemidele lahendusi leida;
- omandab majandusliku mõtlemise alused ja oskuse toimida turumajanduse tingimustes;
- mõistab riiklikult reguleeritud maksusüsteemide vajalikkust riigi toimimisel ning käitub õigusteadliku, kohusetundliku ja oma riigi käekäigust hooliva kodanikuna;
- põhjendab ning kaitseb oma seisukohti ja valikuid argumenteeritult ning osaleb arutelus ja väitluses; oskab eristada emotsionaalseid ja poliitiliselt kallutatud hinnanguid objektiivsest tõest; austab igaühe õigust isiklikule arvamusele ning sõnavabadusele;
- hangib eesmärgipäraselt teavet ühiskonna kohta erinevatest allikatest, suudab seda tõlgendada, üldistada, kriitiliselt hinnata, talletada ja edastada, järgides seejuures autoriõigust.

Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus on vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime dünaamilises ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne ja kompetentne kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada ning on avatud uutele ideedele ja elukestvale õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa ainese kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme.

Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutleda õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse õpilaste iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklike eluplaane ning mõista erinevate vaadete ja demograafiliste ja sotsiaal-majanduslike karakteristikutega inimesi. Õpitakse väärtustama demokraatliku ühiselu korraldamist, koostööd ning hindama vabatahtlikkusele põhinevat tegutsemist läbi praktiliste tegevuste.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad neljast teemavaldkonnast:

- ühiskond ja selle areng;
- riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas;
- majanduse toimimine;
- üleilmastumine ja jätkusuutlik areng.

Ühiskonda ja selle arengut käsitlevas teemavaldkonnas:

- vaadeldakse ühiskonna kui sotsiaalse süsteemi elemente: sotsiaalset struktuuri (rühmi, kihte, kogukondi), sotsiaalseid suhteid ja protsesse (nt koostööd ja konflikti, võimu, allumist ja vastupanu, lõimumist ja eristumist, tõrjutust ja osalust, mobiilsust, kihistumist);
- analüüsitakse ühiskonna elu reguleerivaid norme ja väärtusi ning eri valdkondades välja kujunenud institutsioonide korraldust (nt perekonda, riiki, turgu, õigust, meediat);
- uuritakse avaliku ja erasektori olemust ning funktsioone; tutvutakse kodanikuühiskonna struktuuri ja ülesannetega, analüüsitakse sektorite koostöö võimalusi ning kogemusi;
- õpitakse tundma ühiskonna erinevaid vorme ja arengujärke; tutvutakse nüüdisühiskonna

kujunemisloos ja peamiste tunnusoontega, pöörates erilist tähelepanu ühiskonna moderniseerumisele ning info- ja teadmushiskonna arengule.

Riiki ja demokraatlikku riigivalitsemist käsitlevas teemavaldkonnas:

- süvenetakse demokraatliku poliitilise süsteemi toimimisse, selle erinevustesse mittedemokraatlikest režiimidest; selgitatakse totalitaarsete ühiskondade inimsusevastast olemust;
- avatakse õigusriigi olemust ja võimude lahususe olulisust; käsitletakse inimõiguste kaitset, kodanike poliitiliste õiguste ja vabaduste realiseerimise võimalusi ning sellega seotud institutsioone; selgitatakse põhjusi, mis võivad viia kodanike riigist võõrdumisele; vaadeldakse erinevate demokraatiavormide plusse ja miinuseid, sidudes neid Eesti poliitika probleemidega;
- õpitakse tundma poliitiliste ideoloogiate põhijooni ja seisukohti erinevates poliitikavaldkondades (hariduses, sotsiaalsfääris, maksupoliitikas jm);
- käsitletakse erakondade ja kodanikuühenduste arenguprobleeme Eestis; õpitakse tundma valimiste protsessi ja omandatakse oskus realiseerida oma valimisõigus; käsitletakse kodanike kaasamist avaliku võimu teostamisse ning võimalusi mõjutada avaliku võimu tegevust, sh tutvutakse erakondade, kodanikuühenduste ja surverühmade tegevusega; omandatakse kodanikualgatuste ja aktsioonide õiguspärase korraldamise oskused.

Majandust käsitlev teemavaldkond aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks ja aktiivseks osaluseks majanduselus.

Selleks:

- õpitakse tundma nüüdisaegse turumajanduse seaduspärasusi ja protsesse; käsitletakse rahvusliku rikkuse ning ühiskonna heaolu allikaid ja tegureid, era- ja avalike huvide erinevust ning ühiskonna ressursside kasutamise põhimõtteid;
- tutvutakse Eesti majanduse ja tööturu arengusuundadega, sealhulgas teadmismajanduse ja loomemajanduse arenguperspektiividega ning ettevõtlust ja töösuhteid reguleerivate tähtsamate õigusaktidega. Eesti majanduse arengut vaadeldakse maailmamajanduse, eriti Euroopa Liidu kontekstis;
- õpitakse tundma ettevõtluse aluseid tasemel, mis võimaldab õppijal igapäevaelus toime tulla ja hinnata realistlikult oma võimalusi ettevõtjana.

Neljanda teemavaldkonna kaudu laiendavad õppijad oma teadmisi globaalsetest probleemidest ja toimijatest. Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igatüks muuta maailma turvalisemaks ja humaansemaks.

Aine sisu kaudu:

- õpitakse mõistma maailma mitmekesisust, riikide huve, koostööd ja probleeme globaalse infoühiskonna kujunemisel ning riskiühiskonna käsitlemisel;
- vaadeldakse rahvusriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide osa tänapäeva maailmas, antakse ülevaade riikidevahelisest koostööst (kliimamuutus ja teised ökokatastroofid, rahvusvaheline terrorism, rahvusvaheline migratsioon, võitlus vaesusega, maailmamajanduse ja maakera rahvastiku arenguprobleemid jms);
- tutvutakse üleilmastumise ilmingute ja tagajärgedega.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidamine erinevate kultuuride vastu, tauniv suhtumine eelarvamustesse, sh rassismisse ja ksenofoobiasse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvate õppele.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad varem omandatud teadmised ühiskonnast teooria ja praktilise tegevuse kaudu. Õpitavat käsitletakse nii, et ühelt poolt omandavad õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskavad alati hinnata oma positsiooni ja valikuid sotsiaalsest kontekstist tulenevalt.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Näiteks käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus õpilaste teadmisi riigist, mis on saadud ajalooõpetuse kaudu. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursus avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam esile mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes huvi äratamisele aine vastu, õpimotivatsiooni kujundamisele.

Õppes rakendatakse aktiivõppemeetodeid, nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, millega õpilased omandavad probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms. Soovitavalt kaasatakse õpilasi vabähenduste tegevusse. Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms.

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- tunneb nüüdisühiskonna kujunemise põhijooni, struktuuri, valdkondi ja korraldust, mõistab poliitika toimetehhanisme ning oskab ennast ühiskonna arenguga suhestada;
- tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi; oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust, rahvusvahelisi õigusnorme ja õigusakte; järgib seadusi ning toimib oma õiguste ja kohustuste järgi;
- iseloomustab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentse, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ning mõistab oma rolli maailmakodanikuna;
- on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimetehhanismidest, oskab adekvaatselt määrata ja realiseerida oma karjäärivõimalusi ning otsida teavet sobivate eneserakendus- ja edasiõppimisvõimaluste kohta;
- teab tarbijaõigusi ning oskab lahendada nendega seotud probleeme, käitub teadliku ja vastutustundliku tarbijana, analüüsib oma käitumise tagajärgi ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil (kliimamuutus, õiglane kaubandus, ületarbimine jms);
- määratleb end ühiskonnas oma võimalusi arvestades, tuleb toime turumajanduse ühiskonnas; osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides; oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele;
- seletab ja kasutab kontekstis ühiskonnaõpetuse olulisemaid mõisteid, saab aru õigustekstist ning sotsiaal-majanduslikust teabest; oskab leida vajalikku infot, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, väärtustades ja arvestades autoriõiguste kaitset.

Kogukonnapraktika

Ühiskonnaõpetuses võib võimalusel osaleda kogukonnapraktika programmis. Kogukonnapraktika on haridusprogramm, mis viib gümnasistid ühiskonnaõpetuse aines koolikeskkonnast välja tutvuma kohalike vabaühenduste tööga. Praktika aitab õpilastes kujundada kodanikualgatust toetavaid väärtushinnanguid ja käitumismustreid ning annab noortele parema arusaama vabaühenduste olemusest, tegevusest ja rollist ühiskonnas. Kogukonnapraktika programmi kordineerib üleriigiliselt Eesti Mittetulundus- ja Sihtasutuste Liit.

Programmis osalevate õpilased valivad praktikale kutsuvate kohalike vabaühenduste seast endale meelepärase praktikakoha ning osalevad umbes 8 tundi selle organisatsiooni tegevustes, täites mõnd endale jõukohast ja huvipakkuvat ning vabaühendusele vajalikku tööülesannet. Õpilast juhendab praktikaülesannete täitmisel vabaühenduses aktiivselt tegutsev inimene, eelnevalt juhendatud praktikajuhendaja, kes selgitab õpilasele ka vabaühenduse töökorralduse ja majandamise põhimõtteid ning aitab tegevuste lõppedes praktikal tehtut ja nähtut analüüsida ja mõtestada. Praktika käigus täidab õpilane praktikapäevikut ja esitab lõpuseminaril oma tegevuse ülevaate.

4.2 I kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia“

Ühiskond ja selle areng

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- kirjeldab nüüdisühiskonda, selle struktuuri ning toimimispõhimõtteid, ühiskonnaelu valdkondi ja nende omavahelist seotust ning oskab ennast suhestada ühiskonna arenguga;
- tunneb demokraatia põhimõtteid ning vorme, analüüsib ja väärtustab demokraatia võimalusi (sh kodanikuaktiivsust) ning hindab ohte;
- iseloomustab nüüdisühiskonna peamisi probleeme Eestis, Euroopas ja maailmas, analüüsib sotsiaalsete pingete ja probleemide tekke põhjusi, kirjeldab sellest tulenevaid ohte ning on valmis oma võimaluste piires lahenduste leidmisele kaasa aitama;
- teab euroopalikke põhimõtteid sotsiaalkaitse alal ning oskab vajaduse korral otsida abi;
- on kujundanud oma kodanikupositsiooni Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis ning tunneb kodanikualgatuse võimalusi;
- tunneb ning järgib inim- ja kodanikuõigusi ning -vabadusi, seisab vastu humanistlike ja demokraatlike väärtuste eiramisele ning tunneb kodanikuvastutust;

- oskab koguda sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, sh meediast, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ning kasutada;
- seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *nüüdisühiskond, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond, siirdeühiskond, demokraatia, ühiskonna jätkusuutlikkus, kodanikuühiskond, avalik, äri- ja mittetulundussektor, otsene ja esindusdemokraatia, huvirühm, mittetulundusühing, sotsiaalne mobiilsus, inim- ja kodanikuõigused, intellektuaalomand, pluralism, sotsiaalne turvalisus, sotsiaalkindlustus, sotsiaalabi, ühishüved.*

Õppesisu

Sotsiaalsed suhted ja institutsioonid. Rahvastiku sotsiaal-majanduslik jaotus ja ühiskonna kihistumine. Rahvusvähemused, vähemusrahvused. Religioosne mitmekesisus. Haridus sotsiaalmajandusliku staatuse tegurina. Sotsiaalne mobiilsus.

Ühiskonna sidusus. Sotsiaalne õigus. Majanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus. Vaesus. Vaesuse leevendamise meetmed.

Sotsiaalsed institutsioonid: perekond, riik, turg, meedia.

Nüüdisühiskond ja selle kujunemine. Avalik ja erasektor. Kodanikuühiskond. Tööstusühiskond. Postindustriaalne ühiskond. Infoühiskond. Teadmusühiskond. Siirdeühiskond. Heaoluühiskond. Ühiskonna jätkusuutlikkus.

Demokraatliku ühiskonna valitsemine ja kodanikuosalus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- kirjeldab demokraatliku valitsemiskorralduse toimemehhanisme Eestis ja Euroopa Liidus ning valitsemises osalemise võimalusi;
- iseloomustab poliitilisi ideoloogiaid ja kujundab oma põhjendatud eelistused;
- tunneb Eesti ja Euroopa Parlamendi valimissüsteemi ning mõistab oma kohustust valijana;
- oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ja teisi õigusakte ning kaitsta seaduslike vahenditega oma huve ja õigusi;
- oskab suhelda vajaduse korral riigi- ja kohalike asutustega;
- on kursis ühiskondlik-poliitiliste sündmustega, mõistab tänapäeva ühiskonna probleeme ning pakub võimaluse korral lahendusi;
- seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *riik, monarhia, vabariik, unitaarriik,*

föderatsioon, konföderatsioon, parlamentarism, presidentialism, kodakondsus, demokraatia, diktatuur, avalik haldus, bürokraatia, korruptsioon, ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia, erakond, vasakpoolsus, parempoolsus, tsentrism, õigusvahemees (ombudsman), õiguskantsler, riigikontroll, majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem, e-valimised, õigusriik, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, fraktsioon, täidesaatev võim, koalitsioonivalitsus, enamus- ja vähemusvalitsus, kohtuvõim, riigipea, põhiseaduslikkuse järelevalve, regionaalpoliitika, kohalik võim, Euroopa Liit, Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus, Euroopa Nõukogu, Euroopa Inimõiguste Kohus.

Õppesisu

Kodanikuühendused ja nende toimimispõhimõtted. Huvid, nende realiseerimine ühiskonnas. Huvirühmad. Kodanikuühiskond, kaasamine. Läänemaa vabauhendused ja võimalused teha neis vabatahtlikku tööd.

Riik ja riigi vormid. Riigi põhitunnused. Riigi funktsioonid. Riigiorganid. Poliitiline režiim: demokraatia, diktatuur. Autoritaarne ja totalitaarne režiim. Parlamentaarne ja presidentaalne demokraatia. Demokraatia ohud.

Õigusriik ja võimude lahusus. Õigusriigi põhimõtted. Võimude lahusus ja tasakaalustatus.

Kõrgem seadusandlik võim. Parlamendi struktuur ja ülesanded. Opositsioon, koalitsioon. Seadusloome. Erakonnad Euroopa Liidu valitsemiskord ja toimimine. Kõrgem täidesaatev võim. Valitsuse moodustamine. Enamus- ja vähemusvalitsus. Valitsuse ülesanded. Riigipea. Riigipea roll parlamentarismi ja presidentialismi korral.

Kohtuvõim. Eesti kohtusüsteem. Õigusvahemees (ombudsman), õiguskantsler. Euroopa Kohus. Euroopa Inimõiguste Kohus.

Avalik teenistus. Bürokraatia. Riigikontroll.

Kohalik omavalitsus, selle struktuur ja ülesanded. Keskvõimu ja kohaliku võimu suhe. Inimõigused. Inim- ja kodanikuõigused. Võrdõiguslikkus. Sotsiaalsed õigused ja sotsiaalne kaitse. Rahvusvahelised ja riigisisised inimõiguste kaitse mehhanismid. Inimõiguste rikkumine. Inimkaubandus. Lapstööjõud.

Poliitilised ideoloogiad. Ideoloogia mõiste ja tähendus riigivalitsemises. Liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia. Vasak- ja parempoolsus erinevates poliitikavaldkondades. Äärmusideoloogiad (natsism, fašism, kommunism, islami fundamentalism).

Valimised. Demokraatlike valimiste põhimõtted. Peamised valimissüsteemid. Valimiskäitumine, valimiste tulemused. Riigikogu. Kohalike omavalitsuste volikogude ja Euroopa Parlamendi valimised. Eestis. E-valimised.

Euroopa Liidu institutsioonid ja nende ülesanded: Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus. Euroopa Liidu poliitikavaldkonnad.

4.3 II kursus „Majandus ja maailmapoliitika“

Ühiskonna majandamine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimimisest ja erinevatest majandussüsteemidest;
- iseloomustab riikide majandusliku suhtlemise põhimõtteid;
- väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- tunneb tarbija ning ettevõtja rolli ühiskonnas, mõistab nende ühis- ja vastandlikke huve;
- tunneb maksupoliitikat, selle mõju üksikisikule ja ühiskonnale, väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- teab oma võimalusi ning oskab käituda tööturul; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
- oskab leida majandusteavet, kasutada selle töötlemiseks asjakohaseid statistilisi meetodeid ning esitada tulemusi suuliselt, visuaalselt ja kirjalikult;
- tunneb töösuhteid, ettevõtlust ning intellektuaalse omandi kaitset reguleerivaid olulisemaid õigusakte;
- teab ja kasutab kontekstis mõisteid *majandusressurs, turumajandus, segamajandus, makromajanduspoliitika, fiskaalpoliitika, rahapoliitika, SKT, inflatsioon, tarbijahinnaindeks, import, eksport, proportsionaalne ja progressiivne tulumaksusüsteem, otsene ja kaudne maks, sotsiaalkindlustusmaks, töötuskindlustusmaks, brutopalk, netopalk, varimajandus, ümbrikupalk, tööturg, tööhõive, tööpuudus, tööjõupuudus, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed, heitunu, innovatsioon, autoriõigus, indikatiivne ostukorv, tarbijakaitse, tööandja, töövõtja, toll, Euroopa ühisturg, euro.*

Õppesisu

Riik ja majandus. Ühiskonna majandusressursid ehk tootmistegurid. Ettevõtlikkus.

Majandussüsteemid. Majanduse sektorid, nende arengusuundumused. Ettevõtlus.

Riigi roll majanduse korraldamises. Euroopa Liidu roll Eesti majanduses. Euro. Majandusarengutsüklilisus. Väliskaubanduse piirangud.

Makromajanduse põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, eelarvetasakaal, inflatsioon, tarbijahinnaindeks. Impordi-eksporti tasakaal. Riigi välisvõlg. Fiskaalpoliitika. Riigieelarve. Maksukoormus. Maksud.

Tööturg ja hõive. Tööjõud ja mitteaktiivne rahvastik. Tööturg. Rollid tööturul. Tööhõive. Tööpuudus, töøjõupuudus. Hõivepoliitika Eestis ja Euroopa Liidus. Aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed. Tööränne.

Ettevõtlust, töösuhteid ja intellektuaalse omandi kaitset reguleerivad tähtsamad õigusaktid.

Tarbimine ja investeerimine. Üksikisik turumajanduskeskkonnas. Vajadused, võimalused ja tarbimiskäitumine. Ostukorv. Laenud, laenuriskid. Tarbijakaitse. Investeerimine, aktsiad. Pensionifondid.

Maailma areng ja maailmapoliitika

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab tähtsamaid globaalprobleeme ja tunneb kaasvastutust nende lahendamise eest;
- iseloomustab nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentse; osaleb ühiskonna arengu aruteludes ning mõistab rahvusvaheliste kodanikualgatusprojektide tähtsust probleemidele osutamisel ja nende lahendamisel;
- analüüsib poliitiliste konfliktide põhjusi ja tagajärgi ning soovib konfliktide ületamiseks argumenteeritud lahendusi;
- kasutab infotehnoloogiavahendeid infot otsides, tõlgendades ja vahendades, arvestades ning väärtustades autoriõiguste kaitset;
- tunneb humanitaarõiguse norme, nendest tulenevaid piiranguid ja kaitset; austab elu ning inimväärikust.

Õppesisu

Nüüdisaja maailma mitmekesisus ja rahvusvaheline suhtlemine. Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma arengu ebaühtlus. Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Vastuolud tänapäeva maailmas.

Riikidevaheline koostöö, vastuolude ületamise võimalused. Rahvusvaheline julgeolek ja koostööorganisatsioonid: G7, OECD, Euroopa Nõukogu, NATO, ÜRO.

Üleilmastumine. Globaalprobleemide mõju riikide seotusele, lahenduste otsingud.

Humanitaarõiguse põhimõtted ja olemus; rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumise juhtumid. Lapssõdurid.

Illeaalne immigratsioon ja põgenikud. Inimkaubandus.

5. Valikkursused

5.1 Euroopavälised tsivilisatsioonid

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi lõpetaja:

- iseloomustab ja võrdleb väljaspool Euroopat asuvate tsivilisatsioonide ühiskonda, kultuuri ja vaimulaadi ning mõistab ajaloolise arengu järjepidevust;
- väärtustab kultuurilist mitmekesisust;
- analüüsib ideoloogiliste ja tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ning väärtushinnangutele;
- analüüsib ja võrdleb tsivilisatsioone Euroopas ning väljaspool Euroopat, toob esile sarnasusi ja erinevusi ning leiab näiteid vastastikuste mõjude kohta tsivilisatsioonide arengus;
- kasutab erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja põhjendatud seisukohti, mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning hindab allika või käsitletluse usaldusväärsust;
- suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

Esiaeg ja tsivilisatsioonide teke

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- iseloomustab esiaja arengujärke ja saavutusi ning analüüsib seoseid ja järjepidevust arengus;
- teab antropogeneesi põhijärke ja analüüsib erinevaid käsitletlusi inimese kujunemisest;
- analüüsib tsivilisatsioonide kujunemise põhjusi ja arengut, iseloomustab näidete kaudu tsivilisatsioonide peamisi tunnuseid;
- teab esiaja allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi esiaja arengu kohta;
- näitab kaardil varajaste tsivilisatsioonide asuallasid.

Õppesisu

Esiaja arengujärgud. Inimese põlvnemine. Inimene ja loodus. Mõtlemise ja kõne tekkimine. Kunsti alged. Inimkonna arengu ebaühtlus. Kütid, kalastajad ja korilased. Maaharijad ja karjakasvatajad. Metallide kasutuselevõtt. Varajaste tsivilisatsioonide peamised tunnused.

Egiptus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib Egiptuse riiklust, ühiskonda ja igapäevaelu, loob seoseid mineviku ning tänapäeva vahel;
- iseloomustab näidete kaudu Egiptuse kultuuripärandit ning religiooni, teaduse ja kirja arengut;
- teab Egiptuse ajaloo allikaid.

Õppesisu

Riigi tekkimine. Ühiskond ja eluolu. Religiooni põhijooned. Surnutekultus. Kirjandus. Teadus. Egiptus tänapäeval.

Mesopotaamia ja Ees-Aasia

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib riiklust, ühiskonda ning igapäevaelu Mesopotaamias ja Ees-Aasias ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- iseloomustab näidete kaudu Mesopotaamia ja Ees-Aasia kultuuripärandit ning religiooni, kirja, kirjanduse ja teaduse arengut;
- tunneb iisraeli rahva ajaloo põhisündmusi ja monoteistliku religiooni kujunemist;
- teab tähtsamaid kirjalikke allikaid.

Õppesisu

Sumeri linnriigid: ühiskond ja eluolu. Semiidid. Vana-Babüloonia. Hammurabi koodeks. Babüloonia ühiskond ja eluolu. Assüüria. Uus-Babüloonia. Babülioni ehitised. Religiooni põhijooned. Kangelasepikaja Gilgameš. Teadus.

Indoeurooplased, küsimus nende päritolust. Hetiidi impeerium. Pärsia impeerium.

Foiniikia ja Iisrael: Foiniikia linnriigid, kaubandus ja meresõit. Kultuurikontaktid. Iisrael: ülevaade iisraeli rahva ajaloost. Monoteismi kujunemine ja Vana Testament. Mesopotaamia ja Ees-Aasia alad tänapäeval.

India

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb India ajaloo tähtsamaid arengujärke Induse tsivilisatsioonist Euroopa kolonisatsiooni alguseni ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- analüüsib India ühiskonda, eluolu, religioone ja kultuuripärandit;
- teab India ajaloo allikaid.

Õppesisu

Induse kultuur. Aarjalaste sisseränd. Riikluse ja ühiskonna areng. Kastid. Veedad. Brahmanism. Budism. Hinduism. Sanskrit. Kirjandus. Teadus. Kunst. Islami levik Indias.

Hiina

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb Hiina ajaloo peamisi arengujärke tsivilisatsiooni tekkest kuni keisririigi lõpuni ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- iseloomustab Hiina ühiskonda, eluolu, religiooni ja kultuuripärandit;
- teab Hiina ajaloo allikaid.

Õppesisu

Vana-Hiina tsivilisatsiooni kujunemine. Keisririigi teke. Riigi ja ühiskonna korraldus. Ametnikkond. Religioon ja filosoofia: konfutsianism, taoism. Hieroglüüfkiri. Kirjandus. Teadus. Leiutised. Kunst.

Ameerika

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb Kesk-Ameerika ja Andide tsivilisatsiooni peamisi arengujärke nende

tsivilisatsioonide tekkest kuni eurooplaste koloniaalvallutuseni, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;

- iseloomustab ja võrdleb Kesk-Ameerika ning Andide tsivilisatsiooni ühiskonda, eluolu, religiooni ja kultuuripärandit;
- teab Ameerika põlisrahvaste (maiade, inkade, asteekide) ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldusi Ameerika varasemate tsivilisatsioonide kohta.

Õppesisu

Kesk-Ameerika tsivilisatsioon: maiad, asteegid. Andide tsivilisatsioon: inkad. Riigi ja ühiskonna korraldus. Religioon. Tähtsamad kultuurisaavutused. Ameerika tsivilisatsioonide häving.

Araabia maad

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb islami teket ja levikut Aasias ja Vahemere maades ning iseloomustab islami mõju ühiskonnale;
- analüüsib araabia kultuuripärandit, toob näiteid araabia kultuuri mõju kohta Euroopale, loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- teab araabia ajaloo allikaid.

Õppesisu

Islami teke ja levik. Muhamed. Koraan. Religiooni osa igapäevaelus. Abielu ja perekond.

Sunna. Islami uskumused ja tavad. Sunniidid, šiiidid.

Araabia vallutused, Araabia kalifaat ja selle lagunemine.

Eri rahvaste kultuuri ühtesulamine. Arhitektuur. Kirjandus. Teadus. Araabia kultuuri mõjud Aasia ja Euroopa kultuurile.

Aafrika tsivilisatsioonid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb tähtsamaid Aafrika kultuure ning loob seoseid mineviku ja tänapäeva vahel;
- iseloomustab Aafrika põlisrahvaste kultuuride erijooni;

- teab Aafrika ajaloo allikaid ning teeb allikate alusel järeldotsi Aafrika ajaloo kohta.

Õppesisu

Etioopia riik ja kultuur. Lääne-Aafrika kultuurid: Ghana ja Mali, kontaktid Vahemere maadega; Joruba kultuur. Zimbabwe kultuur. Aafrika langemine Euroopa riikide võimu alla. Kolonisatsiooni tagajärjed Aafrikale. Aafrika tänapäeval.

5.2 Euroopa ja Põhja-Ameerika riigid

Õppe- ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi lõpetaja:

- eristab Euroopa kultuuriareaale, selgitab nende eripära kujunemise põhjusi ja ajaloolisi tagamaid ning tähtsust Euroopa ajaloo kujunemisel ja seoseid tänapäevaga;
- analüüsib Euroopa riikide ühiskonda, kultuuri ning vaimulaadi, arengu sarnasusi ja erinevusi, vastastikuseid seoseid ning ajaloolise arengu järjepidevust;
- tunneb Ameerika Ühendriikide ajaloo põhjooni ning selle seost Euroopa ajalooga;
- analüüsib Euroopa ajaloo mõju Eestile ning seostab Eesti ajalugu Euroopa ajaloo üldiste protsessidega poliitikas, majanduses ja kultuuris;
- väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning teadvustab oma rolli kultuurikandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
- analüüsib ideoloogiliste ning tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnangutele; analüüsib riikidevahelist koostööd ning konfliktide lahendamise viise;
- kasutab erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja põhjendatud seisukohti, mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning hindab allika või käsitluse usaldusväärsust;
- rekonstrueerib minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

Prantsusmaa

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab Frangi riiki Prantsusmaa eelkäijana, tunneb Prantsuse riigi kujunemise olulisemaid etappe;
- teab reformatsiooni ajal katoliku usu püsijäämise põhjusi;

- teab valgustusliikumise, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähendust Euroopa ajaloo taustal;
- mõistab Prantsusmaa ajaloo seoseid Euroopa ajaloo protsessidega;
- väärtustab Prantsusmaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajaloo-objekte ning leiab nende kohta infot;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *generaalstaadid, pärtliöö, žirondiinid, jakobiinid*;
- teab, kes olid Henri IV, kardinal Richelieu, Louis XIV, Napoleon Bonaparte, Robespierre, Clodovech, Karl Suur ja Napoleon III, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Frangi riik. Keskaegne Prantsusmaa. Saja-aastane sõda. Reformatsioon Prantsusmaal. Hugennottide sõjad. Absolutismi kujunemine Prantsusmaal. Louis XIV. Barokk-kultuuri õitseng. Prantsusmaa revolutsiooni eelõhtul. Revolutsiooni põhietapid ja tagajärjed. Revolutsioonisõjad. Napoleoni sõjad ja ümberkorraldused Euroopas. Bourbonide restauratsioon. Juulimonarhia. Teine keisririik. Pariisi Kommuun. Kolmas vabariik. Koloniaalpoliitika.

Suurbritannia

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab normannide tähendust Inglismaa kujunemisel;
- teab Inglismaa reformatsiooni eripära;
- seletab parlamentarismi ning modernse demokraatia kujunemist;
- selgitab Suurbritannia tõusu juhtivaks koloniaalvõimuks;
- analüüsib Suurbritannia ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
- väärtustab Suurbritannia kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Magna Charta, puritaanid, õiguste bill, toorid ja viigid, tööstusrevolutsioon*;
- teab, kes olid püha Patrick, William Vallutaja, Henry VIII, Elizabeth I, Cromwell, Victoria ja Richard I Lõvisüda, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Inglismaa enne normannide vallutusi. Keskaegne Inglismaa. Rooside sõda. Reformatsioon Inglismaal. Elizabeth I. Kuninga ja parlamendi vastasseis Charles I ajal. Kodusõja puhkemine, selle konfessionaalsed jooned. Cromwelli diktatuur. Restauratsioon. Isikuvabaduse ja parlamentarismi kindlustumine 17. sajandi lõpul ja 18. sajandil. Inglismaa tõus juhtivaks koloniaalvõimuks. Kuninganna Victoria ajastu. Parlamendireform. Iiri küsimus. Hiilgav isolatsioon välispoliitikas. Briti koloniaalimpeerium.

Saksamaa

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab Karl Suure keisririiki;
- teab Saksamaa partikularismi põhjusi ja reformatsiooni osa selles;
- kirjeldab Preisimaa põhijooni, sh valgustusreforme;
- iseloomustab Saksamaa ühinemist ja Saksa keisririigi arengut enne Esimest maailmasõda;
- väärtustab Saksamaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajaloo-objekte ning leiab nende kohta infot;
- teab, kes olid Karl Suur, Karl V, Friedrich II, Otto von Bismarck, Otto Suur, Martin Luther ja Wilhelm II, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Karl Suure keisririik. Saksa Rahva Püha Rooma riik. Saksamaa partikularism. Kuurvürstid. Habsburgide valduste kasv Karl V ajal. Reformatsiooni mõju Saksamaa arengule. Kolmekümneaastane sõda. Brandenburg-Preisimaa tõus. Friedrich II valgustatud absolutism. Preisimaa häving ja uuenemine. Rahvusluse tõus Saksamaal. 1848.–1849. aasta revolutsioon. Saksamaa ühendamise. Saksa keisririik enne Esimest maailmasõda.

Skandinaavia

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- iseloomustab Skandinaavia ajaloolise arengu sarnasust ja eripära võrreldes muu Euroopaga;
- teab tähtsamaid poliitilisi arengusuundi Läänemere regioonis tervikuna, poliitiliste jõudude

vahekorda ning selle muutumist;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *viikingid, normannid, varjaagid, ruunikiri, saaga, Valhalla*;
- väärtustab Skandinaavia maade kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- teab, kes olid Leif Eriksson, Knut Suur, Gustav I Vasa, Gustav II Adolf, Karl XI ja Karl XII, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Skandinaavia ühiskond varakeskajal. Viikingid. Ristiusustamine ja riikide teke. Skandinaavlaste muistne maailmapilt. Kalmari unioon. Luteri usu kindlustumine Skandinaavia maades. Rootsi suurvõimu ajastu Läänemere ruumis. Skandinaavia maade arengu põhijooni pärast Põhjasõda.

Bütsants ja Venemaa

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab õigeusu kiriku kujunemist Bütsantsis ning Bütsantsi riigi ja ühiskonna põhijooni;
- iseloomustab Venemaa ühiskonna arengu ja valitsemise eripära, püüdu euroopastumisele ning vastandumist Euroopale;
- iseloomustab õigeusu mõju Venemaa arengule ja kultuurile ning seletab Moskva kui nn kolmanda Rooma kontseptsiooni;
- kirjeldab Vene ekspansionismi põhisuundi ja tulemusi;
- väärtustab Bütsantsi ja Venemaa kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *patriarh, metropoliit, ikoon, kirillitsa, veetše, družina, opritsnina, vanausulised, dekabristid, slavofiilid, narodnikud*;
- teab, kes olid Justinianus, Rjurik, Vladimir Püha, Jaroslav Tark, Ivan III Suur, Ivan IV Julm, Peeter I, Katariina II, Aleksander I, Aleksander II, Aleksander III ja Nikolai II, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Bütsantsi riik ja ühiskond pärast Lääne-Rooma langemist. Kreekakatoliku kiriku kujunemine. Bütsants ristisõdade ajastul. Türgi ekspansiooni algus. Konstantinoopoli langemine. Slaavlased ja Kiievi riik. Keskaegne Novgorod. Venemaa Kuldhordi ülemvõimu all. Moskva kui nn kolmas Rooma. Ivan Julm ja opritšnina. Vene ekspansionism 16.–19. sajandil ning selle tulemused. Segaduste aeg ja Romanovite dünastia võimuletulek. Õigeusu kirik vaimuelu kujundajana. Kirikulõhe. Peeter I Venemaa euroopastajana. Katariina II valgustatud absolutism. Aleksander I reformid. 1812. aasta Vene-Prantsuse sõda. Detsembrimäss. Läänlased ja slavofiilid. Aleksander II ja pärisorjuse kaotamine. Terrorism. Narodniklus. Moderniseerimine, rahvuslus ja venestamine.

Ameerika Ühendriigid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab Põhja-Ameerika inimasustuse kujunemist enne koloniseerimist;
- teab ja seletab Ameerika Ühendriikide tekkimist ning valitsemise ajaloolisi juuri, eriti iseseisvussõja ja kodusõja tähendust ühiskonna arengule;
- tunneb põhja, lõuna ja lääne eripära Ameerika ühiskonna arengus;
- väärtustab Ameerika Ühendriikide kultuuripärandit, teab tähtsamaid kultuuri- ja ajalooobjekte ning leiab nende kohta infot;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *iseseisvusdeklaratsioon*, *farmerlus*, *abolitsionism*;
- teab, kes olid George Washington, Thomas Jefferson ja Abraham Lincoln, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Põhja-Ameerika koloniseerimine. Inglismaa ja Prantsusmaa rivaliteet Põhja-Ameerikas. Inglise kolooniate lahkulöömine ning Ameerika Ühendriikide iseseisvussõda. Poliitiline süsteem. Uute territooriumide hõlvamine läänes. Orjanduse küsimus. Lõuna ja põhja eripära. Kodusõda ja selle tagajärjed. Lõuna rekonstruktsioon. Tööstuslik tõus. Reformid majandusvabaduse tagamiseks ja sotsiaalsete olude parandamiseks.

5.3 Läänemaa kultuurilugu

Kursuse lühikirjeldus

Kursuse õpetamisel pööratakse paikkondlikule kultuuriloole. Läänemaa kultuur kannab ühiskondlikke, ajaloolisi, rahvuskultuurilisi, vaimseid ning tundelisi väärtusi, mille mõistmine ja järgimine aitab tagada kultuuri järjepidevuse ning ühiskonna jätkusuutlikkuse. Kursuse käigus tutvutakse kronoloogiliselt olulisemate Läänemaal paiknevate objektidega, tutvutakse Läänemaa muuseumitega ja giidinduse alustega.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Kursusega taotletakse, et õpilane:

- tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloos osalejana, määratleb end oma rahva liikmena;
- tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
- väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
- leiab ja analüüsib kriitiliselt ajalooteavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;
- mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- teab ja kasutab kontekstis põhimõisteid ning eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest;
- tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT-vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- väärtustab Läänemaa kultuurilist mitmekesisust, teadvustab kultuuri rolli enesemääratlemises ning oma rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
- tunneb ajalooliste ajastute iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi, Läänemaa ajaloo seoseid Eesti ajalooga;
- leiab, selekteerib, refereerib ja analüüsib kriitiliselt infot, erinevaid teabeallikaid ja

seisukohti, hindab allika või käsitlemise usaldusväärsust, eristab fakti arvamusest; selgitab sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjuseid;

- kasutab ajaloolist sõnavara, erinevaid õpivõtteid, korrigeerib oma eksimusi, koostab referaate ja uurimusi, osaleb diskussioonis;
- oskab tutvustada Läänemaa kultuuripärandit, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab IKT-vahendeid;
- suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

Läänemaa kultuurilooline ülevaade

Õppesisu

Ajalooline ja tänapäevane Läänemaa. Läänemaa geograafiline ja ajalooline kujunemine. Kihelkonnad, vallad, linnad. Läänemaa ajalugu ja kultuuri tutvustavad allikad. Läänemaa olulisemad muuseumid.

Läänemaa muinasajal

Õppesisu

Palivere hiiekünnapuu. Kaseküla kivikirstkalmed. Kõmsi kalme. Uugla kalme. Karuse maalinn. Ridala Tubrilinn. Kokuta Liukivi. Vormsi asustuse kujunemine.

Läänemaa keskajal

Õppesisu

Saare-Lääne piiskopkonna valitsemine ja toomkapiitel. Haapsalu toomkirik. Haapsalu toomkool. Piiskopilinnuse keskaegne küttesüsteem. Haapsalu Võllamägi. Lihula piiskopilinnus. Keskaegne Lihula alevik. Ridala, Vormsi, Karuse ja Hanila kirikud. Virtuaalne tuur kirikutes. Virtsu vasallilinnus.

Läänemaa varauusajal

Õppesisu

Kullamaa kirik ja ratasrist. Vormsi kalmistu ja ratasristid. Noarootsi ja Nõva kirikud. Keskvere mõis. Peetri maja Haapsalus. Haapsalu vana raekoda.

Läänemaa 19. sajandil – 20. sajandi alguses

Õppesisu

Paadi- ja laevaehitus Läänemaal. Koela talumuuseum. Lihula mõis. Ungru mõis. Haapsalu raudteejaam. Kohvikukultuur.

Eesti Vabariigi periood 1918-1940

Õppesisu

Kuurortlinn Haapsalu. Kohvikukultuur Haapsalus. Ants Laikmaa ja Ants Laikmaa majamuuseum. Rannarootslased. Vormsi talumuuseum. Haapsalu promenaad. Haapsalu raadiotelegraafijaam.

Läänemaa Teises maailmasõjas

Õppesisu

Küüditamine. Suur põgenemine ja Otto Tiefi valitsus Läänemaal.

Nõukogude aeg

Õppesisu

Metsavendlus. Militaarobjektid: Piirsalu raketibaas ja Kiltsi sõjaväelennuväli. Haapsalu veetorn.

Taasiseseisvunud Eesti

Õppesisu

Haapsalu sall ja rätik. Haapsalu tervisetee. Rannarootsi keskus. Haapsalu piiskopilinnuse restaureerimine. Haapsalu ajaloolised kohvikud

Personaalia. Läänemaaga seotud isikud ajaloos ja tänapäeval

Õppesisu

Rudolf Tobias, Cyrillius Kreek, Ernst Enno, Karl Ristikivi, Ants Laikmaa, Evald Okkas, Roman Haavamägi, Ilon Wikland, Ferdinand J. Wiedemann, Linnart Mäll, Carl Russwurm, Eerik Kumari, Karl A. Hunnius, Arvi Parbo jne.

Legendid Haapsalust ja Läänemaast

Õppesisu

Haapsalu Valge daam ja teised legendid.

Sissejuhatus giidindusse

Õppesisu

Giididele esitatavad nõuded. Giiditekst. Ekskursiooni läbiviimine. Giiditöö eetika.

Hindamise üldised alused

Valikursuses kontrollitakse ja hinnatakse õpitulemuste saavutatust erinevate ülesannete kaudu, pidades silmas teadmiste ja oskuste tasakaalu. Ülesanded peaksid olema erineva raskusastmega, kusjuures õpilane peab näiteid tooma ja iseloomustama, võrdlema, seoseid leidma, analüüsima, selgitama, oma seisukoha kujundama või ise otsustama ning seda põhjendama. Oluline on oskus koostada giiditeksti ja seda esitada.

5.4 Psühholoogia

Kursuse lühikirjeldus

Psühholoogia kursus loob terviku, mõtestades seni põhikooliastmes omandatud teisenenud tasemel, rõhk on psühholoogia olulisematel ja konkreetsematel aspektidel. Samuti tõstetakse valmidust mõista ning analüüsida enda ja teiste käitumist ja õppimist, toetudes põhilistele psühholoogilistele seaduspärasustele. Kursuse teemade valikul on toetunud läbitud teemadele, uurimustele ja sobivatele katsetele. Kujuneb arusaam psühholoogiast teadusena, mis aitab mõista inimese olemust tervikuna ning seda, kuidas ta koos teistega tegutseb. Kursus toetab õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja õpipädevuse kujunemist. Kogu ainekäsitus on võimalikult elulähedane.

Metoodiliselt pakub psühholoogia valikaine lisaks miniloengutele ja individuaaltöödele aktiivõppemeetodeid (arutelud, rühmatööd, paaristööd, juhtumianalüüsid, ajurünnakud jt), visuaalseid materjale (videod, pildid) ja klassikatseid, mis võimaldavad õpilastel ise avastada ja tugineda oma kogemusele.

Õppe- ja kasvatusesmärgid

Kursuse eesmärgiks on toetada tervikliku, iseseisva ja teisi arvestava inimese kujunemist, taotledes, et õpilane omandab teadmisi psühholoogia põhiliste seaduspärasuste ja nende uurimise kohta ning mõistab nende rakendamise võimalusi igapäevaelus, väärtustades neid.

Õpitulemused

Gümnaasiumi õpilane:

- mõistab teadvuse seisundite, tunnetusprotsesside, emotsioonide, motivatsiooni, mõtlemise,

vaimsete võimete, tunnetusliku ja füüsilise arengu peamisi seaduspärasusi;

- teab peamisi psühholoogias kasutatavaid uurimismeetodeid (eksperiment, kirjeldavad ja korrelatiivsed uurimused);
- tunneb peamisi psühholoogia valdkonna mõisteid ja oskab neid kasutada enese ja enda õppimise analüüsimisel;
- mõistab inimeste individuaalsust ja eripärasid.

Psühholoogiateadus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- kirjeldab teadusliku psühholoogia erinevusi;
- eristab psühholoogia põhilisi harusid;
- teab psühholoogia põhilisi uurimismeetodeid (kirjeldavad, korrelatiivsed, eksperimentaalsed) ning toob näiteid psühholoogia teaduslike uurimuste kohta;
- mõistab psühholoogia eetilisi küsimusi ja probleeme.

Õppesisu

Teaduslik psühholoogia; psühhodünaamiline, biheivioristlik, humanistlik, kognitivistlik psühholoogia ja psühhobioloogia; psühholoogia uurimismeetodid (kirjeldav, korrelatiivne, eksperimentaalne) ja eetilised küsimused. Psühholoogia harud ja seosed teiste teadustega.

Käitumise bioloogilised alused

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- kirjeldab inimese perifeerse ja kesknärvisüsteemi ehitust ning talitlust ja teab ja mõistab närvisüsteemi, ajukoore ja aju töö rolli käitumise juures;
- kirjeldab närviraku ehitust ja ülesandeid;
- teab ja mõistab, mida kujutab endast ajupoolkerade asümmeetria ning milliseid erinevusi see tingib.

Õppesisu

Inimese närvisüsteem: perifeerne ja kesknärvisüsteem. Närviraku ehitus ja talitlus, elektrokeemilised protsessid. Peaaju, ajukoor, aju ehitus, ajupoolkerade asümmeetria.

Inimese areng

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab, kuidas mõjutavad käitumist geneetilised ja keskkonna tegurid;
- teab sünnieelseid arengufaase ja inimese füüsilise arengu etappe;
- mõistab peamisi tunnetuslikke protsesse ja vastavaid arenguteooriaid (Võgotski, Erikson);
- oskab nimetada meeste ja naiste erinevuste põhjuseid võimekuste erinevusel.

Õppesisu

Areng, kasvamine ja küpsemine, geneetilised ja keskkonna tegurid, sünnieelne areng ja faasid, refleksid. L. Võgotski, E. Eriksoni teooriad. Füüsiline ja vaimne areng. Soolised erinevused.

Teadvuse seisundid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab ja eristab järgnevad teadvuse seisundeid – uni, sensoorne deprivatsioon, hüpnoos ja meditatsioon;
- mõistab une tähtsust ja teab une faase, nende pikkust, oskab selle alusel enda puhkeaega planeerida;
- teab ja oskab eristada unehäireid.

Õppesisu

Teadvus. Uni ja unenäod, unefaasid, unehäired – insomnia, somnambulism, uneapnoe, narkolepsia. Sensoorne deprivatsioon, hüpnoos, meditatsioon.

Tunnetusprotsessid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab ja oskab nimetada tunnetusprotsesse;
- õpilane teab ja oskab selgitada aistinguid ja nende teket, vastavaid seaduspärasusi;
- selgitab taju ülesandeid ja tajukujundite tekkimist lähtuvalt taju omadustest;
- teab, kuidas võivad taju omadused mõjutada tajukujundi tekkimist;

- kirjeldab ja toob näiteid tajuliikide kohta;
- eristab tahtlikku ja tahtmatut tähelepanu ning kirjeldab nende mõju inimese tegevusele;
- oskab selgitada, millest tähelepanu sõltub ja millised on omadused.

Õppesisu

Aistingud – nägemine, kuulmine, haistmine, maitsmine, kompimine. Meeleelundid ja aistingud. Taju ja selle omadused (püsivus, valivus, mõtestatus). Tajukujundi tekkimine. Tajuliigid: sügavus-, liikumis-, aja-, ruumitaju. Tahtlik ja tahtmatu tähelepanu, figuur ja foon. Tähelepanu omadused (maht, jaotuvus, koondamine, püsivus, ümberlülitatavus).

Mnemotehnika ja lateraalne mõtlemine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab ja oskab kasutada lateraalse ja loova mõtlemise vahendeid ja harjutusi;
- oskab koostada ja kasutada mnemotehnika erinevaid võtteid, et lihtsustada mingisuguse info meeldejätmist;
- kirjeldab teadmiste ja kogemuste mõju probleemide lahendamisele ning loovale mõtlemisele.

Õppesisu

Lateraalse, loova mõtlemise harjutused, E. de Bono mõtlemise vahendid ja kuus mõtlemise kaabut, mnemotehnika võtted – rühmitamine, kujundite loomine, akrostihhionite loomine, visuaalsed nagid, assotsiatsioonide tekitamine.

Intelligentsus ja selle mõõtmine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- selgitab pärilikkuse ja keskkonna osa isiksuseomaduste kujunemises;
- teab isiksuse omaduste mõõtmise põhilisi meetodeid ja teooriaid (Cattell, Gardner, Sternberg, Binet-Simon, Stern, Wechsler, Raven) psühholoogias;
- toob näiteid üld- ja erivõimekuse väljendumise ning rakendamise võimaluste kohta inimestel;
- mõistab normi ja hälbevuse suhtelisust ning väärtustab inimeste erinevusi;

- õpilane teab ja mõistab intelligentsuse tähendust.

Õppesisu

Intelligentsus. Vaimsed võimed: üldvõimekus ja erivõimekused. IQ. Individuaalsed erinevused, norm ja hälbivus. Fluiidne ja kristalliseerunud intelligentsus. Pärilikkuse ja keskkonna roll. Testimise eetilised küsimused.

Motivatsioon

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- selgitab vajaduste, eesmärkide ja motivatsiooni seoseid;
- demonstreerib õpituatsioonis oskust seada lühi- ja pikaajalisi eesmärke ning planeerida nende saavutamiseks vajalikke tegevusi;
- selgitab ja toob näiteid bioloogilise ja kultuurilise motivatsiooni avaldumisvormide kohta;
- kirjeldab inimese saavutusvajaduse rahuldamise võimalusi erinevates tegevusvaldkondades;
- mõistab saavutusvajaduse rolli ja oskab analüüsida enda saavutusvajadust;
- mõistab seksuaalvajaduse rolli elus ja seksuaalsuse kujunemist.

Õppesisu

Vajadused, eesmärgid ja motivatsioon. Vajaduste hierarhia (Maslow). Bioloogiline ja kultuuriline motivatsioon. Saavutusvajadus. Seesmine ja välimine motivatsioon. Seksuaalvajadus.

Emotsioonid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab, mis on emotsioon ja millised on põhiemotsioonid, ning kirjeldab, kuidas emotsioonid väljenduvad füsioloogiliselt, tunnetuslikult ja käitumises;
- väärtustab emotsioonide väljendusviise, mis ei kahjusta ennast ega teisi ning demonstreerib neid õpituatsioonis.

Õppesisu

Emotsioon. Emotsiooni komponendid, erinevad käsitlused. Põhiemotsioonid ja emotsioonide väljendamine. Kasvatuse ja jäljendamise roll emotsioonide väljendamisel. Valedetektori kasutamine.

Stress ja toimetulek

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- oskab märgata stressi tunnuseid ja teab potentsiaalseid tagajärgi;
- mõistab stressi tagajärgi, enda omadusi ja vastupanuvõimet;
- on teadlik, mis on läbipõlemissündroom ja kuidas see tekib;
- teab ja oskab emotsioone seostada kehatalitluse, närvisüsteemi, stimulatsiooniga;
- oskab märgata abivajadust.

Õppesisu

Stressi olemus, faasid, põhjused, olukordade kontrollitavus, tagajärjed. Läbipõlemine, stressiga toimetulek.

Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub kursuse ulatuses ühtlaselt;
- võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust, aitavad õpitut süvitsi mõista ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- laiendatakse õpikeskkonda: sotsiaal-kultuuriline keskkond, arvutiklass, labor, ettevõtted, muuseumid, näitused jne;

- kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: arutelud, diskussioonid, juhtumianalüüsid, paaritööd, rollimängud, rühmatööd, väitlused, töölehtede täitmine, loovtööde kirjutamine, katsete läbiviimine, infootsingud teabeallikatest jne;
- arvestatakse õpilaste ja kohaliku eripära ning ühiskonnas toimuvaid muutusi, millele loob aluse õppesisu esitus kohustuslike ning süvendavate ja laiendavate teemade kaudu;
- arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
- võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga ning ainekäsitus on võimalikult õpilaskeskne.

Füüsiline õpikeskkond

Psühholoogia kursusel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosast ja teistest õpikeskkonda reguleerivatest õigusaktidest.

Kool korraldab valdava osa õppest klassis, kus on võimalused rühmatööks ning toetavad demonstratsioonivahendid, internetiühendus.

Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi.

Hindamise üldised alused

Hindamine tähendab konkreetsete õpitulemuste saavutatuse ja õppija arengu toetamist.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning nende seoseid;
- selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga;
- eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

5.5 Inimene ja õigus

Kursuse lühikirjeldus

Kursusel käsitletakse inimese õiguste ja vajaduste kaitsmist elulistes situatsioonides, st analüüsitakse ja mängitakse läbi eettulevaid õiguslikke probleeme, tõlgendatakse õigustekste, arutletakse sobivate õiguskaitsevahendite ja -viiside üle. Tutvutakse ka karjäärivaliku võimalustega õiguselukutsete vallas.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Kursusega taotletakse, et õpilane:

- omandab esmase õiguslase lugemis- ja kirjaoskuse, sh oskuse ära tunda õiguslikke probleeme elulistes olukordades, määratleda selle olemus ning valida sobiv õiguskaitsevahend;
- kujundab oma õigluse- ja õigustunnetust, väärtuspädevust, sallivust ja austust teiste inimeste ning erinevate tõekspidamiste vastu, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas;
- kujundab teadlikkust õigusküsimustes, arendab tahet ja võimet osaleda avalikes diskussioonides.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb ja väärtustab euroopaliku õigusruumi põhimõtteid ja oskab valida seaduskuuleka käitumisviisi;
- tunneb elulistes situatsioonides ära õigusliku probleemi, tõlgendab õigustekste, valib sobiva õiguskaitsevahendi ja –viisi ning koostab argumenteeritud lahenduskäigu probleemile;
- kasutab eesmärgipäraselt õiguslase teabe digitaalset keskkonda ja -registreid;
- põhjendab oma käitumise valikuid õiguslike argumentidega;
- hindab oma karjäärivaliku võimalusi õigusealuste valikute vallas.

Õppetegevus

Kursus lähtub valdkondadest, millega inimesed oma igapäevaelus kokku puutuvad, suur osa õppest toimub läbi kaasuste analüüsi aktiivõppemeetodeid kasutades. Lähtealus on inimene ja tema õiguste ja vajaduste kaitsmine elulistes situatsioonides. Kõigis valdkondades tegeletakse ka õiguskorra alusprintsiipide ja põhimõtetega. Kõikide valdkondade käsitlemine peab hõlmama järgmisi aspekte:

- põhiõigused ja inimõigused;
- moraal/õigus/eetika;
- õigusnormi poolt kaitstav hüve;
- õiguskaitsevahendi valik ja rakendamine;
- Euroopa ühtne õigusruum.

Õppesisu koostades on pööratud tähelepanu olulisema teoreetilise materjali omandamisele ja kinnistamisele praktiliste näidete ning põhiprintsiipide rakendamise kaudu, tähelepanu all on ka alaealisusest tulenevad erisused. Õppesisu aitavad omandada institutsionaalsete ja tehniliste lahenduste tundmaõppimine ja kasutamine. Õpetaja valib esimestel tundidel koostöös õpilastega õppesisu hulgast lisaks esimesele moodulile kuni kaks süvendatavalt õpitavat moodulit. Tunni käiku planeeritakse nii teoreetilist käsitlust, arutelusid kui ka praktilisi ülesandeid.

Õppesisu

Eesti euroopaliku õigusruumi osana

Õigusriigi põhimõtted ja põhiõigused. Õiguse allikad. Eesti euroopaliku õigusruumi kujunemine. Euroopa Liidu õiguse mõju Eesti õigusruumile. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Õiguse rakendamine. Kohtumenetluse üldpõhimõtted

Isikutevahelised varalised suhted

Tsiviilõiguse põhimõisted. Leping õiguste ja kohustuste alusena. Tarbija õigused Euroopa Liidus. Laenamine ja tagatised. Eluasemega seotud õigused ja kohustused. Tsiviilõiguslike vaidluste lahendamine.

Isiklikud ja perekondlikud õigussuhted

Isiklikud õigused. Õigused autorina. Õigused teiste isikute teose kasutajana. Lapse ja vanema õigussuhe. Õigused ja kohustused kooselus ja abielus. Õigus pärida ja pärandada

Töö- ja majanduselu

Töötamine töölepingu alusel. Teenuste osutamine töövõtu- ja käsunduslepingu alusel. Töötus. Kandideerimine ja värbamine. Avalik teenistus. Ettevõtlus. Mittetulundussektor.

Õiguselukutsed

Mina ja kogukond

Kultuuriline, rahvuslik, hariduslik ja religioosne enesemääratlusõigus kogukonnas.

Vabaühendustes ja kodanikuaktsioonides osalemine. Avalik võim ja kogukonnaliikmed.

Karistused ja karistusõigus. Küberruum ja virtuaalkogukonnad.

Hindamise üldised alused

Kursuse eesmärkidest, metoodikast ning õpikeskkonnast tulenevalt on hindamine variatiivne. Kursuse omandamisel on paljudel puhkudel eesmärgiks seatud õppiija arusaamine probleemidest, tema suutlikkus mõista probleemide ja õigusküsimuste olemust. Diskussioonis

osalemise puhul hinnatakse nii õppija suutlikkust diskussioonis kaasa rääkida kui ka tema poolt väljendatu õigsust.

5.6 Politoloogia

Kursuse lühikirjeldus

Kursuse eesmärk on luua eeldused aktiivse ja kompetentse kodaniku kujunemiseks, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikukontseptsiooni kujundada, on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele. Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Süvenetakse demokraatliku poliitilise süsteemi toimimisse, õpitakse tundma poliitiliste ideoloogiate põhijooni ja seisukohti erinevates poliitikavaldkondades. Käsitletakse erakondade ja kodanikuühenduste arenguprobleeme Eestis; õpitakse tundma valimiste protsessi ja omandatakse oskused oma valimisõiguse realiseerimiseks; käsitletakse kodanike kaasamist avaliku võimu teostamisse ja võimalusi mõjutada avaliku võimu tegevust, sh tutvutakse erakondade, kodanikuühenduste ja survegruppide tegevusega; omandatakse oskused kodanikualgatuste ja aktsioonide õiguspäraseks korraldamiseks.

Õppe-eesmärgid

Kursuse eesmärgiks on:

- anda õpilasele teadmisi politoloogia põhimõistetest ja poliitilisest kultuurist;
- anda õpilasele teadmisi poliitilistest ideoloogiatest ning erakondade seostest ideoloogiatega;
- selgitada õpilasele poliitika kujundamise protsessi, selles osalejaid ning nende omavahelisi suhteid;
- tutvustada õpilasele peamisi rahvusvaheliste suhete teooriaid ning rahvusvahelisi organisatsioone;
- läbi diskussioonide võimaldada õpilasel mõista Eesti sisepoliitikas ning rahvusvahelistes suhetes toimuvaid sündmusi;
- kasvatada õpilase huvi riigi ja kohaliku tasandi poliitiliste sündmuste vastu;
- võimaldada õpilastel kinnistada või parandada arusaamist oma poliitilistest eelistustest läbi erinevate distsipliinide kõrvutamise;
- luua õpilasele soodne teadmistepagas, mis võimaldab õpilasel jätkata õpinguid kõrgkoolis sotsiaalteadustes.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust, rahvusvahelisi õigusnorme ja õigusakte; järgib seadusi ning toimib oma õiguste ja kohustuste järgi;
- iseloomustab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentse, tunneb olulisi rahvusvahelisi organisatsioone ning mõistab oma rolli maailmakodanikuna;
- seletab ja kasutab kontekstis olulisemaid mõisteid, mõistab õigusteksti ja oskab leida vajalikku infot, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, väärtustades ja arvestades autoriõiguste kaitset;
- omab teadmisi politoloogia põhimõistetest ja poliitilisest kultuurist, poliitilistest ideoloogiatest ning erakondade seostest;
- huvitub riigi ja kohaliku tasandi poliitiliste sündmustest;
- omab soodsat teadmistepagasit, mis võimaldab õpilasel jätkata õpinguid kõrgkoolis sotsiaalteadustes;
- tunneb poliitilise käitumise motiive;
- tunneb erinevaid riigitüüpe;
- mõistab valimiste sõlmküsimumi nii Haapsalus, Läänemaal, Eestis, Euroopa Liidus.

Mida uurib ja millega tegeleb politoloogia?

Õppesisu

Mida uurib ja millega tegeleb politoloogia? Politoloogia areng. Kas politoloogia on teadus? Miks inimesed osalevad poliitikas? Inimeste poliitiline käitumine. Poliitiline kultuur.

Riik. Riigi tüübid

Õppesisu

Riigi põhitunnused. Riigi areng. Riigi eesmärgid. Heaoluriik. Rahvusriik. Tsiviilühiskond. Unitaarriigid, föderaalriigid, konföderatsioonid.

Poliitilised ideoloogiad

Õppesisu

Mõiste ja ajalooline areng. Liberalism. Konservatism. Sotsialism-kommunism, sotsiaaldemokraatia. Fašism. Natsionalism. Feminism. Rohelised. Ideoloogiad tulevikus.

Rahvus. Kodakondsuspoliitika

Õppesisu

Mõisted rahvas, rahvus, rahvuslus. Kodanikud ja mittekodanikud.

Poliitilised institutsioonid

Õppesisu

President, valitsus, õiguskantsler, riigikontrolör, parlament. Valla- ja linnavalitsus, volikogu.

Poliitilised režiimid

Õppesisu

Totalitaarne, autoritaarne ning demokraatlik. Üleminekurežiim. Tingimused režiimi tekkeks ning eksisteerimiseks.

Demokraatia

Õppesisu

Demokraatia mõiste. Antiikdemokraatia. Otsene ja esindusdemokraatia.

Valimised

Õppesisu

Erinevad valimissüsteemid ning üldmõisted. Eestis toimuvad valimised (president, parlament, kohalik omavalitsus, Euroopa Parlament). Eesti parlamendi valimiskord. Käimasolevate valimiste analüüs (sõltub valimiste tsüklist). Valimiskord. Valimissüsteemid. Täidesaatev, seadusandlik ja kohtuvõim. Nende erinevused ja funktsioonid.

Rahvusvahelised suhted ja rahvusvahelised organisatsioonid

Õppesisu

Realism, idealism, liberalism. Jõudude tasakaal. Diplomaatia. Terrorism Euroopa Liit. NATO. ÜRO.

Kasutatavad seadused: Eesti Vabariigi põhiseadus, kodakondsuse seadus, kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus, Vabariigi Presidendi valimise seadus, riigikogu valimise seadus, Vabariigi Valitsuse seadus.

Hindamise üldised alused

Õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlesest.

Hinnatakse ainekavas toodud õpitulemuste saavutatust: nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö.

Õpitulemuste saavutatuse kontrollimise vormid on mitmekesised. Hinnatakse arutlusoskust, teksti mõistmist, tööd erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid). Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õige kirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab jälgida vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Veel hinnatakse õpilaste teadmisi ning probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

5.7 Filosoofia

Kursuse lühikirjeldus

Kursus juhatab sisse filosoofilisse mõtlemisse ning annab ülevaate filosoofia ajaloost, olulisematest filosoofidest ning peamistest filosoofia teemadest. Filosoofia arengut vaadatakse läbi ajaloo, millest lähtuvalt on aine jagatud neljaks suuremaks teemaks: 1) Filosoofia teke ja antiikfilosoofia; 2) Keskaegne filosoofia ja renessanss; 3) Valgustus ja 17. sajandi filosoofia; 4) 19. ja 20. sajandi filosoofia.

Õppe-eesmärgid

Kursusega taotletakse, et õpilane:

- tunneb ära filosoofilisi küsimusi, teab nende eri lahendusi ja mõistab filosoofia ainevaldkonna loomust;
- mõtestab oma kogemustest lähtudes teaduse ja teadmisviiside ning üldinimlike ja ühiskondlike väärtustega seotud filosoofilisi küsimusi;

- iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate olulisemate käsitluste, mõistete ja autorite kaudu;
- oskab väljendada oma mõtteid ja isiklikke filosoofilisi seisukohti nii suuliselt kui kirjalikult.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- mõistab erinevate kultuuride ja ajastute mõju filosoofilisele mõtlemisele;
- tunneb üldjoontes filosoofia kujunemislugu antiigist 20. sajandini, teab tähtsamaid perioode filosoofia ajaloos;
- saab aru, kuidas ajaloolised protsessid on mõjutanud filosoofilist mõtlemist ning kuidas filosoofiline mõtlemine on mõjutanud Euroopa kultuurilugu;
- iseloomustab filosoofia ajaloo perioode olulisimate käsitluste, mõistete ja autorite kaudu;
- koostab korrektseid arutluskäike, mõtestab lahti teiste omi ning rakendab seejuures filosoofilise mõtlemise tehnikaid;
- saab aru olulisimate filosoofide seisukohtadest ning seostab neid omaenese seisukohtadega;
- mõtestab oma kogemusest lähtuvalt isiklike ja ühiskondlike väärtustega seotud filosoofilisi küsimusi;
- loeb filosoofilisi tekste ja arutleb nende sisu ja tähenduse üle.

Õppetegevus

Üldine ülevaade teemadest antakse loenguvormis. Loengud on illustreeritud esitlusega (pildid, videokatked ja tekstid, nende analüüs).

Loengutega paralleelselt toimub arutelu – õpilastele esitatakse küsimusi, ärgitatakse õpilasi teemadel kaasa rääkima, küsimusi küsima, arutlema, vaidlema ning kaasa mõtlema. Eesmärgiks on õpilast aktiveerida ning äratada neis huvi filosoofiliste küsimuste vastu ning suunata õpilast väljendama oma isiklike eetilisi tõekspidamisi.

Loetakse ja analüüsitakse erinevaid filosoofiaga seotud tekste – filosoofide enda mõttekäike ning lühikokkuvõtteid eri filosoofide teooriatest.

Oluline rõhk on kirjalikul arutlemisuskustel – õpilased kirjutavaid esseid ja analüüse ning avaldavad oma seisukohti ka kirjalikult. Kõigi ülesannete eesmärk on õpilast asetada võimalikult aktiivsesse rolli ning suunata teda filosoofiliste küsimuste üle iseseisvalt arutlema.

Õppesisu

Filosoofia teke ja antiikfilosoofia

Filosoofia olemus ja tegevusvaldkonnad. Filosoofilised küsimused ning nende eripära. Filosoofia ajaloo periodiseering Filosoofilise mõtlemise algus ja selle tähendus. Eelsokraatikud. *Arche*-küsimus. Sofism. Sokrates, Platon ja Aristoteles. Hellenismiajafilosoofia. Rooma filosoofia.

Keskaegne filosoofia ja renessanss

Keskaegse filosoofia eripärad ning võrdlus antiikfilosoofiaga. Kristlik filosoofia, filosoofia ja religioon. Aquino Thomas. Skolastika. Muutused filosoofias keskaja lõpul – renessanss ja humanism ning nende mõju filosoofiale.

Valgustus ja 17. sajandi filosoofia

Muutused filosoofias ja mõtlemises 16.-17. sajandil. Uusaegne teaduskäsitlus. Muutused mõtlemises ja maailmapildis: Francis Bacon, Galileo Galilei, Erasmus, Macchiavelli, Luther. Ratsionalism: Descartes ja Spinoza. Empirism: Locke, Bentley, Hume. Valgustus: Rousseau, Kant. Immanuel Kanti „filosoofiline pööre“ ning selle mõju filosoofiale.

19. ja 20. sajandi filosoofia

19. sajandi filosoofia üldiseloomustus, erinevad filosoofia voolud. Hegel. Materialism ja ateism: Feuerbach, Marx ja Engels. Nihilism: Friedrich Nietzsche. Schopenhauer ja Kierkegaard. Positivism ja utilitarism: Comte, Mill. Eksistentsialism, keelefilosoofia ja ühiskonnafilosoofia.

Hindamise üldised alused

Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnangu, kusjuures tähtis on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi enesehindamiseks. Filosoofias hinnatakse filosoofilise arutluse mõistmist ja selle koostamist, filosoofilise mõtlemise viiside rakendamist, oluliste filosoofia mõistete selgitamist ja kontekstis kasutamist. Hinnatavad ülesanded arendavad loovust ning iseseisvat mõtlemist, kuid eeldavad filosoofia mõistete ja mõtlemisvõtete plaanipärast rakendamist. Filosoofias on pideva mõtlemisviiside tagasisidestamise vajaduse tõttu kaalukas kujundav hindamine. Filosoofiaessee puhul nõutakse rangelt elementaarsete emakeele- ja kompositsioonireeglite järgimist.

5.8 Eetika

Kursuse lühikirjeldus

Eetika on valikaine, milles antakse ülevaate eetika ainevaldkonnast, eetika ajaloost, olulisematest eetika mõistetest ning käsitletakse valikuliselt erinevaid eetilisi küsimusi. Õppeaine on jaotatud neljaks suuremaks teemaks: 1) eetika ajalugu; 2) elu ja eetika; 3) sotsiaaleetika ning 4) eetika tänapäeva maailmas.

Õppe-eesmärgid ja õpitulemused

Eetika õpetamisega taotletakse, et õpilane:

- teab, millega tegeleb eetika, saab aru eetika olemusest ja tähtsusest ühiskonnas;
- mõistab erinevate kultuuride ja ajastute mõju eetikale ja ühiskonna arengule;
- tunneb eetika kujunemislugu antiikajast uusaja lõpuni;
- mõistab üldjoontes kristlikku eetikakäsitlust;
- teab millised on peamised elu ja surma puudutavad eetilised küsimused;
- teab, mis on arsti-, meditsiini- ja bioeetika ning milliste küsimustega need tegelevad;
- on kujundanud välja oma isiklikud seisukohad olulisemates elu ja eetikat puudutavates küsimustes (abort, kunstlik viljastamine, elu hoidmine ja säilitamine, kunstlik viljastamine, eutanaasia ja surmanuhtlus);
- oskab analüüsida näitejuhtumeid elu ja eetika küsimustest ning oskab nende üle arutleda, väljendades oma isiklike seisukohti;
- teab, mis on keskkonnaeetika ning milliste küsimustega see tegeleb;
- on kujundanud välja oma isiklikud seisukohad olulisemates keskkonnaeetikat puudutavates küsimustes (loomade õigused, inimese ja keskkonna suhted, jätkusuutlikkus jne);
- teab, mis on sotsiaaleetika;
- on kujundanud välja oma isiklikud seisukohad olulisemates sotsiaaleetilistes küsimustes (sotsiaalne heaolu, vaesus, humanitaarabi, kuritegevus, alkoholism, narkomaania, tööpuudus, inimkaubandus, võrdõiguslikkus, rassism, sooline diskrimineerimine, seksuaalne vägivald, seksuaalvähemused);
- oskab analüüsida näitejuhtumeid sotsiaaleetilistest küsimustest ning oskab nende üle arutleda, väljendades oma isiklike seisukohti;
- mõistab olulisimaid seksuaaleetikat puudutavaid küsimusi, on kujundanud välja nende suhtes oma isiklikud seisukohad;
- teab, mis on võrdõiguslikkus ja oskab seda hinnata;

- teab, kes olid Sokrates, Jeremy Bentham, John Stuart Mill, Immanuel Kant, Friedrich Nietzsche, Aldo Leopold, Albert Schweitzer, Lynn White, Peter Singer ja M. Luther King ning mõistab üldjoontes nende eetikakäsitlusi;
- tunneb ja kasutab kontekstis mõisteid *eetika, moraal, teoreetiline eetika, praktiline eetika, moraalifilosoofia, voorus, hüve, vooruseetika, kristlik eetika, kümme käsku, kuldreegel, utilitarism, kategooriline imperatiiv, meditsiinieetika, arstieetika, abort, bioeetika, eutanaasia, keskkonnaeetika, sotsiaaleetika, võrdõiguslikkus, sooline diskrimineerimine, rassiline diskrimineerimine, feminism.*

Õppesisu

Eetika ajalugu

Sissejuhatus eetikasse, eetika definitsioon. Eetika Vana-Kreeka filosoofias: Sokratese, Aristotelese ja Platoni eetikakäsitlused. Keskaegne eetika: keskaegse eetika üldiseloomustus, kristlik eetika. Uusaegne eetika. Uusaegse maailmavaate iseloomustus, ratsionalism. Utilitarism: John Stuart Milli ja Jeremy Benthami eetikakäsitlused. Immanuel Kanti eetikakäsitlus. Kategooriline imperatiiv. Eetika 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses: Friedrich Nietzsche ja Albert Schweitzeri eetikakäsitlused.

Elu ja eetika

Elu, surma ja eetika vaheline seos. Elu teket puudutavad eetilised küsimused: meditsiini-, arsti- ja bioeetika, abort, kunstlik viljastamine elu hoidmine ja säilitamine, kunstlik viljastamine. Elu teket ja eetikat puudutavate näitejuhtumite analüüs. Elu lõppu puudutavad eetilised küsimused: eutanaasia ja surmanuhtlus. Elu lõppu ja eetikat puudutavate näitejuhtumite analüüs. Keskkonnaeetika: keskkonnaprobleemid ja inimtegevus, jätkusuutlikkus, keskkonnapoliitika, loomade õigused. Olulisemad keskkonnaeetikat käsitlenud filosoofid: Albert Schweitzer, Aldo Leopold, Lynn White, Peter Singer.

Sotsiaaleetika

Sotsiaaleetika definitsioon. Sotsiaalprobleemid: vaesus, kuritegevus, alkoholism, narkomaania, tööpuudus, inimkaubandus. Sotsiaalprobleeme puudutavate näitejuhtumite analüüs. Võrdõiguslikkust puudutavate näitejuhtumite analüüs: rassism, sooline diskrimineerimine, feminism. Rassilise võrdõiguslikkuse ja feminismi ajalooline kujunemine. Martin Luther King. Seksuaaleetika: alasti olek, prostitutsioon, seksuaalne vägivald, homoseksuaalsus ja eetika. Seksuaaleetikat puudutavate näitejuhtumite analüüs.

Eetika tänapäeva maailmas

Ülevaade peamistest eetilistest küsimustest 20. ja 21. sajandil. Poliitika ja eetika, valitsemiseetika, sõja ja rahu küsimus. 20. ja 21. sajandi eetilisi küsimusi puudutavate tekstide ning valitsemiseetikat puudutavate tekstide analüüs. Meedia- ja reklaamieetika: informatsioonieetika, ajakirjandusvabadus, sõnavabadus, privaatsus. Näidisjuhtumite analüüs meedia- ja reklaamieetikast. Eetika olulisus tänapäeva maailmas.

Õppetegevus

Üldine ülevaade teemadest antakse loenguvormis. Loengud on illustreeritud esitlusega (pildid, videokatked ja tekstid, nende analüüs).

Loengutega paralleelselt toimub arutelu – õpilastele esitatakse küsimusi, ärgitatakse õpilasi teemadel kaasa rääkima, küsimusi küsima, arutlema, vaidlema ning kaasa mõtlema. Eesmärgiks on õpilast aktiveerida ning äratada neis huvi eetikaküsimuste vastu ning suunata õpilast väljendama oma isiklikke eetilisi tõekspidamisi.

Loetakse ja analüüsitakse erinevaid eetikaga seotud tekste – tekste vana-Kreeka eetikast, usulisi tekste, filosoofide eetikakäsitlusi, eetilisi probleeme puudutavaid ajaleheartikleid ja näitejuhtumeid.

Vaadatakse ja analüüsitakse erinevaid eetikaga seotud filme ja filmilõike.

Hindamise üldised alused

Hinnatakse õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust, üldpädevuste saavutatust suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Hoiakuid ega väärtusi ei hinnata, nende kohta antakse õpilasele tagasisidet. Väärtusi ja hoiakuid võimaldavad hinnata rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö. Sel juhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi. Õpilane peab olema hindamises aktiivne osaline, tema selgitustel, põhjendustel ning eneseanalüüsil on tähtis roll. Hindamine peab väärtustama lahenduste erinevusi ja õpilaste isikupära. Hindamine toetab õpilase arengut. Hindamismeetodeid valides arvestatakse õpilaste vanust, nende individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

5.9 Usundiõpetus

Kursuse kirjeldus

Usundiõpetuse ainekava koosneb kahest kursusest „Inimene ja religioon” ning „Eesti usuline maastik“.

Usundiõpetus on usu- ja mõttevabaduse põhimõtetest lähtuv õppeaine, mille omandamisel:

- käsitletakse erinevaid religioone ja usulisi liikumisi;
- õpitakse tundma religiooni väljendumist kultuuris ning inimese elus ja ühiskonnas;
- arutletakse eksistentsiaalsete küsimuste üle.

Usundiõpetus lähtub ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis sõnastatud usu- ja mõttevabaduse tunnustamise põhimõttest. Religioonialane haritus on usuvabaduse tagamise eeltingimusi ühiskonnas.

Usundiõpetus pole käsitletav ühegi kiriku, koguduse ega usulise ühenduse kuulutustööna.

Usundiõpetuses ei käsitleta ühtki maailmavaadet õpilastele normatiivsena. Gümnaasiumi usundiõpetuse ülesanne ei ole juhatada õpilasi mingi kindla religiooni juurde. Eesmärk on valmistada õpilasi ette eluks pluralistlikus ühiskonnas ning maailmas, kus tuleb kokku puutuda erinevate religioonide ja maailmavaadete esindajatega. Seetõttu pannakse usundiõpetuses rõhku niisuguste oskuste ja hoiakute kujundamisele, millel põhineb üksteisemõistmine, lugupidamine ja avatus ning valmisolek dialoogiks ja koostööks.

Religioonide ja maailmavaadete tundmaõppimine peab lähtuma tasakaalustatud teaduslikust käsitlusest. Usundiõpetuse tundides õpitakse tundma religioonide mitmekesisist pärandit ning tänapäeva nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes. Religioon on olnud ja on kõigis ühiskondades inimeste elu ning kultuuri kujundajaid, inspiratsiooniallikas kirjandusele, kunstile ja muusikale. Religioonialane haritus aitab mõista maailma kultuuripärandit.

Erinevaid maailmamõistmise viise käsitledes toetatakse empaatilist suhtumist ning vastastikust lugupidamist. Usundiõpetust korraldades ja õpetades peab austama ning arvestama õpilaste koduseid tõekspidamisi. Usundiõpetuse oluline osa on toetada õpilaste kõlbelist arengut, arendades neis vastutustundlikku eetilist elamisoskust.

Erinevate religioonide ja maailmavaadete tundmaõppimine arendab kriitilist mõtlemist, loob võimalusi tegelda eksistentsiaalsete küsimustega ning toetab õpilase maailmavaate kujunemist. Usundiõpetus rikastab erinevate maailma mõistmise viiside tutvustamise kaudu õpilaste

maailmapilti. Usundiõpetuse õppematerjali seostatakse õpilaste varasemate teadmiste ja kogemustega; tähtis on tutvuda kodukoha ja sealsete religiooniga seotud kultuuri-väärtustega ning luua seoseid õpilaste küsimuste ja probleemidega. Soovitav on kaasata õpilasi usundiõpetuse töökava koostamisse.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Usundiõpetusega taotletakse, et õpilane:

- oskab suhelda lugupidavalt erinevate maailmavaadete esindajatega ning arutleda maailmavaatelistel küsimustel üle; tunneb enda ja teiste käitumises ära eelarvamusliku suhtumise ning oskab sellele vastu seista nii enda kui ka kaaslaste õiguste rikkumisel;
- toob näiteid usuvabaduse põhimõtete toimimise, piiride ja nende rikkumise kohta ühiskonnas ning religiooni ja poliitika seoste kohta;
- iseloomustab ajaloolisi tegureid religioonide levikul Eestis; teab Eestis levinud usulisi liikumisi, nimetab nende õpetuse seisukohti ja igapäevast avaldumist;
- arutleb erinevate maailmavaadete mõju üle inimese ja ühiskonna tasandil nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes; tunneb religiooni uurimise lihtsamaid teaduslikke meetodeid;
- on teadlik oma peamistest väärtushoiakutest ning analüüsib väärtuste rolli enda ja teiste inimeste toimimises; sõnastab oma maailmavaate põhilisi jooni; analüüsib enda maailmavaatelisti tõekspidamisi käsitletud religioonide valguses.

Õppetegevuse kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:

- lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- võimaldatakse õppida üksi ning koos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseiks ning iseseisvaiks õppijaiks;
- kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlemist ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogial põhinevaid õppematerjale ja -vahendeid;

- laiendatakse õpikeskkonda: erinevate religioonide pühapaigad, muuseumid, näitused, arvutiklass;
- kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimängud, arutelud, vestlus, diskussioon, väitlused, probleemide esitamine, küsimuste ja oma seisukohtade sõnastamine ning põhjendamine, probleemülesannete lahendamine, projektõpe, õpimapi ja uurimistöö koostamine; loovmeetodid: draama, kunstiline eneseväljendus, muusikal; õppekäigud, kohtumised oluliste isikutega, sümbolika tundmaõppimine, tutvumine ümbruskonnas tegutsevate konfessioonide õpetuslike põhijoonte, tegevusvaldkondade ja institutsioonidega, mis selle rüpes tegutsevad (nt kloostrid, laste- ja noortetöö vormid, hoolekanne, muinsustegevus jmt); religioosete tekstide analüüs, religiooni uurimisel kasutatavate teaduslike meetodite rakendamine. Referaatide koostamine ja ettekandmine aitab kujundada esmaseid uurimistöö kogemusi ja esinemisoskust. Kirjaliku eneseväljenduse oskust aitab arendada essee kirjutamine;
- on kesksel kohal kriitilise mõtlemise arendamine ning analüüsi- ja argumenteerimisoskus maailmavaatelistes küsimustes. Samal ajal tuleb õpilastel harjuda mõttega, et sageli ei ole arutluse tulemuseks mitte probleemi lahendus, vaid selle sügavam mõistmine. Tähtis on omandada põhimõisted, liigitada religioone, saada üldine ülevaade erinevate ajastute usulise eluolu iseloomulikest joontest ning tundma õppida Eesti usulist mitmekesisust.

Füüsiline õpikeskkond

Kool:

- korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöökaks ja ümarlauavestluseks mööblit ümber paigutada;
- korraldab arvutit ning internetiühendust vajavate tööde tegemise klassis, kus on vähemalt üks arvuti kahe õpilase kohta;
- võimaldab ainekava eesmärke toetavaid demonratsioonivahendeid (sh DVDsid, CDsid; pilte, filme, videoid, temaatilist lisakirjandust aime- ja ilukirjandusena);
- võimaldab korraldada vähemalt korra kooliastmes õppekäike.

Hindamise üldised alused

Usundiõpetuses hinnatakse õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust, üldpädevuste saavutatust suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele

õpitulemustele. Hoiakuid ega väärtusi ei hinnata, nende kohta antakse õpilasele tagasisidet. Väärtusi ja hoiakuid võimaldavad hinnata rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö. Sel juhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi. Õpilane peab olema hindamises aktiivne osaline, tema selgitustel, põhjendustel ning eneseanalüüsil on tähtis roll. Hindamine peab väärtustama lahenduste erinevusi ja õpilaste isikupära. Hindamine toetab õpilase arengut. Hindamismeetodeid valides arvestatakse õpilaste vanust, nende individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

5.9.1 I kursus „Inimene ja religioon”

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- oskab näha religiooni rolli inimese ja ühiskonna elus, sealhulgas:
 - a) mõistab, et religioon on mitmetahuline nähtus; analüüsib näiteid tuues erinevate maailmavaadete mõju inimese ja ühiskonna elule nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes; oskab nimetada religiooni individuaalse ja sotsiaalse mõõtme olulisemaid aspekte;
 - b) toob esile religioosse keele eripära, võrdleb religioosse ja teadusliku mõtlemise erinevusi ning sarnasusi; tunneb ära varjatud religioossust;
 - c) analüüsib meedia mõju inimeste arusaamade kujundamisele religioonist;
 - d) arutleb teaduse ja religiooni mõju üle eetiliste valikute tegemisel;
- analüüsib jõukohaseid religioosseid tekste;
- mõistab, et religioossusel on erinev tähendus, religioossus väljendub eri viisil erinevate inimeste jaoks ja erinevatel eluetappidel ning on seotud ajalooliste teguritega;
- analüüsib religioossete konfliktide põhjusi; tunneb ära eelarvamusliku ja sildistava suhtumise; pakub võimalusi erinevate religioossete vaadetega inimeste dialoogiks ja koostööks;
- oskab näha religiooni, väärtuste ning moraalsete tõekspidamiste seoseid üksikisiku ja ühiskonna elus; suudab argumenteerides kaasa rääkida tänapäeva eetilistes küsimustes;
- arutleb religioossete ja maailmavaatelistele probleemide üle;
- arutleb enda maailmavaate mõju üle käsitletud eksistentsiaalsetele küsimustele vastuseid otsides ning oma eetilisi otsuseid tehes;
- tunneb lihtsamaid religiooni teadusliku uurimise viise ja meetodeid ning oskab mõnda

neist rakendada.

Religiooni põhimõisted

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- nimetab religiooni dimensioone ja võrdleb usuteaduse koolkondade arusaamu religioonist;
- nimetab suuremaid religioone maailmas ning võrdleb erinevate statistiliste näitajate kujunemise põhjusi;
- tunneb religioonide klassifitseerimise viise ning analüüsib klassifitseerimisega kaasnevaid väärtushinnanguid.

Õppesisu

Religiooni mõiste. Religiooni uurimise võimalusi. Maailma usuline kaart.

Religioonifilosoofia

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- toob esile religioosse keele eripära, võrdleb religioosse ja teadusliku mõtlemise erinevusi ning sarnasusi;
- eristab maailmavaadet maailmapildist ning võrdleb religiooset ja mittereligiooset maailmapilti;
- arutleb teaduse ja religiooni mõju üle eetiliste valikute tegemisel;
- oskab näha religiooni, väärtuste ning moraalsete tõekspidamiste omavahelisi seoseid üksikisiku ja ühiskonna elus; suudab argumenteerides kaasa rääkida tänapäeva eetilistes küsimustes ning põhjendada mõnda oma eetilist seisukohta.

Õppesisu

Arvamuste paljus ja tõde. Religioosne keel.

Maailmapilt ja maailmavaade. Maailmapildi muutumine ajas. Religioosne ja mittereligioosne maailmapilt. Eetika ja religiooni kokkupuutepunkte (nt inimene ja loodus; tehnoloogia piirid; eutanaasia; abort; homoseksuaalsus). Teaduse ja religiooni suhted (nt loomine ja evolutsioon).

Võrdlev usundilugu

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib jõukohaseid religioosseid tekste;
- võrdleb erinevaid arusaamu pühast (jumalast) ja inimesest ning toob esile nende omavahelise seotuse;
- tunneb erinevate religioonide olulisemaid vastuseid inimese elu eesmärgile ja kurjuse problemaatikale;
- tunneb võrdleva usundiloo lihtsamaid uurimismeetodeid ning oskab mõnda neist rakendada;
- arutleb enda maailmavaate mõju üle käsitletud eksistentsiaalsetele küsimustele vastuseid otsides.

Õppesisu

Püha mõiste. Erinevad jumalakäsitlused. Sakraalne aeg ja ruum. Loomulik ja üleloomulik. Ettemääratus ja juhus.

Erinevad inimesekäsitlused. Inimese elu eesmärk. Kurjuse ja kannatuse probleem.

Religioonipsühholoogia

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- oskab näha religiooni rolli inimese elus ning tunneb varjatud religioossust;
- tunneb lihtsamaid religioonipsühholoogia uurimismeetodeid ning oskab neid rakendada;
- analüüsib näiteid tuues erinevate maailmavaadete mõju inimese elule nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes; oskab nimetada religiooni individuaalse mõõtme tähtsamaid aspekte;
- mõistab, et religioossusel on erinev tähendus; religioossus väljendub erinevate inimeste jaoks ja erinevatel eluetappidel eri viisil ning on seotud ajalooliste teguritega.

Õppesisu

Miks inimesed usuvad? Kuidas määratletakse usklikkust?

Usuline kogemus ja selle mitmekesisus. Erinevad spiritualiteedid. Inimese religioosne areng.

Religioonisotsioloogia

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb lihtsamaid religioonisotsioloogia uurimismeetodeid ning oskab mõnda neist rakendada;
- oskab näha religiooni ja kultuuri seoseid ning religiooni rolli ühiskonnaelus;
- analüüsib näiteid tuues erinevate maailmavaadete mõju ühiskonnaelule nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes; oskab nimetada religiooni sotsiaalse mõõtme tähtsamaid aspekte;
- analüüsib meedia mõju inimeste arusaamade kujundamisele religioonist;
- analüüsib religioosete konfliktide põhjusi; tunneb ära eelarvamusliku ja sildistava suhtumise;
- pakub võimalusi erinevate religioosete vaadetega inimeste dialoogiks ja koostööks;
- arutleb religioosete ja maailmavaatelistele probleemide üle.

Õppesisu

Usu- ja südametunnistusevabadus. Religioon ja poliitika. Suhted eri religioonide vahel: koostöövõimalused, usulised konfliktid.

Religioon ja kultuur. Religioon tänapäeval. Sekulariseerumine. Fundamentalism. Religiooni privatiseerumine.

5.9.2 II kursus „Eesti usuline maastik”

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- iseloomustab Eesti usulisi olusid käsitletud ajastuil;
- nimetab Eestis levinud suuremaid religioosseid liikumisi ning eristab suuremaid konfessioone ja usulisi rühmitusi;
- tunneb Eestis levinud religioonide ja kirikute sümboolikat;
- nimetab nende õpetuslikke põhiseisukohti ning võrdleb õpitud religioonide ja kristlike konfessioonide üldisi erinevusi ning sarnasusi;
- võrdleb erinevate religioonide avaldumisvorme igapäevaelus;
- oskab näha religiooni rolli ühiskonnaelus ja inimsuhetes;
- mõistab religiooni mõju ühiskonnale;

- oskab oma tegevuses arvestada inimeste usulisi tõekspidamisi;
- suhtub erinevatesse usulistesse tõekspidamistesse lugupidavalt ja sallivalt, kuid vajaduse korral ka kriitiliselt; mõtiskleb oma hoiakute ja suhtumiste üle enda omast erinevasse (usulisse või sekulaarsesse) maailmavaatesse;
- sõnastab oma maailmavaate põhijooni ning võrdleb oma maailmavaatelisi tõekspidamisi käsitletud usundite ja konfessioonide omadega.

Sissejuhatus ainekursusesse

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- nimetab religiooni erinevaid dimensioone ja võrdleb erinevate usuteaduse koolkondade arusaamu religioonist;
- nimetab suuremaid konfessioone ning religioone Eestis ning võrdleb erinevate statistiliste numbrite saamise põhjusi;
- teab religioonide ja konfessioonide liigitamise probleeme.

Õppesisu

Religiooni mõiste. Religiooni uurimise võimalusi. Eesti usuline kaart. Religioonide ja konfessioonide liigitamise probleeme.

Usuliste olude kujunemine Eestis

Õpitulemused

Kursuse lõpus iseloomustab õpilane käsitletud ajastute Eesti usulisi olusid, nimetades põhijooni ja erinevusi.

Õppesisu

Muinaaeg. Ristiusustamine. Reformatsioon, pietism ja ratsionalism. Venestamine. Eesti Vabariigi aeg. Nõukogude okupatsioon. Tänapäev.

Usud, konfessioonid ja usulised liikumised

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- eristab Eestis levinud suuremaid konfessioone ja usulisi rühmitusi;

- tunneb Eestis levinud religioonide ja kirikute sümbolikat;
- nimetab nende õpetuse põhiseisukohti, võrdleb õpitud religioonide ja kristlike konfessioonide üldisi erinevusi ning sarnasusi;
- võrdleb erinevate religioonide avaldumisvorme igapäevaelus (sh noorte elus);
- tunneb mittereligioosete maailmavaadete aluseid;
- tunneb kodukoha tähtsamaid pühapaiku;
- analüüsib lihtsamaid religioosseid tekste;
- oskab näha religiooni rolli ühiskonnaelus ja inimsuhetes;
- mõistab religiooni mõju ühiskonnale;
- oskab oma tegevuses arvestada inimeste usulisi tõekspidamisi;
- suhtub erinevatesse usulistesse tõekspidamistesse lugupidavalt ja sallivalt, kuid vajaduse korral ka kriitiliselt, mõtiskleb oma hoiakute ja suhtumiste üle endast erinevasse (usulisse või sekulaarsesse) maailmavaatesse;
- sõnastab oma maailmavaate põhijooni ning võrdleb enda maailmavaatelisi tõekspidamisi käsitletud usundite ja konfessioonide omadega.

Õppesisu

Traditsioonilised kristlikud usulised ühendused Eestis: roomakatoliku kirik, sh ukraina kreekakatoliku kogudus, õigeusu kirik, vanausulised; kloostrid; luterlus, vennastekogudused; baptism, metodism, adventism, nelipühilus.

Muud usulised ühendused ja liikumised Eestis: taara- ja maausulised; judaism; islam; budism; hinduism (krišnaiidid); Baha'i kogudused; Jehoova tunnistajad, Viimse Aja Pühade Jeesuse Kristuse Kirik, Uusapostlik Kirik; Armeenia kirik; Elu Sõna kogudused, karismaatilised kirikud; New Age; muud.

Mittereligioossed maailmavaated Eestis: ateism; agnostitsism; mitteusklikkus.

Ainekursuse kokkuvõte

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab Eesti usuelu reguleerivaid peamisi õigusakte;
- koostab ettekande ühest olulisest Eesti usulisest mõtlejast või kultuuritegelasest.

Õppesisu

Eesti usuelu korraldus, religioosus tänapäeva Eestis, sekulariseerumine. Olulisi usulisi mõtlejaid ja kultuuritegelasi Eestis (nt prohvet Maltsvet, Jakob Hurt, Johan Kõpp, paljasjalgne Tõnisson, piiskop Platon, Uku Masing, Arthur Võõbus, Toomas Paul, Ain Kalmus (Evald Mänd), Hugo Lepnurm, Jüri Arrak, Urmas Sisask, Arvo Pärt jt).

5.10 Maailmareligioonid

Kursuse lühikirjeldus

Kursuse eesmärgiks on anda õpilastele üldine ülevaade olulisematest maailmareligioonidest: kristlusest, islamist, judaismist, budismist, hinduismist, Hiina rahvareligioonist ja taoismist. Õpitakse tundma religiooni väljendumist kultuuris ning inimese ja ühiskonna elus.

Õppe-eesmärgid

Kursusega taotletakse, et õpilane:

- oskab suhelda lugupidavalt erinevate maailmavaadete esindajatega ning arutleda maailmavaatelistel küsimustel üle; tunneb enda ja teiste käitumises ära eelarvamusliku suhtumise ning oskab sellele vastu seista nii enda kui ka kaaslaste õiguste rikkumisel;
- oskab näha religiooni rolli inimese ja ühiskonna elus;
- saab aru religiooni rollist ja olulisusest tänapäeva maailmas. oskab märgata, mõista ja hinnata religiooni ilminguid oma ümber;
- arutleb erinevate maailmavaadete mõju üle inimese ja ühiskonna tasandil nii positiivsetes kui ka probleemsetes ilmingutes;
- on teadlik oma peamistest väärtushoiakutest ning analüüsib väärtuste rolli enda ja teiste inimeste toimimises; sõnastab oma maailmavaate põhilisi jooni; analüüsib enda maailmavaatelisti tõekspidamisi käsitletud religioonide valguses.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib religioossete tekste ning mõistab nende sõnumit;
- tunneb maailma religioosset mitmekesisust, oskab nimetada olulisimaid maailmareligioone ja näidata neid kaardil;
- saab aru kristliku, muhameedliku, judaistliku, hinduistliku, budistliku ja taoistliku õpetuse põhisisust;
- tunneb üldjoontes erinevate maailmareligioonide kujunemislugu;

- teab, kuidas on maailmareligioonid seotud tänapäeva poliitika kultuuriga. Analüüsib religioosete konfliktide põhjusi. Tunneb ära eelarvamusliku ja sildistava suhtumise;
- oskab iseloomustada erinevate maailmareligioonide levikut Eestis, tunneb olulisimaid kirikuid;
- tunneb olulisimaid maailmareligioonidega seotud mõisteid ja väljendeid: *Lääne religioonid, ida religioonid, abrahamlikud religioonid, dharmareligioonid. Toora, Piibel, Vana Testament, Uus Testament, Messias, protestantism, luterlus, õigeusk, katoliiklus, islam, muhameedlus, Koraan, Allah, ramadaan, moslem, sansaara, reinkarnatsioon, karma, dharm, Buddha, suutra, Daodejing*;
- tunneb ära olulisimaid maailmareligioonidega seotud isikuid, nagu Aabraham, Mooses, Jeesus, Muhamed, Siddharta Gautama ja Lao Zi, teab üldjoontes nende elulugu ja õpetust.

Õppetegevus

Üldine ülevaade teemadest antakse loenguvormis. Loengud on illustreeritud esitlusega (pildid, videokatked ja tekstid, nende analüüs).

Loengutega paralleelselt toimub arutelu – õpilastele esitatakse küsimusi, ärgitatakse õpilasi teemadel kaasa rääkima, küsimusi küsima, arutlema, vaidlema ning kaasa mõtlema. Eesmärgiks on õpilast aktiveerida ning äratada neis huvi usunditeemaliste küsimuste vastu, et klassis tekiks teemakohane arutelu.

Loetakse ja analüüsitakse erinevaid religioonidega seotud tekste – vaatluse all on näiteks piiblilood, Koraan, Daodejing, Teemantsuutra jmt tekstid. Õpilastele antakse ka lugemiseks teemakohaseid artikleid. Tekste analüüsitakse ning tekstidest lähtuvalt toimub arutelu.

Õppesisu

Sissejuhatus maailmareligioonidesse

Mõiste „religioon“ Maailma usuline mitmekesisus ning maailma usuline kaart. Ülevaade olulisematest maailmareligioonidest. Religiooniajalugu. Religiooni teke ja eelajalooline religioon.

Lääne religioonid: Judaism

Toora. Vana testamendi olulisimad lood ja isikud: Aadam ja Eeva, Aabraham, Mooses, Taavet. Judaistlik õpetus ja judaistlikud põhimõtted. Juutide, Iisraeli ja Judaismi üldine ajalugu. Judaism tänapäeva maailmas ja poliitikas. Judaism Eestis.

Lääne religioonid: Kristlus

Kristluse teke ning Jeesuse elulugu. Kristlik õpetuse olulisimad põhimõtted. Kristlikud konfessioonid ning kristluse ajalugu. Kristlus tänapäeva maailmas ja poliitikas. Kristlus Eestis.

Lääne religioonid: Islam

Islami teke ja ajalugu. Muhamedi elulugu. Islami õpetus ja olulisimad põhimõtted. Islam tänapäeva maailmas ja poliitikas. Islamiterrorism. Islam Eestis.

Ida religioonid: Hinduism

India ja Hinduismi üldine ajalugu. Hinduistliku õpetuse aluspõhimõtted. Reinkarnatsioon, sansaara, karma, dharma ja kastasüsteem. Hinduism tänapäeva maailma poliitikas ja kultuuris. Hinduism ja uusususandid. Hinduism Eestis.

Ida religioonid: Budism

Budismi tekkelugu ning Siddharta Gautama elulugu. Budistliku filosoofia peamised põhimõtted. Meditatsioon, nirvaana. Budism tänapäeva maailma poliitikas ja kultuuris. Budism Eestis.

Ida religioonid: Hiina rahvareligioon ja taoism

Hiina rahvareligiooni ning taoismi eripärad ja üldised põhimõtted. Tao, feng shui. Lao Zi ja Daodejing.

Õppematerjalid

Kasutatakse erinevaid internetiallikaid ning õpetaja jagatud materjale. Tähelepanu pööratakse eriti usulistele tekstidele – Piibel, Koraan, Daodejing, Teemantsuutra jt.

5.11 Riigikaitse

Riigikaitse kursuste õpetamise eesmärgiks on anda õpilastele ettekujutus oma riigikaitsealastest kohustustest ja õigustest. Samuti antakse sissejuhatus riigikaitse ja sõjaväe valdkonda. Põhiliseks eesmärgiks on õpilastes kujundada positiivset hoiakut Eesti riigi suhtes ja kodanikuteadlikkust.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Riigikaitseõpetusega taotletakse, et õpilane:

- on Eestile lojaalne kodanik, kellel on positiivne hoiak ja valmidus vajaduse korral Eestit kaitsta; ning kes tegutseb lähtuvalt õigusriigi põhimõtetest;
- järgib demokraatlikke väärtusi ning on solidaarne ja vastutustundlik;
- mõistab riigikaitse seotust erinevate ühiskonnaelu valdkondadega;

- väärtustab kaitseväelase elukutset, kaitseväge ja vabatahtlikku tegevust Kaitseliidus ning selle eriorganisatsioonides;
- teab riigikaitse korraldust ning kaitseväge ülesehitust ja ülesandeid ning riigikaitset reguleerivaid õigusakte;
- teab kodanikukaitse põhimõtteid;
- tunneb huvi riigikaitse ja sõjaajaloo vastu;
- teab NATO kollektiivse kaitse põhimõtet;
- on omandanud esmased oskused ohutult relva käsitseda, esmaabi anda, kriisiolukordades käituda ja tegutseda;
- teab topograafia põhialuseid, orienteerub maastikul kaardi ja kompassiga ning käitub keskkonda säästvalt.

Õppeaine kirjeldus

Riigikaitseõpetusega taotletakse, et õpilased saavad põhiseadusest lähtuvalt teadlikuks oma riigikaitsealastest kohustustest ja õigustest ning ettekujutuse kaitseväeteenistuse liikidest. Õppe kaudu omandatakse riigikaitse valdkonna teoreetilised teadmised, mida kinnistatakse praktilises tegevuses.

Riigikaitseõpetuse eesmärk on panna alus Eesti riigikaitse põhimõtete mõistmisele, kujundada kodanikuteadlikkust ja valmisolekut vajaduse korral Eestit kaitsta. Õppes käsitletakse teatud teemasid süvitsi ja teatud teemasid ülevaatlilikult, et vältida õppijate ülekoormatust.

Riigikaitseõpetus on valikõppeaine, mille maht on kaks kursust. Praktiliste harjutuste, sh välilaaagri korraldamise eeldus on teoreetilise kursuse vastava osa läbimine. Kool korraldab riigikaitseõpetuse eraldi kursustena. Teoreetiline ja praktiline õpe on ainekavas õppeteemade all lõimitult.

Riigikaitseõpetuse teoreetiline kursus algab ülevaatega Eesti sõjaajaloost, sõdade tekkeloost, põhjustest ja tagajärgedest. Omandatakse ülevaade tänapäeva ohtudest, kriisidest ja relvakonfliktidest ning rahvusvahelisest õigusest, sh sõjaõigusest. Teoreetilise kursusega omandatakse esmased teadmised Eesti riigikaitsest, riigikaitse juhtimisest ning eesmärkidest, kaitseväge ja Kaitseliidu ülesehitusest, julgeoleku- ja kaitsepoliitikast ning kaitseväeteenistusest. Käsitletakse rivikorra kujunemist ja kasutamist, erinevat tüüpi relvastuse arengut, tähendust ajaloo ja vajalikkust tänapäeval ning tutvutakse erinevate relvatüüpidega. Käsitletakse kodanikukaitse temaatikat ja esmaabi osutamist ning õpitakse looduses ilma abivahenditeta

toime tulema. Õpitakse topograafiat, sh maastikul orienteerumist kaardi ja kompassiga, kaitseväge tegevuse mõju keskkonnale ning selle leevendamise võimalusi.

Praktiline kursus keskendub üksikisiku oskuste harjutamisele erinevates olukordades. Relvaõppes käsitletakse esmalt ohutustehnikat ja laskmist mõjutavaid tegureid, järgnevad lasketehnika ja laskeasendite harjutamine. Relvaõpe lõpeb laskmisharjutustega. Riviõppes harjutatakse seisanguid, pöördeid, erinevaid liikumisviise, sh maastikul, ning erinevaid rännakuviise. Topograafia praktiliste harjutustega õpitakse kasutama topograafilist kaarti, mõõtkava ja leppemärke ning asimuudi määramist kompassiga. Eraldi harjutatakse orienteerumist kompassi ja kaardiga ning muude positsioneerimissüsteemidega. Praktiline esmaabi hõlmab tegevuste järjekorra õppimist õnnetuspaigal ning elupäästvat ja jätkuvat esmaabi. Kool korraldab 3-päevase laagri õppeaasta lõpus. Välilaagreid korraldades kaasatakse võimaluse korral kohaliku Kaitseliidu maleva ja/või kaitseväge väeosi ning koondatakse mitme kooli riigikaitsekursuste praktilise osa välilaagrid. Gümnaasiumi riigikaitseõpetuse välilaagriga taotletakse, et õpilased omandavad praktilise kogemuse riigikaitse kursusel läbitud teoreetilistest teemadest üksikvõitleja oskuste tasemel. Harjutamise kaudu omandatakse ettekujutus üksikvõitleja oskustest, mis võimaldab tegutseda kriisiolukordades. Tugevneb õpilaste enesekindlus riigikaitseülesandeid täites. Laagris jaotatakse õpilased jagude kaupa rühmadesse ning määratakse jaoulemad. Võimaluse korral kasutatakse varem väljastatud vormiriietust.

Lõimingu võimalusi teiste õppeainetega

Riigikaitseõpetus on multidistsiplinaarne õppeaine, millel on tihedaid kokkupuutepunkte mitme õppeainega:

- ajalugu – sõjaajalugu, kriiside ja konfliktide tekkepõhjused ning tagajärjed, rahvusvahelised kriisid ja konfliktid, NATO ja ÜRO;
- bioloogia – inimese anatoomia, füsioloogia, massihävitusrelvad, kodanikukaitse, keskkonnakaitse;
- eesti keel – terminoloogia, töö õigustekstidega, suuline ja kirjalik eneseväljendusoskus;
- füüsika – ballistika, massihävitusrelvad, kodanikukaitse;
- geograafia – kaardiõpetus;
- keemia – massihävitusrelvad, kodanikukaitse, ohutusnõuded;
- kehaline kasvatus – üldfüüsiline tegevus ja vastupidavus;
- matemaatika – mõõtkava arvutamine, kraadide arvutamine, info- ja

kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) vahendite kasutamine;

- võõrkeeled – terminoloogia;
- ühiskonnaõpetus – kodanikukasvatus, riigikaitse korraldus, kaitseväe ja Kaitseliidu struktuur, NATO ja ÜRO, rahvusvahelised kriisid ja konfliktid, Eesti kaitsepoliitika.

Õppetegevuse kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:

- lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvialadega tegelda;
- võimaldatakse õppida üksi ja koos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- rakendatakse nüüdisaegseid IKT-l põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja – vahendeid;
- laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, lahingupaik, väeosa ja teised riigikaitseelised institutsioonid, sh kaitseväe õppeasutused, jne;
- kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: paaris- ja rühmatöö, vestlus, diskussioon, väitlus, arutelu, seminar, projektõpe; skeemi, plaani, tabeli koostamine; praktilised ja uurimistööd; infootsing teabeallikatest ning infoanalüüs, referaadi ja ettekande koostamine, retsenseerimine ja esitlemine IKT vahendeid kasutades; allikaanalüüs (dokument, tekst, statistika jms), töö erinevate e-riigi vahenditega (riigiportaal, e-teenused, teabepäring, õigusaktid internetis) ning kaardiga;
- viiakse õppetegevus välilaagris läbi päevaplaani alusel.

5.11.1 I kursus „Riigikaitse“

Eesti sõjaajalugu

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab sõjanduse arengu põhijooni ning oskab selgitada sõdade eripalgelist mõju ühiskonna

arengule ja inimeste saatusele; seletab näidete kaudu, kuidas sõjapidamine ning sellesse suhtumine on ajaloo jooksul muutunud;

- oskab nimetada Eesti ja Euroopa sõjaajaloo tähtsamaid sündmusi ning nende põhjusi maailma ajaloo kontekstis, analüüsib sõja tagajärgi ja mõju ning seoseid ühiskondlike protsessidega;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *sõda, sõjaajalugu, sõjandus, sõjateadus, strateegia, taktika, palgasõdur, üldine sõjaväekohustus, ohvitser*;
- teab, kes olid ajaloolised isikud Michael Andreas Barclay de Tolly, Johan Laidoner, Aleksander Tõnisson, Julius Kuperjanov ja Johan Pitka, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Sõjaajaloo mõiste ja sõjateoreetiline mõte. Sõda. Sõjandus. Sõjateadus. Sõjaajaloo ja ajaloo vahekord. Olulisemad sõjateoreetilise mõtte esindajad (õpetaja valikul Sun Tzu(Sunzi), Thukydides, Karl von Clausewitz, Antoine Henri de Jomini jt).

Sõjanduse osa ühiskonna ajaloos. Sõda kui ühiskonna „loomulik seisund”. Sõdade põhjused. Suhtumise muutumine sõjapidamisse. Sõjapidamisviisid vana- ja keskajal. Palgaväe teke. Alalised armeed. Ohvitserkond. Revolutsiooniarmeed. Napoleoni sõdade ajastu. Üleminek üldisele sõjaväekohustusele. Massiarmeed. Tehnika mõju sõjandusele. Sõda ja majandus. Sõjapidamise muutumine. Sõjavastane liikumine. Sõjapidamise ulatus ja sotsiaalne mõju 20. sajandil.

Eesti sõjaajalugu üldise sõjaajaloo kontekstis. Ristisõdade ajastu ja muistne vabadusvõitlus. Eestlaste sõjaline organisatsioon muinasajal. Malev. Suurriikide võitlused Vana-Liivimaa pärast. Sajaaastase sõja sündmused Eestis (1558–1661). Põhjasõda ja selle tagajärjed. Eesti ala liitmine Vene impeeriumi koosseisu. Vene impeeriumi sõjad ja Eesti. Sõjalised koormised. Sõjaväeteenistus Eesti alal. Michael Andreas Barclay de Tolly. Sõjalised kaitserajatised. Esimene maailmasõda ja Eesti iseseisvuse sünn. Rahvusväeosad. Vabadussõda 1918–1920. Kooliõpilaste roll Vabadussõjas. Tartu rahu. Eesti riigikaitse 1920–1940. Teine maailmasõda ja Eesti. Eestlased Saksa armees ja Punaarmees. Soomepoisid. Metsavendlus.

Okupatsiooniar mee kohalolek. Nõukogude armee kohalolek, selle tagajärjed. Paldiski. Eestlased Nõukogude armees. Nõukogude armee lahkumine Eestist.

Eesti riigikaitse taastamine. Valikud Eesti riigikaitse taasloomisel. Eesti riigikaitsepoliitika kujunemine ning riigikaitsestruktuuride peamised suunad ja olulisemad sündmused.

Tänapäeva kriisid, sõjad ja relvakonfliktid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- toob näiteid kriiside ja konfliktide põhjuste ning tunnuste kohta, analüüsib mõningate konfliktidega seotud arengut ning nende ärahoidmiseks või ohjamiseks kasutatavaid meetodeid;
- eristab rahvusvahelise julgeolekukeskkonna erinevaid arenguetappe ja tunnuseid ning toob näiteid külma sõja aegse ja tänapäevase julgeolekukorralduse kohta;
- tunneb koostööjulgeoleku üldisi põhimõtteid ning peamisi julgeolekuga tegelevaid organisatsioone (NATO, EL, ÜRO, OSCE);
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kriis ja konflikt, sõda, julgeolekurisk, traditsiooniline ja asümmeetriline oht, küberjulgeolek, kollektiivne kaitse ja julgeolek, koostööjulgeolek, lubatud ja keelatud relvad, terrorism, totaalkaitse.

Õppesisu

Rahvusvahelised kriisid ja konfliktid valitud näidete toel. Kriisid. Julgeoleku riskid ja ohud. Konflikti arengufaasid ja tunnused. Sõja mõiste. Rahvusvaheline julgeolek 20. sajandil. Maailmasõjad. Külma sõda. Kollektiivne julgeolek 20. sajandil – Rahvasteliit, ÜRO, OSCE. Tuumaajastu. Relvastuskontroll.

Nüüdisaegsed rahvusvahelised konfliktid ja nende ohjamine. Koostööjulgeolek. NATO ning Euroopa Liit. Kollektiivne kaitse ja kollektiivne julgeolek. Traditsioonilised ja asümmeetrilised ohud. Rahvusvaheline terrorism, massihävitusrelvade levik. Keskkonna-, majandus-, küber- ja sotsiaalne julgeolek. Kriiside ja konfliktide ärahoidmine, ohjamine ning lahendamine. Rahvusvahelised rahuoperatsioonid, rahvusvahelise sekkumise põhjused ja tagajärjed.

Relvakonfliktide ja sõdade tunnused. Sõjaline strateegia ja taktika mõistetena. Heidutus. Sõjategevuse ulatus. Kasutatav relvastus. Sõjalised operatsioonid. Totaalkaitse. Territoriaalkaitse. Rahvusvaheline sõjaõigus.

Eesti kaitsepoliitika. Eesti osalemine NATOs

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab enda võimalusi ja kohustusi riigi kaitsmisel;
- teab Eesti riigikaitse eesmärki, üldist korraldust ja juhtimist, toetudes riigikaitse alusdokumentidele;

- teab ning selgitab Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika põhijooni rahvusvaheliste suhete ning Euroopa julgeoleku kontekstis;
- teab Eesti peamisi julgeolekuriske ning teab ja kirjeldab erinevaid hädaolukordi;
- kirjeldab NATO kujunemist, väärtusi, kollektiivse kaitse ja otsuste langetamise põhimõtteid;
- näitab kaardil NATO laienemist ja liikmesriike;
- seletab ning kasutab kontekstis mõisteid NATO, kaitsevõime, julgeolekurisk, hädaolukord.

Õppesisu

Eesti riigikaitse eesmärk. Riigi kaitsevõime. Riigikaitse eesmärk, üldine korraldus ja juhtimine alusdokumentide põhjal: põhiseadus, julgeolekupoliitika alused, sõjalise kaitse strateegiline kava, rahuaja riigikaitse seadus, sõjaaja riigikaitse seadus.

Riigikaitse korraldus. Erinevate institutsioonide roll riigikaitse juhtimises. Ühiskonna kaasatus riigikaitse ja erinevate elualade seotus riigikaitsega. Kodaniku osalemine riigikaitse.

Eesti julgeolekuriskid. Sõjalised konfliktid, väline surve, asümmeetrilised ohud: terrorism, keskkonna ja küberriskid. Majandusriskid.

Erinevad hädaolukorrad ja valmisolek. Madala riskiastmega kriis, eriolukord, erakorraline olukord, sõda. Inimeste põhiõiguste ja vabaduste piiramine hädaolukordade puhul. NATO kujunemine. Kollektiivse kaitse põhimõte. Eesti osalemine NATO.

Eesti kaitsejõudude struktuur ja ülesanded. Eesti kaitseväge ja Kaitseliidu sümbolika ning traditsioonid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- oskab kasutada põhiseadust, rahuaja riigikaitse seadust, sõjaaja riigikaitse seadust, kaitseväge korralduse seadust ja kaitseliidu seadust;
- tunneb kaitseväge ja Kaitseliidu ülesehitust;
- toob näiteid kaitseväge ja Kaitseliidu ülesannete kohta;
- teab riigikaitse vabatahtlikuna osalemise võimalusi;
- tunneb ära kaitseväge vormiriietuse, aastmetunnused ja eraldusmärgid;
- teab kaitseväge ja Kaitseliidu traditsioone ning sümbolikat;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid lahingpaar, jagu, rühm, kompanii, pataljon, brigaad, kaitseringkond, väeliik, staap, ülem, staabiülem, kaitseväge juhataja.

Õppesisu

Eesti kaitsejõud. Võrdlus teiste riikide kaitsejõudude korraldusega: kohustuslik ajateenistus, lepinguline tegevteenistus, üldine reservteenistus jne.

Eesti kaitseväge. Kaitseväge struktuur ja ülesanded. Kaitseväge juhtimine. Kaitseväge õppeasutused.

Väeliigid: maavägi, merevägi, õhuvägi. Väeliikide ülesehitus, ülesanded ja juhtimine.

Kaitseliit. Kaitseliidu ülesehitus ja ülesanded. Kaitseliidu sõjaväeline ja kollegiaalne juhtimine.

Kaitseliidu eriorganisatsioonid. Kaitsejõudude traditsioonid. Traditsioonid Eesti kaitsejõududes, vormiriietuse kandmise põhimõtted, sümboolika.

Kaitseväeteenistus

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- on omandanud ülevaate kaitseväeteenistusest ja selle liikidest kaitseväeteenistuse seaduse alusel;
- teab kaitseväeteenistuskohustuslase õigusi ja kohustusi, kutsealusena arvele võtmise korra üldaluseid, kaitseväeteenistuskõlblikkuse määramise, ajateenistusse kutsumise, ajapikenduse ja vabastuse saamise põhjusi ning korda, asendusteenistusse kutsumise korra üldaluseid;
- on omandanud ettekujutuse ajateenistusest, ajateenija õigustest ja kohustustest ning kaitseväge distsipliinist;
- on omandanud ettekujutuse kaitseväelase elukutsesest ja üldteadmised teenistusest reservis;
- teab, mida toob endaga kaasa riigikaitsealaste kohustuste eiramine, ning oskab hinnata tagajärgi;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kutsealune, ajateenija, reservväelane, kaitseväelane, kaitseväkohustuslane, kaitseväeteenistuskõlblikkus, asendusteenistus.

Õppesisu

Kaitseväeteenistuse seadus. Kaitseväeteenistuse liigid. Kaitseväeteenistuskohustus.

Kutsealune, reservväelane, kaitseväelane, ajateenija, kaadrikaitseväelane. Kaitseväge distsipliin.

Kutsealusena arvele võtmine ja tegevteenistuskõlblikkuse määramine. Kaitseressursside Amet.

Ajateenistusse kutsumisega kaasnevad dokumendid. Kaitseväeteenistuse komisjon. Arstlikud komisjonid.

Kaitseväeteenistuskohustuslike Eesti kodanike riiklik register.

Kaitseväeteenistuskõlblikkuse astmed.

Ajapikendus ja ajateenistusse kutsumisest vabastamine. Ajapikenduse andmine haiguse või tervisehäire tõttu. Ajapikenduse andmine perekondlikel ja majanduslikel põhjustel, hariduse omandamiseks, kandideerimiseks või valitaval ametikohal töötamiseks. Ajapikenduse lõppemine. Ajateenistusse kutsumisest vabastamine.

Ajateenistusse kutsumine. Ajateenistuse kestus. Kutsealuse kutsumine ajateenistusse.

Asendusteenistusse kutsumine. Ajateenistuse asendamine asendusteenistusega.

Asendusteenistustase teenistuskohat. Asendusteenistuse kestus. Teenimine asendusteenistuses.

Ajateenistus. Ajateenija õigused ja kohustused. Ajateenistuse korraldus. Väljaõpe. Distsipliin.

Sotsiaalsed garantiid. Puhkused ja väljaload. Olme ja vaba aeg. Suhtlemine kodustega.

Kaitsevaelase elukutse. Väljaõpe, haridus, teenistuskäik (sh missioonid), karjäärivõimalused.

Teenistus reservis. Reservi ja erru arvamine. Reservväelase kohustused. Valmisoleku reserv ja valmidusreserv. Osavõtt õppekogunemisest. Tegevteenistus mobilisatsiooni korral. Osalemine Kaitseliidu tegevuses.

Vaidluste lahendamine ja vastutus. Vaided. Väär- ja kuriteod.

Riviõpe

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab rivi korra kujunemise ajalugu, kasutamise vajadust ja tähtsust;
- oskab riviõtteid ning teab käsklusi;
- tegutseb organiseeritult jao ja rühma koosseisus;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid rivi, viirg, kolonn, rivi laius, rivi sügavus, kahe-, kolme- või neljaviiruline rivi.

Õppesisu

Rivikord. Ajalooline ülevaade rivi korra kujunemisest. Üksuste riviline juhtimine lahinguväljal. Füüsiline vastupidavus ja ühtekuuluvus. Kaitseväge traditsioonid ja tseremooniad.

Praktiline riviõpe. Rivi. Viirg. Kolonn. Tiib. Rinne. Rivi tagakülge. Vahe. Kaugus. Rivi laius. Rivi sügavus. Kahe-, kolme- või neljaviiruline rivi. Rivi liigid. Ülema ja kaitsevaelase kohustused enne rivistumist ning ravis. Rivikord väljaõppe korraldamisel. Rivi juhtimine. Käsklus. Eelkäsklus. Täitekäsklus. Käemärgid.

Üksiksõduri riviõpe. Seisang ja tegevus koondravis. Tervitamine. Liikumine ja peatumine. Pöörded.

Jagu koondrivis. Jao kogunemine joonele. Jao kogunemine kolonni. Liikumine rivis. Rivi ette kutsumine.

Rühma koosseis. Rühma kogunemise viisid.

Relvaõpe

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab, mis relvi ja relvasüsteeme Eesti kaitseväes kasutatakse;
- tunneb ja järgib ohutusnõudeid tulirelva kasutamisel; käitub lasketiirus turvaliselt, teab ohutuid relva hooldamise põhimõtteid;
- nimetab käsitulirelva (AK 4 või Galil AR näitel) põhiosad ja teab nende koostööd;
- teab lasu sooritamist mõjutavaid tegureid;
- võtab iseseisvalt laskeasendeid ning kasutab õiget päästmistehnikat;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid automaatrelv, püstol, kaartulerehv, laskemoon, lask.

Õppesisu

Relv: relva mõiste, relva kandmisega seotud tavad ja väärtushinnangud. Kaitseväes kasutatavamad relvad. AK 4 taktikalised-tehnilised andmed. Relva käsitsemine ja hooldamine. *Ballistika.* Ülevaade sisemisest ja välimisest ballistikast. Kuuli lennujoone kuju, tabatav ja tabamatu ala. Kuulide hajumine ning seda põhjustavad tegurid.

Ohutusnõuded. Üldohutusnõuded relvaga ümberkäimisel. Ohutusnõuded relva ja laskemoona käsitsemisel.

Tiirulaskmine: laskmine õhkrelvast või matkemudelist, hingamise ja lasu päästmise tehnika, laskeasendid: pikali, põlvelt ja püsti. Relvatugi. Laskekäsklused lasketiirus. Käsklus „TULI SEIS!“.

Topograafia ja orienteerumine

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab, mis topograafilisi kaarte ja mis eesmärgil Eesti kaitseväes kasutatakse;
- määrab paberkaardil kasutatavat mõõtkava ja teisendab seda maastikul sammupaaridesse;

mõõdab pabeririba kasutades kaugusi ning hindab maastikul silma järgi erinevaid kaugusi; analüüsib topograafilise kaardi leppemärke ja iseloomustab kaardil kajastatud objekte; määrab objektidevahelisi ruumilisi seoseid;

- määrab kaardil malliga direktsiooninurga ja looduses maastikul kompassi järgi asimuudi ning kaitseväe kaardil UTMi koordinaadid;
- orienteerib maastikul kompassi järgi kaardi ning orienteerub kaardi ja kompassi järgi vähe- ja keskmiselt liigendatud maastikul mööda etteantud marsruuti; tunneb õist orienteerumist piiravaid tegureid;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid mõõtkava, kaardi leppemärgid, kaardi koordinaadid, direktsiooninurk, magnetiline asimuut, suunaparand, punkt-, joon- ja pindobjektid maastikul.

Õppesisu

Topograafia sissejuhatus. Üldmõisted. Kaardi mõõtkava. Kaardi leppemärgid. Leppemärkide jaotus: punkt-, joon- ja pindleppemärgid. Kaardi reljeef. Reljeefi erinevad vormid ning nende iseloomustus.

Kaartide kasutamine Eesti kaitseväes. Kaartide põhimõõtkavad. Kaitseväekaartide kartogrammide. Kaardinurk. Kaardi koordinaadid: geograafilised, UTM.

Kompass, magnetiline asimuut ja direktsiooninurk. Kaartidel kasutatavad põhjasuunad. Magnetiline deklinatsioon. Direktsiooninurk. Magnetiline asimuut. Suunaparand. Kompass ja selle kasutamine. Kompassi kasutamise piirangud. Magnetilise anomaalia alad.

Kaardi orienteerimine, maastikul orienteerumine, käsi-GPSi kasutamine. Kaardi orienteerimine kompassi, joonobjekti, punktorientiiri, taevakehade järgi. Asimuudi määramine maastikul ja selle järgi liikumine. Orienteerumine maastikul. Orienteerumine pimedas. Üldised juhised ning piirangud käsi-GPSi kasutamiseks maastikul.

Esmaabi välitingimustes

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- hindab olukorda õnnetuse korral, teab abi kutsudes ja andes õiget tegutsemisjärjekorda ning oskab kasutada erinevaid kannatanu transportimise võtteid;
- väldib ohtusid ning kaitseb ennast ja abivajajaid võimalike ohtude eest;
- teab elupäästva ja jätkuva esmaabi võtteid ning oskab neid kasutada;
- tunneb võimalikke käepäraseid ja meditsiinilisi abivahendeid ning oskab neid kasutada;

oskab anda esmaabi erakorraliste haiguste ja mürgistuste korral ning traumakannatanule.

Õppesisu

Tegutsemine õnnetuse korral. Ohu hindamine ja ohutuse tagamine, päästmine otsesest ohust, sh. Rauteki haaret kasutades. Kannatanu seisundi hindamine: teadvuse, hingamise, vereringe kontroll. Tegevuste järjekord kannatanu esmasel ülevaatusel. Sündmuskoha tähistamine. *Elupäästev esmaabi.* 112-abikutse. Jätkuv esmaabi. Kiirabi. Haigla. Elupäästev esmaabi. Elustamise ABC. Elupäästev esmaabi traumakannatanule. Suure välise verejooksu sulgemine abivahenditega ja abivahenditeta. Hingamisteede vabastamine ja vabana hoidmine. Teadvuse tasemed, teadvusetuse põhjused. Teadvuseta kannatanu abistamine. Šoki mõiste, liigid ja esmaabi. Kliiniline ja bioloogiline surm.

Esmaabi vigastuste ja haigestumiste korral. Jäsemetraumade fikseerimine. Sobivad asendid erinevate vigastuste ja haigestumiste korral. Termolina kasutamine. Heimliche võte. Allergia. Termilised traumad: põletused, päikesepiste, kuumarabandus, kuumakurnatus, külmumine, alajahtumine (hüpotermia). Uppumine. Mürgistused. Alkoholimürgistus. Narkootikumide üledoos. Maohammustus. Putukate pisted. Võorkeha hingamisteedes.

Massihävitusrelvad ja kodanikukaitse

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb massihävitusrelvade põhitüüpe, kasutamise eesmärke ja tagajärgi, nende kasutamist ajaloos ning keelustamist;
- tunneb kodanikukaitse põhialuseid ja eesmärke ning oskab tegutseda hädaolukorras;
- oskab hinnata ohte ja käituda erinevate ohtude korral: tuleoht, mürkaineoht, radiatsioonioht ja plahvatusohtlikest esemetest tingitud oht; oskab kasutada esmaseid tulekustutusvahendeid;
- tunneb gaasimaski põhiosi, hooldust ja kasutamist;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid massihävitusrelv, tuumarelv, bioloogiline relv, keemiarelv, toksiin, bakter, viirus, radiatsioon, lõhkeaine, plahvatus.

Õppesisu

Massihävitusrelv: tuumarelv, bioloogiline relv, keemiarelv. Liigid ja toime ning kahjustavad mõjud. Relvade kasutamine ajaloos. Massihävitusrelva leviku piiramine.

Kaitsevahendid. Kaitsevahendite areng. Kaitsevahendid erinevatele massihävitusrelva tüüpidele. Individuaalsed ja kollektiivsed kaitsevahendid.

Kodanikukaitse. Ajalooline ülevaade ja põhimõtted.

Tuleohutus. Tulekahju ärahoidmine, tekkimise põhjused ja tagajärjed. Esmased tulekustutusvahendid ning nende kasutamine. Põlemine ja plahvatus. Põlemissaadused. Käitumine tulekahju korral.

Mürkaineoht. Levinumad mürgised ained ja nende mõju inimorganismile. Tegutsemine mürkaineohtu olukorras.

Radiatsioonioht. Radioaktiivsed ohuallikad, nende toime loodusele ja inimorganismile.

Plahvatusohtlikest esemetest tingitud oht. Plahvatusohtlikud esemed. Ohutusreeglid plahvatusohtlike esemete leidmise korral. Käitumine pommiähvarduse korral, evakueerumine.

Keskkonnakaitse kaitseväes

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab ja kirjeldab riigikaitsetegevusega kaasnevat mõju keskkonnale;
- valmistab ette ja lõpetab väljaõppelaagri, vähendades väljaõppetegevuse mõju loodusele, sh hoides ära reostuse ja metsatulekahju;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid ettevaatuspõhimõtte, väljaõppelaagri keskkond, uleohtus, metsatulekahju, reostus, kahjustusala.

Õppesisu

Riigikaitsetegevusega kaasnev mõju keskkonnale. Müra, mürakaitse, välisõhureostus, ohtlike jäätmete reostus, veereostus, metsatulekahju.

Väljaõppelaagri keskkonnakaitseline ettevalmistamine, rajamine ja lõpetamine. Planeerimine: jäätmekava, tuleohutuskava, reostusohutuse kava; hügieeni ja toitlustuse korraldamine välitingimustes, jääkreostus.

Tuleohutuse tagamine ja tegutsemine metsatulekahju korral. Ohuolukord, metsatulekahju, kustutamise juhtimine.

5.11.2 II kursus „Praktiline õpe välilaagris”

Õpitulemused ja õppesisu

Välilaagris korraldatakse lihtsustatud ja lühendatud sõdurioskuste kursus kavade alusel. Kõik praktilised harjutused tehakse rühmas. Teoreetilisi teadmisi harjutatakse ja kinnistatakse tegevuse käigus. Eesmärk on tutvuda kaitseväge rutiini ja päevaplaaniga.

Riviõpe

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tegutseb ühtse meeskonnana organiseeritult jao ja rühma koosseisus;
- saab aru sõjaväelisest rivikorrast ning oskab esmaseid rivivõtteid paigal ja liikumisel kolonnis.

Õppesisu

Praktiliste harjutuste vaheetapid algavad ja lõpevad rivikorras, mille käigus omandatakse üldised oskused meeskonnatöökäigis rivis.

Isiklik ja rühmavarustus

Õpitulemused

Kursuse lõpus tunneb ning oskab õpilane kasutada üksikvõitleja ja allüksuse üldvarustust ning teab selle otstarvet.

Õppesisu

Õpitakse tundma üksikvõitleja ja rühma varustust, selle otstarvet, praktilist kasutamist ning hooldamist.

Rännak üksuse koosseisus ja üksikvõitleja liikumine maastikul

Õpitulemused

Kursuse lõpus oskab õpilane liikuda päeval ja öösel jalgsi rännakukolonnis ning üksikvõitlejana maastikul.

Õppesisu

Õpitakse tundma ning harjutatakse erinevaid liikumisviise üksuse koosseisus ja üksikvõitlejana ümberpaiknemise korral, kasutatakse käemärke ning harjutatakse tegevusi nende järgi.

Välilaagri rajamine ja eluolu välitingimustes. Keskkonnakaitse

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb kaitsevaelist rutiini ja päevaplaani;
- täidab erinevaid ülesandeid välitingimustes jao koosseisus majutusala rajades;
- valmistab ette ja lõpetab väljaõppelaagri, vähendades väljaõppe tegevuse mõju loodusele, sh hoides ära reostuse ja metsatulekahju;
- tunneb keskkonnakaitse põhimõtteid välitingimustes majutust korraldades.

Õppesisu

Harjutatakse üksuse majutuse korraldamist välitingimustes, paiknemisala ettevalmistamist, telkide püstitamist, söögi- ja hügieenialade ettevalmistamist.

Toitlustamine ja hügieen välitingimustes

Õpitulemused

Kursuse lõpus tunneb ning täidab õpilane välitingimustes toitlustamise ja hügieeni reegleid.

Õppesisu

Harjutatakse toitlustamise korraldamist välitingimustes koos sooja toidu ettevalmistamise ja 24 h kuivtoidupakkide kasutamisega.

Orienteerumine maastikul

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- orienteerub kaardi ja kompassi järgi vähe- ja keskmiselt liigendatud maastikul;
- määrab kaardil direktsiooninurga, maastikul kompassi järgi asimuudi ja kaitsevæe kaardil UTMi koordinaate;
- orienteerib maastikul kompassi järgi kaardi ning liigub mööda etteantud marsruuti;
- tunneb õist orienteerumist piiravaid tegureid.

Õppesisu

Harjutatakse kaardi ja kompassi tundmist vähe- ja keskmiselt liigendatud maastikul, oma asukoha määramist, kauguste määramist ning objektidele osutamist erineval maastikul ja erinevas valguses.

Varjumine ja varjatud liikumine maastikul

Õpitulemused

Kursuse lõpus tunneb ja kasutab õpilane peamisi moondamise ning varjatud liikumise võimalusi erineval maastikul ja erinevas valguses.

Õppesisu

Harjutatakse erinevaid moondamise ja varjatud liikumise võimalusi. Õpitakse tundma, miks on asjad erinevas keskkonnas ja valguses nähtavad.

Esmaabi välitingimustes

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- oskab tegutseda hädaolukorras; tunneb ja kasutab üldiseid esmaabivõtteid, elustamise põhimõtteid ning välioludes ellujäämist; oskab kutsuda abi;
- teab ja oskab kasutada erinevaid kannatanu transportimise võtteid;
- tunneb võimalikke käepäraseid ja meditsiinilisi abivahendeid ning oskab neid kasutada; oskab anda esmaabi erakorraliste haiguste ja mürgistuste korral ning traumakannatanule.

Õppesisu

Harjutatakse üldisi esmaabivõtteid ja elustamist ning õpitakse tundma välioludes ellujäämise põhitõdesid.

Relvaõpe, laskeasjandus ja ohutushoid

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb ning järgib relvadega ümberkäimise ohutuseeskirju ja -nõudeid;
- võtab iseseisvalt laskeasendeid ja kasutab õiget päästmistehnikat;
- käitub lasketiirus turvaliselt laskmiskäskluste järgi;

- sooritab ohutult tiirulaskmise praktilisi harjutusi juhendaja kontrolli all.

Õppesisu

Õpitakse tundma Eesti kaitseväes kasutusel olevaid käsitulirelvi. Harjutatakse automaadi käsitlemist ning erinevaid laskeasendeid. Õpitakse tundma ohutushoidu. Osaletakse praktilisel laskeharjutusel juhendaja kontrolli all.

Kodanikukaitse

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- oskab hinnata ohte ning käituda erinevate ohtude korral: tuleoht, mürkaineoht, radiatsioonioht ja plahvatusohtlikest esemetest tingitud oht;
- kasutab esmaseid kaitse- ja tulekustutusvahendeid.

Õppesisu

Õpitakse tundma tegutsemist erinevate ohtude korral ja kasutama esmaseid kaitsevahendeid.

Hindamise üldised alused

Riigikaitse õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised. Suulise arutluse kõrval on olulisel kohal kirjalikud tööd: testid, töö kaardiga, statistika ja õigusaktide kasutamine ning analüüs, referaatide ja uurimistöde koostamine, arvamustöö kirjutamine, juhtumianalüüs. Nii teoreetilist kui ka praktilist kursust hinnates arvestatakse ainealaste teadmiste ja oskuste taset, aktiivsust osalemisel praktilises tegevuses ning vastutustunnet ja kaaslaste toetamist ühistegevuses ja rühmatöös – kodanikuosalust.

Kontrollivaid ülesandeid koostades tuleb arvestada, et esindatud oleksid erineva tasandi ülesanded: teadmiste kontrollimine (mõisted, faktid, seaduspärasuste tundmine), teadmiste

rakendamine (kasutamine uues situatsioonis), mõistmine (kirjeldamine, seletamine, ümbersõnastamine), analüüs ja süntees (seoste näitamine, võrdlemine, rühmitamine, eristamine, faktide sidumine seaduspärasustega) ning hinnangu andmine (järeldeste, otsustuste tegemine). Laagris hinnatakse praktilisi sooritusi. Ohutushoiutesti positiivne sooritus on eelduseks praktilisel laskeharjutusel osalemiseks.

5.12 Õpioskused

Kursuse lühikirjeldus

Õpioskused on kooli poolt pakutav kohustuslik kursus kümnendate klasside õpilastele. Tunnid toimuvad kolm korda nädalas, seitsme nädala jooksul esimesel perioodil. Kursus toetab õpilaste paremat hakkama saamist tänapäeva õpikeskkonnas ning igapäeva elulistes situatsioonides, omandades selleks vajalikke teadmisi ja oskusi. Kursus aitab kaasa aktiivse, teadliku ja empaatiavõimelise õppija kujunemisele, kes oskab püstitada jõukohaseid eesmärke, peab oluliseks probleemi lahendamise oskust. Õppija on teadlik, et on oma hoiakute ja väärtushinnangutega inspireeriva õpikeskkonna looja. Õpilasi julgustatakse arutlema ja avaldama oma arvamust nii suuliselt kui kirjalikult, kasutades erinevaid õppemeetodeid. Kursus toetab õppesisu ja tegevuse kaudu läbivate teemade käsitlemist (elukestev õpe ja karjäärivalik, kultuuriline identiteet, tervis, väärtused, kõlblus jms) ning aineülesete üldpädevuste kujunemist.

Õppe-ja kasvatuseesmärgid

Kursuse peamiseks eesmärgiks on selgitada ja analüüsida olulisemaid õppimisega seotud protsesse ning seotust igapäeva eluga. Õpioskuste kursus toetab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja õpipädevuse kujunemist. Toetab õpilase isiksuse arenemist ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist. Võimaldab individuaalset ja kollektiivset õpet ning seob õpet koolivälise eluga (nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne).

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab, mis on õppimine, ning selgitab, kuidas omandatakse teadmisi ja oskusi;
- teab ja kirjeldab erinevaid õppimise viise: visuaalne, kinesteetiline, auditiiivne;
- toob näiteid õppimise viiside rakendumise kohta õpitegevustes ning oskab analüüsida oma õpitegevusi;

- teab probleemide lahendamise etappe ja takistusi probleemide lahendamisel, tuues näiteid protsessi kirjelduse ja takistuste kohta;
- teab väärtuste, hoiakute ja eelarvamuste mõju õppimisele;
- mõistab õppimise olemust, pärilikkuse ja keskkonna osa õppimisel ning vaimsete võimete kujunemisel;
- mõistab emotsionaalse ja sotsiaalse intelligentsuse olulisust õpikeskkonna kujunemisel;
- oskab kasutada erinevaid õpistrateegiaid ja loovust õppimisel;
- mõistab motivatsiooni mõjutavaid tegureid ja oskab ennast motiveerida;
- teab erinevaid psüühikahäired ning mõistab, et need mõjutavad õppimist ja õpitulemust;
- rakendab erinevaid e-õppe võimalusi.

Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- kasutatakse rühma- või paaristööd erinevate ülesannete lahendamisel;
- tehakse väiksemamahulisi uurimuslikke ja praktilisi töid;
- arendatakse loovust ja iseseisvust, isemõtlemist ja iseotsustamist korraldatakse eksperimente, rollimänge ja ajurünnakuid;
- kasutatakse erinevaid meetodeid, et konstrueerida ja kinnistada teadmisi ning leida ainete vahelisi seoseid;
- otsitakse õpioskuste alast infot (nt mõtlemine, keskendumine, mälu jne) erinevatest allikatest, sh võõrkeelsetest ja elektroonilistest;
- laiendatakse õpikeskkonda (tavaklassist väljas).

Õppesisu

Sissejuhatus – kursuse eesmärk, hindamine (kooli hindamisjuhend), kooli õppekorralduse tutvustamine, valikained, suunaained, järele vastamine, täiendav õppetöö, kodukord.

Väärtused, hoiakud, eelarvamused. Õppimise bioloogilised alused. Õppimine ja mõtlemine, erinevad õpistiilid, erinevad õppijad. Motivatsioon ja seda mõjutavad tegurid.

Suhtlemine. Konflikt, selle lahendamine. Suhtlemistõkked. Emotsioonid ja nende juhtimine. Emotsionaalne ja sotsiaalne intelligentsus. Psüühikahäired ja õppimine (meeleoluhäired, adhd, autismispektrihäired. Stressireaktsioonid, kohanemishäired, sõltuvus).

Ajaplaneerimine. E-õppe metoodika, erinevate haridustehnoloogiliste võimaluste kasutamine koolis.

Hindamise üldised alused

Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivset minapilti ja adekvaatset enesehinnangut, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi enesehindamiseks. Antud aines hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele suulist tagasisidet. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu. Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning nende seoseid;
- selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga;
- eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
- demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
- kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

5.13 Uurimistöö alused

Kursuse lühikirjeldus

Uurimis- või praktiline töö on uurimisprotsessi konkreetne tulemus ehk kirjalik aruanne, mis kajastab õpilase oskust iseseisvalt mõelda ja sisaldab õpilase oma seisukohti.

Valikõppeaine annab algteadmised teadusliku uurimis- või praktilise töö olemusest, meetoditest, etappidest, struktuurist, vormistamisest, retsenseerimisest ning kaitsmisest. Valikõppeaine koosneb auditoorsetest loengutest ja praktilistest tegevustest loengute toetamiseks (n: viitamise praktikum, automaatse sisukorra koostamine jne), mille jooksul käsitletakse eespool nimetatud teemasid. Kursus toetab paralleelselt koolieksamiks valmiva uurimis- või praktilise töö tegemist.

Valikõppeaine on tihedalt lõimitud emakeele, võõrkeele, infotehnoloogia ja uurimis- või praktilise töö teemaga otseselt seotud ainekursustega. Kursuse õpetamisel arvestatakse Läänemaa Ühisgümnaasiumi uurimistöõde juhendiga, kus on fikseeritud uurimis- ja praktilise

töö struktuuri, viitamise ja vormistamise nõuded ning esile toodud juhendaja ja retsensendi roll ning hindamise põhimõtted. Kursuse auditoorsed tunnid toimuvad klassiruumis, kus on internetiühendusega arvuti ja projektor, valdavalt toimuvad tunnid arvutiklassis, kus igal õpilasel on kasutada personaalne arvuti, või tavalises klassiruumis, kus iga õpilane saab kasutada sülearvutit.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Kursusega taotletakse, et õpilane:

- oskab seada eesmäärke, sõnastada uurimusküsimuse või hüpoteesi ja põhjendada teemavalikut ning vastutada ülesande elluviimise eest;
- oskab planeerida ja korraldada uuringuid või praktilist tööd;
- oskab planeerida uurimis- või praktilise töö koostamist;
- arendab loovust ja süsteemset mõtlemist;
- kasutab erinevaid teabeallikaid ning hindab kriitiliselt neis sisalduvat infot;
- saab ülevaate ja kogemuse andmete kogumise, töötlemise ning analüüsimise meetoditest;
- vormistab arvutil teaduslikkuse nõudeid järgivat uurimis- või praktilise töö;
- esitab, hindab ja põhjendab uurimistöö tulemusi (õpib esinema kaitsmisel);
- oskab retsenseerida kaasõpilase tööd.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- tunneb uurimistöö koostamise metoodikat;
- orienteerub valitud ainevaldkonna lihtsamas kirjanduses, leiab vajaliku info ja analüüsib seda kriitiliselt;
- tunneb peamisi uurimistööks vajalike lähteandmete kogumise meetodeid (vaatlus, eksperiment, küsitlus, kogemuste üldistamine jt);
- töötleb andmeid sobivate meetoditega;
- analüüsib uurimistulemusi sobivate meetoditega (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine jt);
- oskab vormistada oma töö uurimis- ja praktiliste tööde juhendi järgi;
- oskab teha esitlust oma töö kohta ja seda suuliselt kaitsta;
- oskab anda konstruktiivset tagasisidet kaasõpilase uurimistöö kohta – kirjutada retsensiooni.

Kursuse õppesisu

Uurimistöö olemus

Kvantitatiivne ja kvalitatiivne uurimus. Praktilise töö liigid. Uurimis- ja praktilise töö eesmärgid. Uurimisprobleem. Mõistete defineerimine.

Uurimistöös kasutatavad meetodid

Meetodite liigid ja valik. Valmisandmestikud (ametlik statistika, statistilised andmebaasid, arhiivimaterjalid, uurijate varasemad materjalid, muud dokumendikogud). Andmekogumismeetodid (vaatlus, eksperiment, mõõtmine, intervjuu, ankeetküsitlus, päevikumeetod, hinnanguskaala jne). Andmetöötlusmeetodid (keskmiste arvutamine, korrelatsioon jne). Analüüsimeetodid (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine).

Uurimistöö etapid

Koostöö juhendajaga. Teema valik ja piiritlemine. Töö allikatega (elektroniline teabeotsing, allikakriitika ja plagieerimise vältimine). Töö esialgse kava koostamine. Hüpoteesi, uurimisküsimuse formuleerimine. Materjali (faktide) kogumine ja analüüs. Uurimistöö teaduslik tõlgendamine ja tulemuste üldistamine. Uurimistöö kirjalik vormistamine.

Uurimistöö struktuur

Tiitelleht. Automaatne sisukord. Sissejuhatus. Põhiosa (peatükid ja alapeatükid). Kokkuvõte. Kasutatud materjalid. Lisad. Retsensioon.

Tabelid ja joonised ja muu illustratiivne materjal

Kasutamisaala. Vormistamisnõuded.

Stiil ja keel

Akadeemiline kirjastiil. Loetavus ja mõistetavus. Terviklikkus ja sidusus. Lauseehitus ja sõnavalik. Objektiivsus. Ajavormid. Loetelud. Lühendite ja numbrite kasutamine tekstis. Õigekeel.

Viitamine ja vormistamine

Tsitaat ja refereering. Tekstisisene viitamine. Viitekirjete koostamine. Allikaloend (artikkel, raamat, õigusaktid, arhiivimaterjalid, elektroonilised allikad, dokumendid ilma isikuandmeteta jne).

Kaitsmine

Kaitsmise sisu ja ülesehitus – esitluse koostamine. Avalik esinemine.

5.14 Innovatsioon ja tulevikukujundamine

Ainekava väljatöötamisel

5.15 Majanduse alused (v.a majandusklass)

Kursuse lühikirjeldus

Kursus toetab õpilaste ettevõtlikkust, annab teadmisi majandusvaldkonnas toimuvatest protsessidest, aitab kriitiliselt mõtestada ettevõtluse eesmäärke ja sihte ning pakub praktilisi võimalusi, läbi äriplaani koostamise ja arutelude, ettevõtluse alustamiseks. Kursus aitab kaasa aktiivse, teadliku ja ettevõtliku õppija kujunemisele, kes oskab püstitada jõukohaseid eesmäärke ja peab oluliseks probleemi lahendamise oskust ning isikliku motivatsiooni arendamist.

Ainekursuse eesmärgiks on toetada õppijate ettevõtluspädevuse, õpipädevuse ja sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujunemist ning toetab oluliselt ka ainevaldkondade vahelist lõimingut, käsitledes majandusvaldkonda seoses keskkonna- ning sotsiaalküsimustega.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- mõtleb kriitiliselt ja loovalt, arendab ning hindab oma ja teiste ideid, põhjendab oma valikuid ning seisukohti;
- käitub eetilisel, järgib üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid;
- vastutab oma valikute, otsustuste ja endale võetud kohustuste eest, austab teiste inimeste ja iseenda vabadust, on suveräänne isiksus;
- omab väljakujunenud loodusteaduslikku maailmapilti ning mõistab nüüdisaegse loodusteaduse olemust, teab globaalprobleeme, võtab kaasvastutuse nende lahendamise eest, väärtustab ja järgib jätkusuutliku arengu põhimõtteid;
- on kujundanud oma aktiivse kodanikupositsiooni, tunnetab end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis, oskab konflikte vältida ja lahendada, käitub tolerantselt;
- orienteerub majanduse terminoloogias ning sisus, oskab näha enda võimalusi ja potentsiaali osaleda ettevõtluses;
- mõistab ettevõtluse tähtsust ja rolli ühiskonnas;
- oskab analüüsida nõudlust ja pakkumist mõjutavaid tegureid;
- omab ülevaadet riigi rahasüsteemi toimimise põhimõtetest ning ettevõtluse finantseerimise võimalustest;
- mõistab vajadust olla kursis majanduse arengutega maailmas.

Õppesisu

Sissejuhatatus majandusõpetusse. Ettevõtlus kui majanduse alus. Õppija potentsiaali ning eneseanalüüsi osast endale sobiva ettevõtlusvaldkonna valimisel. Loovus ja innovatsioon. Motivatsioon. Ideed versus struktuurid. 10 müüti ettevõtlusest. Kokkulepped kursuse temaatika osas.

Mis on majandusteadus? Vaba ettevõtlus, turumajandus. Inimeste vajadused, nõudlus, pakkumine, nappus. Konkurents. Majanduslik mõtlemine, ettevõtluse põhieesmärgid. Mikro- ja makromajandus, turumajandus, muud majandussüsteemid. Erinevate majandussüsteemide nõrkused ja tugevused.

Turumajanduse alused. Majandusringlus. Erinevad ettevõtlusvormid (FIE, osaühing, aktsiaselts, usaldusühing jne). Fair Trade, sotsiaalne ettevõtlus, mahepõllumajandus. Ettevõtte rahastusvõimalused. Investeerimine, börs. Start-up firmad.

Toote omahinna leidmine. Turundus. Konkurents ja selle olemus. Turustruktuuri mõju firmade konkureerimisele. Näited konkureerivatest ettevõtetest, ebaaus (ebaetiline) konkurents.

Raha ja pangandus. Raha mõiste ja rolli avamine. Maksud. Hind ja hindade stabiilsus. Rahapoliitilised vahendid. Keskpang ning selle ülesanne. Pangandus, erinevad pankade liigid. Laenud, intressimäärad. Erinevad maksekeskkonnad ja makseviisid. Inflatsioon, deflatsioon. Kas ja miks peaks ettevõtte laenama, millised on muud rahastusvõimalused pankadest.

Rahvusvaheline majandus. Globaliseerumine ja maailmamajandus 21. sajandil.

Mis on avatud majandus. Ressursside ebaühtlane jaotus maailmas. Erinevad väliskaubanduspiirangud ning nende mõju. Tollimaksud, kvoodid. Siseturu kaitsmine. Keskkonnaprobleemid, globaalne majanduskriis, põhjused, tagajärjed, lahendused.

5.16 Majanduse alused (majandusklassile)

Kursuse lühikirjeldus

Majanduse aluste õppimise eesmärk on omandada üldine arusaamine ühiskonnas toimuvatest majandusega seotud nähtustest ja protsessidest ning vastastikustest seostest nii üksiksiku, ettevõtte, riigi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Õpitakse analüüsima tööturu nõudmisi ja pakkumisi, mõistma töötaja kui ühe põhilise ressursi väärtust tööandja jaoks, nägema töötaja rolli kõrval ka tööandja/ettevõtja rolli ning hindama oma soove ja võimalusi. Seejuures arendatakse õpilastes ettevõtlikku ja keskkonda väärtustavat ning säästvat eluhoiakut, probleemide lahendamise ja uurimise oskusi.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib, kuidas erinevad majandussüsteemid lahendavad põhilisi majandusprobleeme;
- mõistab vajaduste ja valikute vahelisi seoseid majanduses;
- teab, millega tegelevad majandusteadlased;
- mõistab, kuidas nappus sunnib inimesi valima ressursside vahel ja kaaluma alternatiivkulusid;
- teab turumajanduse alustalasid;
- iseloomustab nõudmise ja pakkumise koosmõju tasakaaluhinna kujundamisel;
- saab aru pakkumise ja nõudluse joonistest;
- hindab nõudluselastsuse mõju nõutavale kogusele;
- selgitab defitsiidi ja ülepakkumise majanduslikke ja sotsiaalseid tagajärgi;
- tunneb kodumajapidamiste ressursside ja isiklike oskuste tähtsust toimetuleku eeldusena;
- analüüsib tööjõu iseärasusi sõltuvalt tegevusalast ja ametikohast;
- oskab vormistada nõuetekohaselt elulookirjeldust ja töökohataotlust.

Õppesisu

Majanduse olemus

Esmamulje, lauakaart, visiitkaart. Majandusteadus, majanduse olemus, majanduslik käitumine, majanduslik mõtlemine. Inimeste vajadused, valikud. Majanduse põhivalikud – mida, kuidas, kellele? Majandussüsteemid – käsu-, tava-, turu- ja segamajandus. Mikro- ja makroökoonoomika. Turumajanduse alused – eraomand, hinnasüsteem, turukonkurents, ettevõtlikkus. Tootmistegurid. Ressursid (loodusressurss, inimressurss, kapital). Majandusringlus. Tootmisvõimaluste kõver. Tootmisvõimaluste piir. Motiiv, kasum. Nappus. Kompromiss. Alternatiivkulu. Nappus vs küllus Piirkulu, piirtulu.

Nõudmine, pakkumine, hind

Nõudlus. Pakkumine. Tasakaaluhind. Hinnamõju. Nõudluselastsus. Nõudlust ja pakkumist mõjutavad tegurid. Defitsiit. Sufitsiit.

Inimene kui omanik, tootja, töötaja ja tarbija

Kodumajapidamised. Isiklik ja pere eelarve, eelarve piirangud. Oskused ja võimed. Tarbija, säästlik tarbimine, tarbijakaitse. Tööjõud ja tööhõive. Tööturg. Palgad. Maksud ja maksed. Töötaja, juhi ja alluva rollid. Töölevõtu vestlus, CV koostamine. Tööseadusandlus. Ärietika.

Hindamise üldised alused

Hinnatakse majandusalaste tekstide ja statistiliste andmetega töötamise, informatsiooni leidmise, situatsiooniülesannete lahendamise oskust, praktiliste ülesannete vormistust/korrektust, projektides ja seminarides osalemise aktiivsust.

5.17 Ettevõtluse alused

5.17.1 Ettevõtluse alused I

Kursuse lühikirjeldus

Kursuse käigus tutvutakse ettevõtluse põhitõdedega, erinevate vormide, tähtsuse, mõjude ja võimalustega. Saadakse ülevaade ettevõtte alustamisega seotud ülesannetest ja rajamise etappidest, õpitakse koostama lihtsamat äriplaani.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab ettevõtja kohustusi, riske ja tasusid;
- analüüsib ettevõtte põhilisi kohustusi oma töötajate, klientide, aktsionäride ja kohaliku ühiskonna ees;
- mõistab ettevõtlust kui elatise teenimise võimalust;
- oskab koostada lihtsa äriplaani oma äriidee teostamiseks;
- teab ettevõtte kohustusi riigi ees;
- teab kaasaegse tehnoloogia ja ressursside efektiivse ning keskkonnasäästliku kasutamise mõju tootlikkusele ja selgitab tootlikkust;
- tunneb konkurentsiliike;
- toob näiteid ja selgitab absoluutset ja suhtelist eelist;
- oskab hinnata konkurentsi positiivseid ja negatiivseid mõjusid, seostada konkurentsi reaalse eluga;
- väärtustab kvalifitseeritud tööoskusi ja haridust;
- käitub keskkonnateadlikult;
- teab juhi peamisi ülesandeid meeskonna liidrina;
- oskab kasutada erinevaid tehnikaid juhtimisprobleemidele lahenduste pakkumisel;
- arendab meeskonnas töötamise oskust.

Õppesisu

Ettevõtlus

Ettevõtlus. Ettevõtlikkus, ettevõtjate roll majanduses. Ettevõtja, ettevõtte. Ettevõtja kohustused, riskid, kasum, kahjum. Ettevõtjate strateegiad. Ettevõtte missioon, visioon, strateegia, taktika. Ettevõtte organisatsioonilised vormid. FIE, osaühing, aktsiaselts, täisühing, usaldusühing, MTÜ jne. Ettevõtja karjäär. Äriseadustik. Väike- ja suurettevõtted. Ettevõtluskeskkond. Ettevõtlusriskid. Kodukoha ettevõtete kaardistamine.

Ettevõtte alustamine

Ettevõttega alustamine, rajamise etapid. Ettevõtluse tugisüsteemid. Äriidee, äriplaan, ärimudel. Toode ja teenus. Tootlikkus, kvaliteet. Püsi- ja muutuvkulud. Tootmisplaan, müügiplaan. Kaasaegse tehnoloogia, ressursside efektiivse ning keskkonnasäästliku kasutamise mõju tootlikkusele. SWOT analüüs. Väärtuspakkumine. Õpilafirma programm.

Konkurents ettevõtluses

Konkurentsi vormid. Konkurentsielis. Konkurentsi positiivne ja negatiivne mõju tootmisele ja tarbijale. Absoluutne ja suhteline konkurentsielis. Edu- ja ebaedu. Konkurents ja keskkond.

Juhtimine

Juhtimine ja juhtimisotsused. Eesmärkide püstitamine, planeerimine. Meeskonnatöö, rollid, organisatsioon, tööjaotus, motiveerimine, kontrollimine, koolitamine. Ajakasutus.

Hindamise üldised alused

Hinnatakse majandusalaste tekstide ja statistiliste andmetega töötamise, informatsiooni leidmise, situatsiooniülesannete lahendamise oskust, praktiliste ülesannete vormistust/korrektust, projektides ja seminarides osalemise aktiivsust.

5.17.2 Ettevõtluse alused II

Kursuse lühikirjeldus

Kursuse käigus tutvutakse ettevõtlusega seotud rahastamise põhitõdedega ja raamatupidamise algtõdedega. Eesmärgiks on mõista majandustehingute ajalise süstematiseerimise vajalikkust, tutvuda ettevõtte kohustustega riigi, klientide ja töötajate ees. Teemade teoreetiline käsitlemine toimub paralleelselt praktiliste ülesannete lahendamisega.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab raamatupidamise algtõdesid ja kasutab õigesti raamatupidamisega seotud mõisteid;

- saab aru raamatupidamise aruandluse koostamise põhimõtetest;
- oskab koostada eelarvet;
- koostab lihtsa bilansi ja kajastab majandustehingute muutused bilansis;
- mõistab raamatupidamises kajastatavate maksude arvestamise süsteemi;
- teab kontoplaani koostamise põhimõtteid;
- teab, mida tuleb kajastada bilansis ja mida kontodel;
- saab aru kahekordse kirjendamise põhimõttest;
- oskab lausendada, debiteerida, krediteerida;
- oskab lahendada erinevaid finantskirjaoskuse ülesandeid: varade liigitamine, bilansimaht, amortisatsioon, kohustuste jagunemine, aktiva ja passiva leidmine, bilansi koostamine, kasumi ja kahjumi arvutamine, tulude ja kulude jaotamine, debiteerimine ja krediteerimine jne;
- tunneb tähtsamate väärtpaberite (võlakirjade ja aktsiate) olemust ning erinevust, selgitab väärtpaberiturutegevust ja tähtsust riigi majanduses;
- mõistab ettevõtte tulude ja kulude kujunemist.

Õppesisu

Ettevõtte rahastamine

Raha ajalugu, omadused, funktsioonid. Säästmine, investeerimine, laenamine.

Väärtpaberid. Ettevõtluse rahastamise allikad.

Ettevõtlusega seotud kulud, tulud, maksud

Kulu ja tulu kujunemine. Muutuvkulu, püsikulu. Kasum, kahjum, kasumilävi. Käive. Tulude, kulude, tegevusmahu ja kasumi vahelised seosed. Omanikutulu ehk dividendid. Käibemaks.

Tulumaks. Sotsiaalmaks. Töötuskindlustusmaks.

Finantsplaneerimine

Kasumiplaan. Rahavoogude plaan. Bilanss.

Ettevõtte raamatupidamine

Ettevõtte raamatupidamise alused. Aktiva, passiva, bilanss. Vara (materiaalne, immateriaalne), käibevara, põhivara. Amortisatsioon. Kohustus/võõrkapital (lühiajaline, pikaajaline), omakapital/netovara, varade finantseerimise allikad. Deebet, krediid, debiteerimine, krediteerimine. Konto, liikumised kontol ja kontoplaan. Kahekordne kirjendamine, lausendamine. Kassa- ja tekkepõhine arvestus. Aruandlus.

Hindamise üldised alused

Hinnatakse majandusalaste tekstide ja statistiliste andmetega töötamise, informatsiooni leidmise, situatsiooniülesannete lahendamise oskust, praktiliste ülesannete vormistust/korrektust, projektides ja seminarides osalemise aktiivsust.

5.18 Turundus

Kursuse lühikirjeldus

Kursuse käigus saadakse ettekujutus turunduse arengust, põhimõistetest, planeerimise alustest ja muudest turundusega seotud teemadest. Materjal esitatakse probleemipõhiselt ja õpilase igapäevaeluga ning majanduses toimuvaga seostatult. Õppimise käigus arendatakse õpilastes ettevõtlikkust, keskkonda väärtustavat ja säästvat eluhoiakut. Uurimusliku/avastusliku õppe käigus omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise, vaatluste tegemise, tulemuste töötlemise, tõlgendamise ja esitamise oskused.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- seletab ja kasutab turunduse põhimõisteid ja teab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid;
- oskab hinnata tootmistegureid ja selgitada, kuidas turg ja hind määravad tootmist ja tarbimist, analüüsib nõudlust ja pakkumist mõjutavaid tegureid;
- arendab suhtlemis- ja juhtimisoskust, teeb koostööd ja väärtustab jätkusuutlikkust;
- saab aru, et tarbimise eelduseks on inimeste vajadused, tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana, oskab tarbida säästlikult;
- analüüsib ettevõtte rolli turumajanduses;
- teab turunduse eesmärgid ja turundusmeetmetestiku tähtsust turunduse juhtimisprotsessis;
- teab tegureid, mis mõjutavad koduasula turunduskeskkonda;
- hindab üldjoontes Eesti majanduse arengusuundi ja turundusvõimalusi.

Õppesisu

Turunduse olemus, põhimõisted. Turunduskeskkond. Turunduse objektid, põhiprintsiibid. Turunduskontseptsioonid, kaasaegsed turunduskäsitlused. Turundusmeetmed, turunduse planeerimine (strateegia, taktika, juhtimine), turundusplaan. Nõudmine/pakkumine, tarbija/turg. Tarbija ostukäitumine. Sihtturundus. Turu segmenteerimine. Positsioneerimine. Hinnakujundus. Toode – määratlus, tunnused, elutsükkel. Bränd ja kaubamärk.

Turunduskommunikatsiooni etapid. Promotsioon. Reklaam. Müügiargument. Jaotuskanalid. Turu-uuringud/turuanalüüs. Turundusteave. Koduasula turunduskeskkond.

Hindamise üldised alused

Hinnatakse majandusalaste tekstide ja statistiliste andmetega töötamise, informatsiooni leidmise, situatsiooniülesannete lahendamise oskust, praktiliste ülesannete vormistust/korrektust, projektides ja seminarides osalemise aktiivsust.

5.19 Makromajandus

Kursuse lühikirjeldus

Kursuse käigus tutvutakse panganduse ja kindlustuse olemusega, majandusringluse ja valitsuse rolliga majandusringluses, majanduse muutuste ja globaliseerumise mõjuga erinevates regioonides. Õpitakse riike võrdlema erinevate majandusnäitajate alusel. Arutletakse raha, kaubanduse ja kaubanduspiirangute mõju üle riigile, ettevõttele, tarbijale ning paljude muude majandusküsimuste üle.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- analüüsib kommertspankade rolli maksete teostajana ja vahendajana raharingluses, hoiuste ning laenude tähtsust pankade bilansis;
- teab keskpanga ülesandeid raharingluse korraldajana, valuutareservi hoidjana ja kommertspankade järele valvajana;
- tunneb kindlustuse olemust ja kindlustuse pakutavaid teenuseid;
- teab inflatsiooni ja deflatsiooni põhjusi ning arutleb nende tagajärgede üle;
- analüüsib tarbijahinnaindeksi kujunemist ning selle muutusi seoses hindade ja palkade muutumisega;
- tunneb tähtsamate väärtpaberite (võlakirjade ja aktsiate) olemust ning erinevust, selgitab väärtpaberituru tegevust ja tähtsust riigi majanduses;
- toob näiteid valitsuse pakutavate hüvede kohta;
- tunneb valitsuse reguleerivat ja suunavat rolli majandusringluses ning hüvede ümberjagamisel;
- analüüsib valitsuse majanduspoliitikat majandusliku stabiilsuse, riigikaitse ja sotsiaalse turvalisuse tagamisel;

- arutleb riigieelarve moodustamise, maksupoliitika ja tulude ümberjaotamise üle;
- analüüsib kaubanduse rolli nii riigi kui ka rahvusvahelises majanduses;
- selgitab suhtelist ja absoluutset eelist;
- tunneb raha vahetusväärtuse mõju riigi ekspordile ja impordile;
- tunneb maailma regioonide majandusliku arengu iseärasusi ja erinevusi;
- mõistab tehnoloogilise arenguga saavutatud majanduskasvu ja elatustaseme tõusuga kaasnevaid võimalikke negatiivseid muutusi ühiskonnas: linna ja maa vastandumist, tööpuuduse kasvu, tulude ebavõrdset jaotust ja elanikkonna kihistumist, ressursside ammendumist;
- teab spetsialiseerumise ja globaliseerumise mõisteid, toob nende kohta näiteid maailmamajandusest;
- teab mitmesuguseid kaubanduspiiranguid: tollimaks, kvoodid, tollivälised kaubandustõkked, dumping; analüüsib kaubanduspiirangute mõju üksiktarbijale ja ettevõtetele nii koduriigis kui ka teistes riikides.

Õppesisu

Majanduse ajalugu

Majandusteoreetikud. Kauplemise algus. Majanduskriisid. Majanduspoliitika. Turumuutused.

Pangandus

Pangandussüsteem, keskpank ja kommerts pangad, nende ülesanded ja roll raharingluses, pakutavad teenused. Hoiustamine ja laenamine, riskid. Euro ja selle kasutamine Euroopas. Kindlustus ja kindlustuse pakutavad teenused. Väärtpaberiturg ja selle mõju majandusele. Inflatsioon, deflatsioon. Tarbijahinnaindeks.

Valitsuse osa majanduses

Valitsuse roll majanduses. Majandusringlus. Riigieelarve moodustamine, tulud ja kulud. Eesti riigi eelarve. Erinevad maksusüsteemid, nende eelised ja puudused. Otsesed ja kaudsed maksud Eestis. Fiskaal- ja monetaarpoliitika. Eesti maksupoliitika. Majanduse tsüklilisus.

Rahvusvaheline majandus

Riikide võrdlemine ja rühmitamine erinevate majandusnäitajate alusel: SKT, IAI, THI jne. Rahvusvaheline majandus. Suhteline ja absoluutne eelis, spetsialiseerumine. Eksport, import. Globaliseerumine. Õiglane kaubandus. Valuuta, valuutaturg, valuutakurss, ostujõu pariteet. Rahvusvahelised majandusorganisatsioonid. Euroopa Liit ja vabakaubandus. Kaubanduspiirangud: tollimaks, kvoodid, tollivälised kaubandustõkked, dumping. Eesti sise-

ja välismajandus, arengusuunad. Nüüdisaegsed suunad maailmamajanduses. Regioonide majandusliku arengu iseärasused ja erinevused. Tööpuuduse kasv, tulude ebavõrdne jaotus ja elanikkonna kihistumine, ressursside ammendumine, ületootmine.

Hindamise üldised alused

Hinnatakse majandusalaste tekstide ja statistiliste andmetega töötamise, informatsiooni leidmise, situatsiooniülesannete lahendamise oskust, praktiliste ülesannete vormistust/korrektust, projektides ja seminarides osalemise aktiivsust.

5.20 Jätkusuutlik majandus

Kursuse lühikirjeldus

Kursus toetab õpilaste tervikliku arusaama kujunemist tuleviku arengutest ühiskonna, majanduse ning keskkonnaaspektide seostamise kaudu. Kursus aitab kriitiliselt mõtestada, analüüsida ja sünteesida erinevaid ühiskonna probleeme ja lahendusi, eelkõige majandusvaldkonna näidete kaudu, aitab kaasa aktiivse, teadliku ja ettevõtliku õppija kujunemisele, kes oskab püstitada jõukohaseid eesmärke ja peab oluliseks probleemi lahendamise oskust ning innovaatiliste lahenduste leidmist. Kursus seab erilisele kohale õppija väärtuskasvatuse, tuues fookusesse erinevate otsuste ja tegevuste väärtuspõhisuse. Toetatakse rahvusvaheliste strateegiliste suuniste arutelule, teaduse uusimate arengute uurimisele ning lahenduste väljatöötamisele kohalikus kontekstis.

Kursus toetab oluliselt ka ainevaldkondade vahelist lõimingut ning õppijas terviksüsteemse mõtlemise kujunemist, käsitledes majandusvaldkonda seoses keskkonna- ning sotsiaalküsimustega.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- teab ja tunneb jätkusuutliku arengu ja jätkusuutliku majanduse põhimõtteid, loogikat ja vajadust;
- oskab arvestada jätkusuutliku arengu põhimõtetega nii isikliku kui tööelu puudutavate otsuste tegemisel;
- oskab väärtustada jätkusuutliku arengu põhimõtetega seonduvaid väärtusi igapäevases elus;
- mõistab ja oskab rakendada jätkusuutlike majandusmudelite eeliseid;
- mõistab ning oskab väärtustada majanduse seoseid ökoloogiliste põhiprintsiipidega;
- on saanud eeldused analüüsi- ja sünteesioskuse arendamiseks;

- arendab terviksüsteemset mõtlemist ning oskab seostada erinevate ühiskonnaelu dimensioonide probleematikat ning lahendusi;
- oskab kasutada innovatsioonimeetodeid (WISH-meetod; Brainwriting).

Õppesisu

Jätkusuutlikkuse mõiste, sisu ja ajalooline ülevaade. Vajadus jätkusuutliku arengu järele.

Jätkusuutlik ehk säästev ehk kestlik areng - mõisted, nende sisu ja kujunemine. Säästva arengu redel. Jätkusuutlikkuse erinevad tasandid, seos ökoloogiliste põhimõtetega. Lühikesed ja pikad tarneahelad, tsentraliseerimine ja detsentraliseerimine, mitmekesisus.

Jätkusuutliku arengu strateegiad, põhjused ja tulevikuvisionid. Jätkusuutliku majanduse väljakutsed ja innovaatiliste lahenduste väljatöötamine. Kinnised tsüklid.

Jätkusuutlikud majandusmudelid. Rohemajandus. Sinine majandus. Jagamismajandus.

Kogukonnajandus. Kogukondlikud suhted majandustegevuses jne. Kinnise tsükliga kogukondliku majandusmudeli loomine.

Jätkusuutliku ettevõtluse eetilised aspektid. Säästev tööstus. Säästev põllumajandus.

Jätkusuutlikkuse isiklikud, kogukondlikud/lokaalsed ning globaalsed dimensioonid. Isiklik suhe, arusaam loodusliku tasakaalu väärtusest, füüsiline ja vaimne tervis.

Isiklik suhe, arusaam loodusliku tasakaalu väärtusest, füüsiline ja vaimne tervis (II).

Jätkusuutliku majanduse põhialus - terviklik tootepoliitika. Jätkusuutliku majanduse tulud ja kulud.

Jätkusuutliku majanduse tulevikutsenaariumid. Innovatsioonimeetodite rakendamine.

WISH ja Brainwriting. Ettevalmistused kursuse kokkuvõtteks, materjali süntees.